

TRIBUNA

Director fondator:
Ioan Slavici (1884)

PUBLICAȚIE BILUNARĂ CARE APARE SUB EGIDA
CONSILIULUI JUDEȚEAN CLUJ

Consiliul consultativ al revistei de cultură Tribuna:

Constantin Barbu
Alexandru Boboc
Nicolae Breban
Victor Gaetan
Nicolae Iliescu
Andrei Marga
Eugen Mihăescu
Vasile Muscă
Mircea Muthu
D.R. Popescu
Irinel Popescu
Marius Porumb
Petru Romoșan
Gh. Vlăduțescu
Grigore Zanc

Redacția:

Mircea Arman
(manager)
Ioan-Pavel Azap
(redactor șef adjunct)
Claudiu Groza
Ștefan Manasia
Oana Pughineanu
Ovidiu Petca
(secretar tehnic de redacție)
Aurica Tothăzan
Maria Georgeta Marc

Tehnoredactare:

Virgil Mleşniță

Redacția și administrația:

400091 Cluj-Napoca, str. Universității nr. 1
Tel. (0264) 59.14.98
Fax (0264) 59.14.97
E-mail: redactia@revistatribuna.ro
Pagina web: www.revistatribuna.ro
ISSN 1223-8546

Responsabilitatea asupra conținutului textelor
revine în întregime autorilor

Pe copertă: Gheorghe Ilea – Andor Kőmives, Vânătoare de fluturi (detaliu), acryl pe pânză

Gheorghe Ilea Andor Kőmives
Vânătoare de fluturi

Istorii cu scriitori Scoase la lumină de Adrian Suci

Din punct de vedere al istoriei literaturii române, una dintre arhivele cele mai valoroase și mai necunoscute este Arhiva Camerei Deputaților. Foarte mulți scriitori au fost parlamentari, angajați ai instituției, sau s-au intersectat, în activitatea lor, cu forul deliberativ, în diverse epoci istorice. La inițiativa scriitorului Adrian Suci, con-

silier parlamentar la Camera Deputaților, revista "Tribuna" prezintă cititorilor, în serial, piese inedite și spectaculoase din Arhiva Camerei Deputaților cu și despre scriitori. Ne propunem un demers de prezentare a unor documente cu valoare istorică și nu unul de interpretare a acestor documente. Interpretarea rămâne în sarcina istoricilor și, de ce nu, a cititorilor.

Scriitorul Demostene Botez propus candidat în Salegerile pentru Marea Adunare Națională din 3 februarie 1957. Sursa foto: Arhiva Camerei Deputaților.

Telegrama prin care se anunță alegerea ca deputat în Marea Adunare Națională a scriitorului Mihai Beniuc, în cadrul Circumscripției electorale din comuna Huedin. Sursa foto: Arhiva Camerei Deputaților.

Vizitați noul nostru site:
tribuna-magazine.com

- comentarii
- analize
- interviuri

TRIBUNA MAGAZINE,
WEEKLY MAGAZINE
IN ENGLISH AND ROMANIAN

Originea dreptului și noțiunea de adevăr (VII)

Mircea Arman

Pe de altă parte, trebuie remarcat că eroul grec este o fire emotivă, fapt general valabil în toată cultura greacă începând de la Heracles și pînă la Agamemnon, Ajax sau Ahile. Ei nu se sfîesc să plîngă și să jalească rupîndu-și hainele. În același timp însă sunt monumente de supunere și răbdare, precum Heracles față de Eurysteus, sau Odisseu și Penelope.

Cu toate acestea, se impune a se trage, din nou, următoarea concluzie: omul grec, mai ales în perioada timpurie de pînă la Homer și chiar și în epopeile acestuia, nu dovedește a avea ceea ce modernii numesc *personalitate*.

Este un lucru cunoscut că inconștientul colectiv grec nu admitea omului o *psyche*, o personalitate, sau suflet, decît în momentul morții, atunci cînd acesta părăsea corpul sub forma unei *eidola*, imagine fidelă a corpului fizic. Dar să vedem, totuși, ce se înțelege prin acest *tymos* care trebuie să fi fost la origine o *pneuma*, adică o mișcare de inspirație și expirație, de "suflet respirator". Poate că cel mai bine l-am putea caracteriza ca simț sau simțire interioară, ca trebuință sau ca pulsione. "Tymos-ul omului e cel care-l îndeamnă cînd să mănînce, cînd să bea, cînd să-șiucidă dușmanul; el îl sfătuieste cum să acționeze și ce cuvinte să rostească: *tymos anogei* (sufletul îndeamnă) – se spune, sau; *kelethai de me tymos* (sufletul îmi poruncește). Poți sta de vorbă cu *tymos*-ul, cu «inima» sau cu «stomacul» tău aproape ca de la om la om. Uneori omul admonestează aceste entități separate (*kradine henipathe tymos*) – a dojenit inima cu mînie –, de obicei le urmează sfatul, dar poate să-l și respingă și să acționeze, cum face într-o împrejurare Zeus «fără consimțămîntul *tymos*-ului său». În acest caz, putem spune, ca și Platon, *kreiton heauton* (mai puternic decît el însuși), și-a controlat firea." Este și cazul lui Heracles, care în mai multe rînduri, față de Augias sau troieni, își ține firea la refuzul acestora de a respecta promisiunile făcute, răzbuindu-se apoi mult mai tîrziu. Este și aceasta o modalitate de dedublare a personalității dar care nu face parte din eu, ci această stăpînire vine oarecum ca o voce interioară independentă sau, uneori, ca o poruncă oarecum exterioară, străină *tymos*-ului personal. Aceste furtuni emoționale, văzute ca manifestări ale unui *alter ego* duc la ideea religioasă, afirmată puțin mai devreme, a intervenției psihice care nu operează asupra conștiinței în mod direct, ci, mai degrabă, prin intermediul *tymos*-ului. Acest fapt ne este arătat de poet în *Iliada*, atunci cînd Diomedea spune despre Ahile că va purcede la luptă "cînd *tymos*-ul din pieptul său îi va spune să lupte și cînd un zeu îl va stîrni"

O altă caracteristică a modului de gîndire primitiv este și particularitatea prin care este privit un caracter sau un anumit tip de comportament, adică prin folosirea vocabulei ȘTIU și implicit explicarea lor în termenii cunoașterii. "Cea mai la îndemînă ilustrare a acestei obicei este întrebuițarea foarte largă a verbului *oida*, "știi", cu complement neutru plural care exprimă nu numai posesia unor abilități tehnice, (*oi-*

den polemheia erga), / știa treburile de război/, dar și ceea ce noi am numi caracterul moral sau sentimentele personale: Ahile „știe, ca leul, sălbaticice lucruri”, Polifem „știe fărădelegi”, Nestor și Agamemnon „știi prieteșugul”. Acestea sunt mai mult decît un „idiom” homeric; o transpunere asemănătoare de sentimente în termeni intelectuali este implicată cînd ni se spune că Ahile are „înțelegere nemiloasă”, (*nous*), sau că troienii „și-au amintit fuga și au uitat de rezistență.” Acest mod intelectualist de a aborda explicarea comportamentului a marcat profund sufletul grec; așa-numitele paradoxuri socratice – „virtutea e cunoaștere” și „nimeni nu face rău dinadins” –, nu erau noutăți, ci formulări generalizate, explicite, ale unui mod de gîndire de mult înrădăcinat. Acest mod de a gîndi a încurajat probabil credința în intervenții psihice. Atunci cînd caracterul este cunoaștere, tot ceea ce nu este cunoaștere nu face parte din caracter, ci vine din afara omului. Așadar, cînd omul acționează într-un mod contrar sistemului său temperamental conștient, despre care se spune că și-l "cunoaște", acțiunea sa nu este propriu-zis a sa, ci i-a fost dictată. Cu alte cuvinte, impulsurile nesistemizate, non-raționale și actele care rezultă din ele, tind să fie excluse din eu și atribuite unei origini diferite."

Mai departe, vom arăta modul și împrejurările în care apar aceste fapte. De obicei, sînt fapte reprobabile, care nu fac nici un fel de cinste autorului lor. Este, altfel, un fapt înrădăcinat adînc în comportamentul omului european, din antichitatea timpurie și pînă în contemporaneitate, de a evita sentimentele care creează un puternic disconfort, cum este și cel de vină, și de a proiecta această vină asupra altei persoane, sau a unei cauze exterioare, independentă de voința insului. Ruth Benedict, într-o excelentă lucrare, *The Chrysanthemum and the Sword*, arată că această atitudine este un rezultat al așa-numitei culturi a rușinii, diferite de cea a vinii, pe care, într-o primă instanță am incrimina-o. De aceea, sîntem siguri, noțiunea de *ate* avea aceeași funcție pentru grecul antic, făcîndu-l să scape «cu fața curată», în urma unor fapte de care ar fi trebuit să-i fie rușine și pe care le atribuie unor forțe exterioare implacabile. Astfel, încă din perioada timpurie, mitică, și pînă în vremea lui Homer, prin întreaga atitudine, de la practica agonală și pînă la gestul religios sau, de ce nu, cultural sau civilizator cel mai important lucru este nu împăcarea cu propria conștiință ci sentimentul, în fond exterior, al stimei publice (*time*). "Situația pentru care noțiunea de *ate* constituie un răspuns nu s-a născut numai din impulsivitatea omului homeric (a omului primitiv grec în genere - n.n.) ci și din tensiunea existentă între impulsul individual și presiunea conformității sociale caracteristică culturii rușinii. Într-o astfel de societate, tot ceea ce îl expune pe om disprețului și batjocurii semenilor săi, tot ceea ce îl face «să-și piardă chipul» este resimțit ca insuportabil. Aceasta explică, probabil, de ce nu numai cazuri de eșec moral ca, de pildă, pierde-

Andor Kőmives Tata și mama (2015), ulei pe pânză

rea stăpînirii de sine a lui Agamemnon, ci și altele ca, de pildă, tîrgul prost încheiat de Glaucos sau neluarea în seamă a unor practici potrivite de către Automedon, au ajuns să fie «proiectate» asupra unui agent divin."

Credem că am reușit să arătăm, cît de cît sistematic, ce tip de religie exista, în Grecia, încă în perioada timpurie dincolo de speculațiile, oarecum gratuite și lipsite de consistență, a unei presupuse religii egeene a pămîntului (definiții pentru perioada străveche) sau a așa-numitei mișcări a sectei orficilor, asupra cărora vom reveni, pe larg, în această lucrare nefiind de acord, totuși, *ab ovo*, nici cu viziunea tranșant minimalizatoare ale acestor aspecte, ce țin totuși de zestrea cultural-religioasă esențială a vechiului grec și de dezvoltarea ulterioară a mentalității și gîndirii poetico-filosofice a acestuia.

Mai departe, ne vom ocupa de prima viziune sistematizată a religiei antice grecești, cea aflătoare în poemele homerice, mai cu seamă în *Iliada* și mult mai puțin în *Odyssea*.

Ni se pare o chestiune de bun simț faptul de a nu aborda la modul evolutiv concepția religioasă grecească, ca și cum religia homerică s-ar fi dezvoltat, lin, firesc, din vechile religii egeene.

Pe de altă parte, nu trebuie adoptat nici celălalt punct de vedere, conform căruia religia homerică este în exclusivitate o creație poetică „la fel de îndepărtată de viață ca și artificialul limbaj homeric”.

Nu este, pentru nimeni, un fapt nou acela de a afirma că epicii greci, de multe ori, ignorau sau banalizau multe credințe și fapte ritualice care existau în timpul lor, dar care se regăseau în practica mulțimilor, a păturilor sărace, lipsite de importanță socială, și nu interesau pe puternicii și bogații lor susținători morali și materiali. „De exemplu, vechea magie catartică a țapului ispășitor se practica în Ionia secolului al VI-lea, adusă probabil acolo de primii coloniști, din moment ce același ritual era practicat și în Atica”. Desigur, asemenea ritualuri nu sunt redată în *Iliada* sau *Odyssea* tocmai datorită respingerii lor de către publicul select al aristocraților care le considerau barbare. În opoziție cu acest tip de selecție stă Hesiod, care ne oferă, atît în *Erga* cît și în *Theogonia* o selecție specifică culturii țărănești. Ignorarea cu bună știință a acestor aspecte ar duce la o impresie mult exagerată a discontinuității istorico-religioase în civilizația greacă.

Tocmai datorită acestor fapte suntem în postura de a semnala mai multe deosebiri decât asemănări cu privire la existența unui fond cultural comun genuin. Evoluția acestora se poate urmări – în ciuda informației precare, aproape absentă – chiar în interiorul culturii arhaice. F. Pfister, citat de Doods, recunoaște „o incontestabilă progresie a anxietății și a spaimei în evoluția gândirii grecești”. „Este adevărat că noțiunile de pîngărire, purificare, *phthonos* divin, fac probabil parte din moștenirea indo-europeană originară. Dar vîrsta arhaică este cea care recuperează poveștile lui Oedip și Oreste ca pe niște povești *de groază* (în epoca apariției lor, ce ține probabil de bronzul timpuriu, legendele acestora nu aveau finalul cunoscut de noi prin intermediul tragicilor greci, ci un altul, lipsit de dramatism - n.n.) ale vinovăției singeroase; astfel a devenit purificarea o preocupare esențială a celei mai mari instituții religioase arhaice, Oracolul din Delfi; astfel s-a consolidat importanța *phthonos*-ului pînă ce el a devenit pentru Herodot modelul care stă la baza întregii istorii”.

Să vedem însă, odată cu Doods, care au fost condițiile de dezvoltare a imaginarului religios și moralei în perioada arhaicului timpuriu, respectiv secolele VII și VI î.e.n.

În Grecia continentală, micile state suprapopulate începuseră să depășească starea mizeră și austeritatea economică rezultată în urma războaielor dorice, cînd au început alte tulburări datorate, în speță, crizei economice din sec. VII și conflictelor politice ce au dominat sec. al VI-lea, și care au dus la un feroce antagonism de clasă. Se pare, aceste antagonisme exacerbate care au generat crize profunde și mutații ale populațiilor, au adus la suprafață, de undeva din cele mai întunecate colțuri ale imaginarului colectiv, modele culturale, obiceiuri, rituri și viziuni care au stăpînit dintotdeauna conștiința mulțimilor. Această lipsă a siguranței, a securității colective dar, mai ales, individuale, pune bazele unui imaginar religios populat cu demoni (*daimones*). Aceștia erau adevărații vinovați pentru soarta schimbătoare, pentru sărăcia și insecuritatea oamenilor, funcția lor era negativă prin excelență. Ceea ce era pozitiv și practic în credința în demoni, era aspectul de defulare și compensare a frustrărilor și urii acumulate, și, mai apoi, dezvoltarea credinței într-o dreptate divină după moarte. Nu întîmplător, fără însă a putea fi încadrat în mișcarea orfică, și neavînd nici un fel de contaminare cu aceasta, bardul care a propovăduit dreptatea divină a fost Hesiod. La fel, nu întîmplător, în acea perioadă, a devenit un *leitmotiv*, exercitarea postumă sau chiar antumă a justiției divine, spre deosebire de epoca pe care o trata Homer și pentru care oamenii bogați și puternici, aristocrația, era și deținătoarea tuturor virtuților pămîntești dar și privilegiata tărîmului lui Hades.

Scriitori clasici care mai păstrează concepția arhaică, cum ar fi Pindar, Sofocle sau Herodot, nemaivorbind de Homer în vechime, frapează cititorul prin sentimentul de insecuritate și vulnerabilitate (*amechania*) pe care operele acestora îl degajă. Această insecuritate are, se pare, corespondentul într-o ostilitate divină marcată, în sensul în care voința, puterea și înțelepciunea divină îl asupresc, împiedicîndu-l să-și depășească propria condiție. La aceasta se referă și Herodot, spune Doods, atunci cînd afirmă despre zeitate că este *phthoneron et kai tarachoden*, adică pizmașă și pusă pe zizanie/plină de tulburare/

Ideea care se degajă este că zeii sunt resentimentari față de orice succes al omului, față de orice moment fericit.

În *Iliada* 24, Ahile, în discuția pe care o poartă cu Priam în cortul său, plin de obidă, rostește morală întregului poem: „Asta e soarta ce zeii croiră sărmanilor oameni,/ Viața să-și ducă-n durere, iar lor de nimic nu le pasă”. Eroismul *Iliadei* nu este aducător de fericire, singura răsplată a eroului homeric fiind celebritatea.

Ceea ce vom întîlni în perioada arhaică vedește o certă diferență emoțională față de vechea credință. „Zeus dictează împlinirea tuturor celor ce sunt și hotărăște după cum îi e voia. Cunoașterea însă nu aparține oamenilor: trăim ca animalele, depinzînd mereu de întîmplările zilnice și neștiind nimic despre consecința impusă de zeu actelor noastre”.

Doctrina aceasta, a dependenței implacabile a omului față de divinitate, după cum știm, nu este tocmai nouă, iar doctrina *phthonos*-ului, a geloziei divine, nu este departe de ea.

Lipsa clară a unei responsabilități individuale va face ca familia să fie fundamentul structurii sociale arhaice. Ea este prima organizare socială dar și primul spațiu de manifestare a legii. Ca și în toate societățile indo-europene, structura ei era una patriarhală, legea ei era *patria potestas*. Aristotel spunea că poziția capului de familie, a tatălui, era, în interiorul acesteia, similară cu a unui rege. Autoritatea sa în sînul familiei era nelimitată, avînd asupra membrilor acesteia putere de viață și de moarte. Așa se explică cum Tezeu la expulzat pe Hippolit, Oeneu pe Tideu, Zeus pe Hefaistos. Această stare de lucruri – ne referim aici la dependența exclusivă și la perpetua stare de minoritate a fiului față de tată – a dăinuit, teoretic, pînă în vremea lui Solon care a introdus anumite legi în apărarea fiului, și practic inclusiv pînă în perioada lui Platon, care a trebuit să-i acorde un loc în sistemul legislativ imaginat de el.

Probabil că, atîta timp cît coeziunea monolitică a familiei s-a perpetuat, și sistemul a funcționat ca atare. Familia era condusă după aceleași principii de fier, pe care legea statului nu reușea să le cîntească. Însă, odată ce aceste legături de familie au început să slăbească, în urma dobîndirii conștiinței individuale datorată schimbării registrului religios prin infiltrarea orfismului dar și a legilor deja menționate, vor apărea conflicte puternice în mediul familial care vor caracteriza o lungă perioadă de timp. Povestiri precum cele ale lui Hippolit, Oedip sau Pelops, toate elemente ale unei perioade relativ tîrzii aduc la lumină o perioadă cînd poziția tatălui nu mai era atît de sigură.

Odată cu insinuarea și dezvoltarea mișcării sofiste acest conflict milenar s-a conștientizat, fiii susținîndu-și dreptul natural la independență și autodeterminare.

Prin aceste ultime elemente expuse vom încerca să încheiem scurtul nostru excurs în mentalitatea religioasă și morală a grecului din antichitatea timpurie.

Nu pretindem că am surprins *in extenso* această mentalitate. Sperăm însă, ca prin cheile aplicate să fi putut sugera unele deschideri spre imaginarul colectiv al grecului trăitor în acele secole pe care le putem cunoaște și determina atît de puțin. Evoluția unei mentalități, a unei culturi, nu poate fi surprinsă de vreo formulă, fie ea filosofică, economică, marxistă sau freudistă. Oricum, întregul evantai de probleme supuse atenției cititorului pînă în prezent, vor fi reluate și dezbătute variat în capitolele următoare.

Note

- 1 E.R. Doods, *Op. cit.* p. 35.
- 2 E.R. Doods, *Op. cit.* p. 35. Doods preia acest citat referitor la problema *consimțămîntului tymos-ului* din *Iliada* 4,43. *ekon aekonti ghe tymos*. Este cunoscut faptul că această independență relativă a elementului afectiv este obișnuită la popoarele primitive. Despre slaba dezvoltare a conștiinței eului la popoarele primitive vezi și J.P. Vernant, *Op. cit.*, și Hans Kelsen, *Society and Nature*, Chicago 1943, p. 8 și urm.
- 3 Referiri la această problemă vom găsi în: *Iliada*, 5. 676 *trape tymon Athene* – și-a întors mînia Athena -, 16.691 *zeus tymon eni stethes sin* – În pieptul lui Zeus se stîrni mînia – *Odyssea*, 15.172 *eni tymo athanatoi balloysi* – Cum îmi insinuează zeii în mintem sau din nou *Iliada*, 16.805; Nenorocirea-i ia mîntea, el cumpătu-și pierde. Analiza pe care o întreprindea în continuare, mai alșes asupra conceptelor de *ate, tymos și phthonos*, datorează mult lui E.R. Doods.
- 4 Cf. W. Nestle. *Vom Mythos zum Logos*, p. 33 și urm.
- 5 E.R. Doods, *Op. cit.* p. 37.
- 6 Punctul de vedere pe care îl vom exprima în continuare este și punctul de vedere la care au ajuns un Gernet, Nestle sau Doods.
- 7 Ruth Benedict, *The Chrysanthemum and the Sword*, p. 222 și urm.
- 8 În *Iliada*, 9.315 și urm. «De ce să lupt», se întrebă Ahile, «dacă luptătorul bun nu primește mai mult *timé* decît cel prost»? Cea mai grozavă forță morală cunoscută de grecul primitiv este respectul opiniei publice și nu teama de zei (Doods) *Aideomai Troas*, spune Hector, *Il.* 22.105, mergînd la moarte, adică, mi-e rușine de Troia.
- 9 E.R. Doods, *Op. cit.* p. 37.
- 10 Apud, E.R. Doods, *Op. cit.* p. 80, nota 87.
- 11 Cf. E. Doods. *Op. cit.*, p. 64. Mărturiile legate de așa-numiții *pharmakoi* le găsim adunate de Murray, în *Rise of the Greek Epic*. Pentru o prezentare a altor opinii vezi Nilsson, *Gesch.* I. 98 și urm.
- 12 E. Doods, *Op. cit.*, p. 64.
- 13 Idem, p. 64-65 și urm, unde Doods dezvoltă această concepție a *phthonos*-ului divin, demonstrîndu-i aplicabilitatea la viziunea religios-morală a omului grec.
- 14 Este vorba de dezvoltarea incipientă a riturilor și ritualelor orfice, care vor cunoaște, pînă în sec. II al erei noastre, o dezvoltare mai mult sau mai puțin constantă.
- 15 Doar la Platon, care preia și modifică o seamă dintre miturile și reprezentările orfice timpurii, daimonul capătă o semnificație benefică, confundat fiind cu acțiunea rațională, cu însăși rațiunea.
- 16 Cf. E. Doods, *Op. cit.*, p. 48 și urm.
- 17 Simonides din Amorgos, I. I și urm. apud., Doods, *Op. cit.*, p. 49 și 72.
- 18 Analiza acestui termen va fi preluată în mecanismul interpretării noastre de la E. Doods, deși el a mai făcut obiectul cercetărilor a nenumărați savanți.
- 19 Puterea părintească. Pentru detalii vezi G. Glotz, *La solidarite de la famille dans le droit criminel en Grece*, Paris, 1904.
- 20 Aristotel, *Politica*, 1.2., 1252 b.
- 21 Cinstirea părinților vine, în șirul îndatoririlor, pe treapta imediat următoare celei a cinstirii zeilor: Pindar, *Pythice*, 6.23 și urm., iar pentru pedepsele supranaturale legate de injurierea părinților: *Iliada*, 9.456 și urm.; Eschil, *Eumenidele*, 269 și urm.; Platon, *Euthyphron*, 15 d; *Phaidon*, 114 a; *Republica*, 615 c; *Legile*, 872 e.
- 22 Toate aceste povești sînt posthomeric. Inclusiv Platon mai crede în blestemul părintesc: *Legile*, 931 c, e. 23 Cf. S. Luria, “*Vater und Sohne in den neuen literarischen Papyri*”, *Aegyptus*, 7 (1926) 243 și urm, care conține mărturii despre relațiile familiale în perioada clasică și subliniind rolul sofistilor, în speță a lui Antifon, în destrînderea acestor relații.

În Neverland-ul poeziei

Ștefan Manasia

Codruța Simina
Dragonul arămiu
 București, Editura Tracus Arte, 2015

O pțiunea Codruței Simina – cunoscut și intransigent jurnalist clujean – pentru poezie mi-a atras atenția încă de la debutul, din 2012, cu volumul *Materia delicată*, publicat la editura Grinta. Avea deja un timbru personal și, printre versuri, citeam orgoliul autoarei de a fi în răspăr cu multipublicării și remarcații congeneri douămiști. O atitudine ironică, sceptică și totuși tonică, o dispoziție ludică le-am putut remarca și în întâmplătoare noastre întâlniri din lumea literară/culturală clujeană. Prin urmare m-a bucurat recidiva din 2015 cu volumul – deconcertant intitulat – *Dragonul arămiu*, despre care mi-am spus că e musai să scriu. Făcînd, într-un fel, dreptate unei poete personale, originale, care mai hașurează un pătrățel pe harta lirismului transilvan.

Primul poem – și unul din cele mai puternice ale cărții – împrumută titlul volumului. Îl pot descrie ca o reverență adusă lui Ion Mureșan și cultismului său poem *Pahar*: făptura fantastică a dragonului, trupul constrîngător al paharului sînt mantră și madleine textuale, declanșatoare ale actului/ reveriei poetice, alimentînd un vehicul narativ ce poate funcționa, ca un *perpetuum mobile*, la infinit. Asemănările se opresc, însă, aici. Lumea din „paharul” lui Ion Mureșan e o feerie consternantă, macabră, postbaudelairiană. Universul în care se mișcă „dragonul arămiu” (laolaltă cu făpturile pe care acesta le-a îngurgitat ca să le protejeze) are concretețea acelor realități propuse de mării romancierii *fantasy*. Universul ăsta e guvernat de căldură și lumină, de o muzică întrăripată, cosmogonia lui e ca mierea curgînd prin trîmbițe: „stăm cu pielea lipită, sădiți unul în celălalt/ foarte adînc trece un dragon arămiu, fierbinte, solzii lui grei adie prin mine/ și-o liniște amețitoare se naște dincolo de noi./ stăm cu pielea lipită/ și res-

pirăm./[...] / piepturile ni se deschid, prin noi pulsează încet o materie delicată/ ea a fost acolo cînd Dumnezeu s-a gîndit prima dată la Lume/ și nimeni nu știe dacă nu cumva a fost însuși Înaltul/ picurîndu-se peste nimic/ înfripîndu-se/ și îngeri de aur gonesc aerul lor de miere prin trîmbițe și/ călugării mici bat toaca/ și totul explodează în liniște/ amețitor.”

Tonul acesta, excelent găsit, situat între basm/ cîntec de leagăn și povestire *fantasy* pentru adulții rafinați, îl regăsim în cele mai bune texte ale volumului, printre care includ și această *rugăciune*: „el este precum ziua, iar eu precum noaptea/ așa că foarte puțin timp ne rămîne, și foarte multă blîndețe./ [...] / să-mi scape mereu printre degete, și prin asta să fie al meu/ întotdeauna și niciodată/ iată frumusețea lui.” Universul înflorește și pulsează auroral, dragonul fiind gardianul inocenței, bunătății, sublimului (din noi?). Imaginea luminii este recurentă: de la „punctișoare de lumină” la „lumină dulce” străbate, ca neonul o radiografie, toată cartea. Uneori întîlnim caligrafii de poem japonez, care salvează poeme ample, ambițioase și inegale: „am văzut cîndva un copac/ frunzele lui tremurau ca o mîină de solzișori de pește” (*saptele părți, II*). Alteori autoironia fortifică și purifică, în mod paradoxal, feeria poetică: „m-am uitat o vreme la vîrfurile picioarelor/ și cred că mi-am spus în gînd că totul este frumos/ totul este îngrozitor de frumos, proasto” (*era foarte frig și frumos*).

Foarte reușite sînt *tequilla sunrise*, evocare hipnotică, suprarealistă a zilelor de concediu petrecute la mare, și *fata cu dinții perfecți*, scurt comentariu asupra cruzimii din lumea știrilor de televiziune, unde sinuciderile și crimele ai spune că acoperă timpii morți sau se transformă în entertainment facil, insidios, corupător.

Poemul meu preferat din volum este această scrisoare atașantă, feerică, plimbată între expeditor și destinatar printre lumi, în „ombilicul limburilor”, în post-viață, în eternitate. *dragă tată*

il cîștigă pe cititor prin tonul înțelept-resemnat, luminos-amar, prin glisările hieratice între personaje și amintiri: „mama-mi împrăștie cenușa în pulpa casei,/ în locul acela care primăvara lăcrimează toporași./ mîinile ei dezmiardă aerul și-l dezgolesc,/ tăpile ei zidesc așternuturi de rouă/ mama-i așa cum o știi, mușcătură de garofiță sălbatică/ și picături de sînge prelinse pe margini/ nimic nou nu s-a-ntîmplat,/ bunica doarme cu batic roșu sub pămînt/ bunicul tușește ațos și stingher în ceruri/[...] / mama-mi împrăștie lin cenușa/ nimeni nu știe cum stăm noi primăvara, tată/ în pulpa casei/ și lăcrimăm toporași.”

Leșirea din carte e iarăși un poem frumos, al cărui text termină de trasat „cercul”. *fiecare secundă* este granița acestei epopei *fantasy* similiautobiografice, irigate de splendori și lumină: „dorm și visez că dorm în mijlocul unei sălbăticiuni fabuloase// dimineața mă întreb în liniște dacă degetele tale mi-au răsfoit singele/ peste noapte/[...] / cînd se întoarce, inima se prăbușește și pulsează o lumină tăioasă în fiecare celulă/ la capătul luminii se deschide brusc un ochi care nu mai existase acolo,/ se deschide un ochi și pulsează o inimă, în fiecare celulă/ adie lin făpturi din izvoare de foc și cuțite și vibrează sori/ mă simt orbitor/ și fierbinte.”

Andor Kőmives

Gata de drum (2015), instalație

Despre iertarea cuvântului și resemnarea slovei

Ioan Romeo Roșianu

Alexa Gavril Băle
Ținuturile iertării
Baia Mare, Editura eLiteratura, 2013

Alexa Gavril Băle face parte din stirpea rară a celor ce și-au clădit încet și sigur opera literară. Pe nesimțite chiar, cu atitudinea celui egal cu sine însuși, și-a adunat până acum numele pe 13 cărți, arătându-se în aceeași măsură talentat în cele nouă de poezie, dar și în celelalte de proză.

Altfel spus, antologia lirică *Ținuturile iertării* era firesc să apară, câtă vreme poemul pare a fi coloana vertebrală a acestui creator.

Lucrarea a apărut în cadrul proiectului eLiteratura, în format electronic și tipărit, în anul 2013 și beneficiază de un „Cuvânt dinainte” al lui Ioan Groșan, un moroșan dedat la București și doar vizitator pe meleagurile natale.

Din postura de veșnic (re)descoperitor al locurilor natale Groșan suferă frumos de sinceritate și face mai întâi o siropoasă rememorare a întâririi sale cu Alexa Băle, sponsorul de atunci al unei manifestări literare din ograda complexului artist Ioan Marchiș.

În stilul său spumos și inimitabil Groșan vorbește mai mult despre omul Alexa Gavril Băle și despre naturalitatea cu care acesta viețuiește între teluric și spiritualitate, abia punctând îndemnul la lectură asupra unei lucrări altfel apărute în condiții grafice cât se poate de bune.

E, dacă vreți, un „Cuvânt dinainte” nepotrivit lucrării, însă același text ar fi putut sta oricând la loc de cinste într-o lucrare memorialistică, Ioan Groșan dovedind astfel că e mult mai impresionat de omul decât de creatorul Alexa Gavril Băle, om care a și publicat cândva *Leacuri pentru vite*, o carte în care se arată un bun cunosător al meseriei de medic veterinar, dar și un bun culegător de folclor, lucrare de asemenea reeditată recent de Centrul Creației Populare Maramureș.

Volumul *Ținuturile iertării* beneficiază de o aplecată prezentare făcută de Nicolae Scheianu, poate cel mai bun prieten și cunosător al acestui autor care încă oscilează între poem și proză, în aceeași măsură încâpățânându-se să învingă pe ambele drumuri.

Prezentarea sugestiv intitulată „Despre buna întocmire a sufletului” întărește ușor cele spuse de noi despre așa zisa prezentare făcută de Ioan Groșan, ceea ce trădează vorbirea despre un text scris de complezență, fără o atență aplecare asupra literii și spiritului cărții la care facem referire, text ce altfel merge publicat în orice, dar nu în deschiderea unei antologii literare ce-ar trebui să ne identifice direcția către care și strunește acest creator slova, la mai bine de două decenii de la debutul editorial.

Nici măcar sublinierea cum că și lui și lui Ioan Mureșan i-ar fi plăcut textura poemelor lui Băle nu schimbă senzația avută.

Nicolae Scheianu se avântă puțin în biografia artistică a autorului, demers cât se poate de necesar la vremuri de bilanț editorial, precum este această antologie de autor.

Dar și acesta, abia după ce spune povestea nașterii și devenirii literare a lui Băle, parcă îndemnat și influențat negativ de scriitura lui Groșan, trece - în sfârșit! - la analiza substanței textelor propuse în carte.

Puțină, prea puțină aprofundare a textelor, prea puțin îndemn la lectură!

Prea multă omagiere a omului!

Texte potrivite *in memoriam*, nu acum, antum, când încă nu s-a pus punct unei cariere și unui destin care promite cu adevărat.

Reținem, totuși, faptul că „Alexa Gavril Băle este un poet de sugestie, un poet de stare, din versurile căruia răzbate o tristețe surdă, asumată, profundă, cu înțelesuri metafizice evidente, cu bătaie îndepărtată. Poemele sale sunt mici compoziții de imagini și gânduri, care lasă în sufletul cititorului un sentiment straniu de tristețe amestecată cu puțința vindecării acestei melancoliei în moduri fericite”.

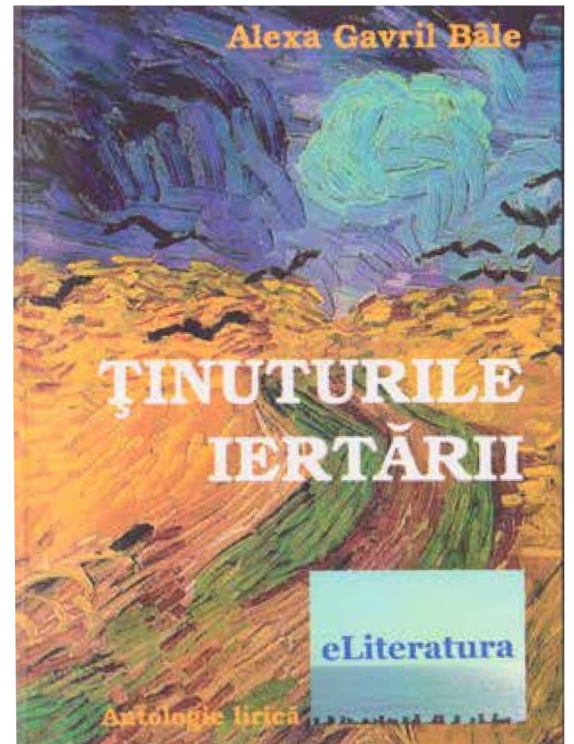
Aș spune fulgurații de gând mai repede, descărcări emoționale, de om puternic ancorat la energiile pământului și lumii sale, o lume în care este vădit faptul că nu mai transcend influențe străine, reminiscențe de lectură, așa cum putem identifica în volumele sale de început, *Candidat la Premiul Nobel și Secunde în afara orei*.

Poetul Alexa Gavril Băle ni se relevă acum ca un poet matur, pe deplin conștient de misia asumată, de darul cu care a fost în aceeași măsură împovărat și înzestrat: „Căutați mai adânc în întâmplări/ sunt multe în ziua oricărei făpturi” (1), sau „pădurile țin loc de gene/ pentru orizont/ o vulpe se furișează/ devine flacăra/ și-n vreme ce liziera arde/ copacii se prind/ cu degetele de ochi” (Poezia - ah poezia).

Capitolul care și dă titlul volumului abundă nefericit de anumite derapaje stilistice, poetul alunecând nepermis în descriptivism, de parcă ar fi vrut să-și explice metafora, viziunea poetică, fapt ce dăunează vădit forței poemelor, mai toate începute ușor nefericit, prozaic chiar: „Făptura sunt toți aceia/ pe care nu i-ai cunoscut/ pe mulți nici nu-i vei cunoaște vreodată/ și totuși le dai binețe/ legănat de pasul calului”, sau „Sunt multe nume/

Gheorghe Ilea Fluturile albastru (1996), tehnică mixtă

o groază mare e nume/ ce ar putea fi strigate/că ar fi Făptura” sau „făptură erai și pe atunci/ o făptură mai zglobie/ dar acum cearcă să afli/mica pată de cerneală/ ori punctul/ ce ar putea scurtcircuita/ evoluția ulterioară a evenimentelor”.

Această inexplicabilă diluție a ideilor devine și mai de neînțeles cu cât, aproape imediat ce dai pagina, poetul se arată a fi un fin cunosător, stăpânitor și exersant al mai tuturor tehnicilor poetice, un fin disecător de sensuri cu bisturiul cuvintelor.

Paradoxal, dar tocmai astfel Alexa Gavril Băle devine în același timp surprinzător uneori, fascinant de-a dreptul altă dată, parcă numai și numai pentru o deplină conturare a propriului timbru și mesaj poetic mergând el într-un adevărat slalom printre valențe poetice și stiluri deja bătătorite.

Și, ca un făcut, când te încercă duhul dezamăgirii, poetul te trage de mâneca sufletului și îți provoacă reverii nebănuite: „rămâi, poete/ sfâșietoare îmbrățișare/ între mileniul trecut și cel ce vine” (*Ierarhizarea sunetului*), sau „Nevinovăția luminii/ îți cutreieră simțurile/ gândurile ți se întorc înapoi/ vlăguite ca niște copoi/ după o goană zadarnică/ prin ținuturile iertării” (*Toamnă temută*).

Paleta imagistică e vastă, plină adesea de vietățile satului (cai, câini, păsări de curte...), pentru ca în multe locuri străfulgerările folclorice să scoată capul la lumină în miezuri de vers, fapt ce întărește și conturează puternica lui ancorare în lumea satului, dar nu numai datorită profesiei sale de medic veterinar, ci de fervent fiu al satului, ceea ce este cu totul altceva în profunzimea trăirii.

Nu este repetativitate, ci numai invocare și evocare de stări și simboluri în scrisul lui Alexa Gavril Băle, fapt ce face din text unul cât se poate de accesibil, un act ca de confesiune unori, mărturisire neînțeleasă altădată, poetul lăsând senzația adesea că e conștient cu adevărat de faptul că în timp ce timpul este infinit, al lui este limitat: „Priviri ce provoacă vânt/ adierea albastră ce-mi aruncă/ poemul la întâmplare/ odihna înaintea/ unei mari execuții/ un ochi exterior/ cuprinde toate acestea/ făcându-mă să ingenunchez/ în fața zidului de cerneală” (*Ochiul exterior*), sau „Ochii tăi nu mă văd/ îndărătul meu/ s-au stins luminile// sunt al nopții/ simt în mine stelele/ însă nu te bucură/ povestea mea demult întristată/ din trecut o vei auzi” (*Povestea mea întristată*).

Orașele de suflet ale unui medic scriitor

Ion Buzăși

Sorin Nicu Blaga
Orașele mele de suflet
Blaj, Editura Buna Vestire, 2015

Profesor universitar la medicina clujeană, făcând parte dintre personalitățile clujene de elită, cu numeroase conferințe și contribuții științifice susținute și în câteva mari capitale europene, Sorin Nicu Blaga ne arată care sunt orașele lui „de suflet”. Sintagma aceasta, o locuțiune adjectivală are un sens profund, însemnând ceva mai mult decât o legătură afectivă deosebită, implicând și sentimente de recunoștință pentru aportul acestora la formarea sa spirituală.

În primul rând *Blajul*. Este orașul studiilor sale liceale, pe care l-a evocat adeseori mai ales la date aniversare sau comemorative. Evocările sale au întotdeauna un rost pedagogic, mai ales când vorbește despre Școlile Blajului subliniind importanța lor în dezvoltarea învățământului românesc, pedagogia exemplului personal al acestor dascăli ai Blajului, preoți-profesori, patriotismul lor luminat și generozitatea acestora. Începând de la Episcopul întemeietor Inocențiu Micu-Klein se configurează distincția „spațiului religios, istoric și cultural blăjean”, pe care o ilustrează prin câteva personalități: George Barițiu, Ion Bianu, Iacob Mureșianu – întemeietorul învățământului muzical blăjean și până la cei mai apropiați de zilele noastre – cum este profesorul Florin Handrea, care i-a fost și îndrumător în arta muzicii, care pentru medicul Sorin Nicu Blaga a fost o pasiune statornică. De la personalități face o trecere firească la instituții înfățișând contribuția Blajului la înființarea și dezvoltarea Astei (doi dintre dascălii Blajului, Timotei Cipariu și Ioan Micu Moldovan au fost președinți ai acesteia, la Blaj au avut loc două serbări importante ale Asociațiunii transilvane, jubileul de 50 de ani, în 1911 și, aniversarea a trei pătrare de veac a rodniciei sale existențe, în 1936. De la instituții - la curente și mișcări culturale, precum Școala Ardeleană – a cărei importanță e subliniată prin perenitatea spiritului blăjean („pecetea Blajului” cum o numea Mircea Eliade) în cultura și literatura noastră modernă. Îl interesează, și după stabilirea la Cluj, tot ce este legat de Blaj și-l bucură tot ce poate însemna o reînviere spirituală a orașului transilvan: o apariție editorială înainte de 1990 despre Blaj – ca „vatră de istorie și cultură”, i se pare o carte curajoasă, un adevărat „eveniment editorial”.

Cel de-al doilea oraș „de suflet” este *Clujul*, cetate universitară dragă ardelenilor, orașul specializării sale în medicină. Precum Șincai odinioară, vorbind despre Roma, și Sorin Nicu Blaga ar putea spune „Clujul în studii mi-a fost de folos și-i aduc mulțumire/ Căci bibliotecile lui mi-au fost totdeauna deschise”. Profesorul Sorin Nicu Blaga stabilește convergențe spirituale între cele două „orașe de suflet”, consemnând cu satisfacție nedisimulată că întemeietorul învățământului medical românesc în cetatea universitară a Clujului, a fost un strălucit absolvent al Școlilor Blajului, Iuliu Hațieganu, și enumerând câteva dintre somitățile medicale clujene, venite din Mica Romă: Octavian Fodor, Dr. Șurtea, Dr. Vinți. Ceea ce subliniază în aceste

pagini de istoria medicinei clujene - și trebuie reținut ca o dimensiune complementară a portretului profesional și moral al acestor medici renumiți - este formația umanistă, propensiunea lor pentru omul de cultură de tip renescentist. Așa este și un precursor al medicinei clujene Ioan Piuariu Molnar (1749-1815), de la a cărui trecere la cele veșnice se împlinesc în acest an două secole, și care provine tot din mișcarea iluministă a Școlii Ardelene, ilustrând și el dimensiunea renescentistă a formației sale, pentru că în afară de specializarea sa în oftalmologie, s-a ocupat de lingvistică, de filologie și de retorică, scriind unul dintre primele tratate despre arta elocinței în cultura noastră.

Tot orașe „de suflet” sunt pentru Sorin Blaga, două capitale europene: Viena și Paris, orașe unde a susținut cu mare succes conferințe de specialitate și care i-au răsplătit activitatea sa prin diplome și distincții științifice: *Credința și speranța - valențe terapeutice complementare, Medicina între miracol și știință*, cu memorabile aprecieri, unele având rezonanța unei profesii de credință: „Dacă știința de carte și practica medicală conferă dimensiunea profesională a medicului,” și vocația este „sufletul cald al profesiei”, „credința în Dumnezeu conferă dimensiunea sacră, divină, a profesiei medicale”. De altfel, aceste convingeri le vom întâlni reiterate în interviuri, din care autorii acestor convorbiri au știut să extragă propozițiile esențiale, succint rezumative: „Ca medic trebuie să fii nu numai doctor al trupului, ci și al sufletului omului – aserțiune ce ne aduce în memorie un fragment dintr-o rugăciune adresată Mântuitorului, „doctorul sufletelor și al trupurilor noastre”. Sau: „Inima cunoaște atât limbajul bucuriei, cât și al suferinței”.

Cărțile sale, conferințele sale au fost consemnate elogios în presa blăjeană și clujeană sau în volumul *Elite clujene contemporane*.

Omul de știință este dublat de Profesor, cu alege calități pedagogice, profesorul care într-o carte nu de mult apărută schița liniile de portret ale dascălului blăjean și pe care le reia într-un fel de memento: *Ce dorim de la dascăli*, de a cărui actualitate va fi convins oricare cititor:

„Statura unui profesor adevărat, cu vocație și dăruire pentru educație se construiește în timp, prin dragoste autentică pentru predare, cultură, umanism, cunoaștere și demnitate morală. Profesionalismul trebuie să reprezinte condiția obligatorie a fiecărui dascăl. Acesta se dobândește printr-un efort permanent și tenace. Cultura generală a profesorului îi conferă acestuia valențe de tribun și îi adaugă o aureolă particulară. Discipolii îl privesc ca pe un magister atunci când orizontul cultural al unui profesor bun îi întregeste limitele specialității pe care o predă. Conturul profesional, moral și spiritual al profesorului pendulează acum între simbol și legendă, în amintirile discipolilor. Față de aceștia din urmă dascălul trebuie să manifeste, pe lângă rigoarea bine cântărită și un grad de simpatie sinceră derivând din bunătatea intrinsecă a sufletului său. Structura psihologică a dascălului trebuie să fie bazată pe coordonate pozitive. La clasă sau în amfiteatru, pe fondul unui limbaj clar, cursiv, cu o tonalitate bine temperată, profesorul

trebuie să capteze auditoriul și printr-un subtil simț al umorului. Atunci dascălul devine atrăgător și la autoritatea profesională se adaugă o frumusețe moral-comportamentală, care-i conferă o poziție particulară în rândul corpului didactic. Modestia, decența, chiar bună-cuviința, alături de ținuta corectă și îngrijită, toate adăugate rigori didactice, respectului pentru profesie și prestigiului pedagogic, plasează dascălul în categoria elitelor societății. Am avut prilejul audierii unor asemenea personalități didactice, atât în perioada preuniversitară blăjeană, cât și, mai ales, universitară clujeană, în cadrul parcurșului facultății de medicină”.

Citind paginile în care Sorin Nicu Blaga vorbește despre formația umanistă a unor medici clujeni, din trecut sau mai aproape de noi, m-am gândit că acestea i se potrivesc și lui ca un posibil autoportret. Personalitate medicală de prim plan, pasionat de muzică, interpretând la vioară alături de fiul său Nicușor, bucăți muzicale celebre, publicist și scriitor cu frumoase pagini de memorialistică (*Satele copilăriei* rămâne o lectură fermecătoare), autorul acestei cărți continuă tradiția școlii medicale clujene și în această privință: ambivalența știință-artă, într-un raport de complementaritate benefică.

Gheorghe Ilea *Inocență* (2014), cărbune, acryl pe pânză

Îmi pasă!

Horia Bădescu

Stela Maria Ivaneș
Jurnalul de la Beliş
Cluj-Napoca, Ed. Școala ardeleană, 2015

Trăim într-o lume retorică și ipocrită. O lume în care discursul flamboiant ține prima pagină, asumându-și nu ardoarea implicării, ci formalismul interesat, o lume a tufiunei ascunderi a viciului sub dezmățul conceptelor golite de sens, o lume bolnavă de ea însăși și de micimea ei. Mințim și ne mințim cu patimă, cu voluptate, cu talent. Mătura vorbelor frumoase ascunde artistic gunoiul sub preș. Mințim cu falsă naivitate și cu belferească nepăsare. Pentru că celor mai mulți dintre noi nu le pasă. Din comoditate, din prostie, din interes.

Și totuși sunt oameni care nu pot rămâne indiferenți; din convingere, din respect pentru ei înșiși și pentru semenii lor, din acel desuet angajament social pe care-l reclamă spiritul civic al unei anumite profesii. Sunt oameni cărora le pasă de ceea ce se întâmplă și care nu se feresc să o afirme, ci și să facă ceva în acest sens. Să tragă semnalul de alarmă, să prevină, să impulsioneze.

Acest ferm și patetic «îmi pasă!», atât de necesar contemporaneității, necircumstanțial, ci angajant și activ, este miza noii cărți a Stelei Maria Ivaneș, gazetar din generația de aur a Radioului Cluj. *Jurnalul de la Beliş* (Ed. Școala ardeleană, 2015), titlu programatic, deliberat trimitând la antecedente ilustre, este, cum adaugă ea precaut în subtitlul, un «pseudojurnal de vacanță». Un pseudojurnal, evident, care nu are scrupulozitatea datării, a cărei autoare se deghizează sub identitatea românească a unei doctorițe – nici n-ar fi putut alege un alt travesti

realizatoarea remarcabilelor emisiuni despre lumea medicală cu care ne obișnuise de-a lungul anilor –, iar o sumă de personaje invocate drept interlocutori, martori ori, cu un barbarism la modă, actanți ai evenimentelor descrise, care nu aparțin lumii reale, ci imaginariului, se amestecă, «conviețuiesc» cu persoane și personalități recognoscibile sau clar identificate. Nici roman, nici jurnal veritabil, cartea Stelei Maria Ivaneș este interesantă nu doar prin acest joc între cele două genuri, care-i permite o pendulare alertă și facilă între realitate și imaginație, dar și, și mai ales, prin spațiul amplu pe care îl lasă reflecției asupra lumii românești contemporane, exercițiu pe care natura de moralist autentic a autoarei îl practică cu aplicație și temeinicie. Și în care bunele sale lecturi filosofice îi slujesc punându-i la îndemână, chiar excesiv uneori, argumentele numelor autorizate ale genului. Retrasă la casa sa de vacanță de la Beliş, în deplina rusticitate a Apusenilor, orășeanca descinsă dintr-un mare burg universitar descoperă lumea rurală, cu obiceiurile și cutumele ei, chiar dacă pervertite și ele în bună măsură de «modernitatea» dezlănțuită a epocii postrevoluționare, cu uimirea cu care Abatele de Marenne descoperea Moldova din vremea Ducăi Vodă. În universul de nisipuri mișcătoare ale unei României asaltată de neoliberalismul dezlănțuit, lentoarea de acțiune și judecata măsurată și întoarsă pe toate fețele a moșilor o farmecă: «- Cel mai bine este să te ascunzi! Îmi zice Viorelu', pădurarul din Apuseni, la un pahar de vin, la noi pe târnaț, într-o seară cu prieteni. – De ce, măi Viorelu'? Să nu te invidieze lumea, că-i rea? Întreb eu, mirată, știindu-l om extraonest, simpatic, sociabil, vesel și vorbăreț. – Nu. Deși pă oameni îi pișcă binele altuia și fru-

mosu' altuia. Să nu se vadă răul și urâtul din noi!» «Viorelu' are o minte de mare filosof!» conchide autoarea. E o uimire care nu idealizează, însă. Fiindcă ea nu ezită să amendeze la prietenii ei moți pragmatismul dobândit, comportamentele care deviază de la tradiția locului.

Aparent izolată în munți, dar cine mai poate avea astăzi iluzia izolării!, Stela Maria Ivaneș rămâne perfect conectată și atentă la evenimentele unei veri, cea a anului 2014, care-i oferă posibilitatea de a trece în revistă întreg tabloul vieții sociale, politice, economice a țării. De pe târnațul de la Beliş ea judecă derapajele și mizeriile ultimelor decenii, degradarea morală a societății, prăbușirea sistemului sanitar și a învățământului, fractura dintre generații. Și deopotrivă modul în care lumea și politica românească se raportează la o realitate internațională a cărei dinamică și imprevizibilitate a devenit de nivelul evidenței.

Ce soluție propune autoarea? Una de bun simț, însă dificil de realizat: «Refacerea demnității naționale în primul rând și a ficărui om în parte. Apoi restul se va desfășura normal.» E aceasta dulcea iluzie a tuturor moralistilor. Dar ce ne-am face fără iluzii?! Însă diagnosticul Stelei Maria Ivaneș, privind suferința de natură morală a societății contemporane, se vedește a fi exact și nu doar la nivelul universului românesc. O confirmă interesantele și convergentele răspunsuri asupra problemelor esențiale ale umanității pe care le oferă o sumă de personalități de prim rang din varii domenii ale culturii, reunite, imaginar sau nu, la Beliş.

Scris cu condei de gazetar dăruit, onest în întrebări și răspunsuri, incitant în reflecții, *Jurnalul de la Beliş* propune o imagine panoramică a lumii în care trăim și, în pofida amărăciunii și criticismului asumat, o lectură în esența ei tonifiantă. ■

Proze-săgeți

Adrian Țion

Diana Cozma
Amor în violete
Cluj-Napoca, Editura Tribuna, 2015

Călătoria în lumea artei a început pentru Diana Cozma pe scenă, ca actriță. Apoi teatrul a devenit casa ei. Pentru totdeauna. Ca profesor formator La Facultatea de Teatru și Televiziune din Cluj sau ca teoretician, eseist și traducător. Ca sensibilitate artistică multiformă din care nu putea lipsi, desigur, creația literară originală, propriu-zisă. Mai mult chiar, activitatea prodigioasă desfășurată în sfera scrisului și pasiunea pentru interpretarea și descifrarea textelor anticipau cu pregnanță jocul subtil, voluptatea ancorării în rețele beletristicii. Astfel că scrierilor sale despre teatru și arta scenei (bine primite de critică, unele premiate) li se adaugă o salbă de proze scurte ca mărgele viu colorate, scoase la lumină dezinvolt și firesc din atelierul plin de proiecte al autoarei. Căci Diana Cozma este, în sine, un conglomerat de energii creatoare ce așteaptă să

irumpă în neașteptate direcții pentru a se așeza în forme concrete, decise în funcție de inspirație și talent.

Din acest tumult de preocupări, involburări mai mult sau mai puțin dirijate, s-au strecurat pe ușa întredeschisă a atelierului prozele-săgeți reunite în volumul *Amor în violete* (Editura Tribuna, Cluj-Napoca, 2015). Un volum ce poartă impregnat în scriitură curentul de idei și trăiri liminare ce au determinat așezarea în pagină, mărturisirea, jocul imaginar. Diana Cozma folosește un limbaj înfierbântat de patosul rostirii, derivat din exhibarea de tip dramatic a personajelor aflate în dialog. De obicei un cuplu, niciodată nominalizat, sau variante ale dialogului interior aplicate alterității auto-reflexive. Naratorul e ipostaziat în personaj participant la scene explozive, monodrame de scurtă durată și esențializarea secvențelor teatrale din scrierile lui Aldo Nicolaj, reper recunoscut, drag autoarei. Romantismul invocat șăgalnic în secvențele *Istoria unui romantic* sau *A fost odată ca niciodată* e tratat ironic, amar, șablonard,

atât din perspectiva *lui* cât și din perspectiva *ei*. Disoluția cuplului e privită prin prisma personajului-ghid într-o lume a excentricităților și vulnerabilităților concurențiale. Narațiunea se

adaptează noilor mijloace de comunicare, „istoria” soțului plictisit de nevastă e reprodusă, chipurile, de pe blog. Propozițiile sunt scurte, ritmul îndrăcit, comunicarea e directă ca pe facebook. Structura discursului se organizează în funcție de scenetă. Replicile sau monologul sudează enunțurile între ele, înlocuind punctul cu două puncte ca să nu se piardă ritmul, patosul vulcanic al altercației.

Fiecare secvență e un poem-răzbunare, poem-invectivă în care se oglindesc frustrări, resentimente, texte ce bulversează cititorul și-l invită la reflecție. Acesta ia act de ceea ce se întâmplă pe scena vieții cu un fel de jenă comprehensivă ca în *De ce nu tai ceapa mărunt?* Revoltătoarele dezastre și crime cotidiene năvălesc în tropot trimfal-ironic în discurs prin filiera tv, imposibil de înlăturat. Concluzia bărbatului criminal se impune de la sine: „Am ajuns să trăim într-o lume de descreierați; asta-i; mai aveam un pic și îmi dădeam duhul când l-am văzut pe vlăjganul care l-a zdrobit în bătaie pe bătrânelul care trecea prea încet strada; cum adică?” Dar asta nu-l împiedică să-și ciopârțească nevasta pentru că n-a tăiat ceapa mai mărunt, după rețeta tv, bogată în exemple de acest fel. Sinistru! În ce lume trăim? Să mai adaug alăturat că este schițat și profilul teroristului îndrumat de mentorul său să ucidă? (*În ce crezi?*). Nu, ajunge! Voi spune numai că Diana Cozma cultivă parafraza teatrală cu ușurință atunci când rezumă viziuni sumbre, apocaliptice, pornind de la un simbol asumat violent: șarpele (*Când m-am născut aveam un șarpe în gât*). Pasiunea fetei din această secvență este să fotografieze flori în noroi. Un gust malefic pentru căderea în mocirlă? Disperarea ia locul candorii: „unde sunt oamenii? ne rotim în gol; un gol posomorât și obosit; șarpele meu îmi răspunde: depresie e numele tău lume”. Autoarea născocoște ingenios replici împletite cu trimiteri de la Godot la „croitorașul cel viteaz” într-o dezinvoltură de o familiaritate cuceritoare. Ajutată de membrii familiei tutelare, (trupa de teatru, repetiția de teatru) angoasa încetează și alunecarea în umor e savurată ca atare, chiar dacă se clamează batjocoritor *Vivat noua ordine imundă!*

Acestor conținuturi, de fapt niște flashuri pătrunzătoare, le sunt aplicate cinice și pulverizante finaluri care alungă, pentru o clipă, în derizoriu, complexa țesătură a discursului, risipind angoasa, răbufnirile violente ale actanților. Diana Cozma scrie cu cinism și cruzime. Știe să manevreze cu mână sigură intertextualitatea, folosind ingenioase subterfugii narrative pentru a-și camufla, atât cât e posibil, subiectivitatea de care nu se rușinează când iese la suprafață. Vocea auctorială în analiza cuplului e tributară mereu unui erotism eruptiv, afișat firesc, fără fașoane. Molecula canceroasă a iubirii e prinsă în bacoviene pioane violet, de unde, poate, cu trimitere spre „amurgul iubirii”, titlul volumului. Un volum care ne-o arată pe Diana Cozma așa cum e: exuberantă, vivace, dăruiată meseriei, imginând înscenări ce pot fi preponderent reale.

Anonimi precum îngerii

Ion Negru

Vladimir Cinezan
Priveghi în subsolul îngerilor
Cluj-Napoca, Editura Grinta, 2014

Profesor de limba română, director de școală de țară, navetist (Sânnicoară, jud. Cluj), autor a peste 10 volume (poezie, proză scurtă, roman, literatură pentru copii, monografiile comunelor Mociu și Apahida, ba chiar și o carte despre „U” Cluj; a făcut și gazetărie și a lucrat și la „Centrul de valorificare a creației populare”), Vladimir Cinezan nu a intrat prea des în atenția criticii literare. Anul trecut a fost primit în rândul Uniunii Scriitorilor din România, filiala Cluj. Măcar atât.

Tot anul trecu i-a apărut, la editura „Grinta” din Cluj-Napoca, încă un roman: *Priveghi în subsolul îngerilor*. Un roman cu temă de ieri, dar mai ales de azi, de actualitate. Un roman (aproape) politic. Un roman despre, aproape singurătate.

Unui profesor de țară, navetist, prof de istorie, văduv, cu trei copii mari (două fete - una măritată, alta ne - și un băiat), i se întâmplă, „din bun senin”, să devină „nevăzător”. Asta, în timp ce mergea agale pe mijlocul trotuarului, „acolo unde e cenușie tăcerea.” Nu „orb”, ci „nevăzător”. În scurt timp, și alții i se vor alătura cu „nevederea” lor, formând un nucleu din care va lua ființă o mișcare politică de proporții a nevăzătorilor. Întâi, i se vor alătura unii colegi nevăzători (printre ei, proful de geografie), prieteni apropiați, cunoștințe, care se adună împreună, formând un fel de club. Când tot mai mulți din oraș devin nevăzători, Primul Nevăzător, să-l numim așa fiindcă personajul nu are un nume, le devine lider. Publică articole în ziare, apare la televiziuni, la radio, vorbește la mitinguri, impunând, la început timid, apoi din ce în ce mai tumultuos, mișcarea politică a nevăzătorilor. De aici substratul politic al cărții, cu multe trimiteri-aluzii la istoria interbelică, postbelică și „revoluționară” a României.

„Nevăzători” au un fel anume de a vedea sau de a nu vedea, pentru că printre ei sunt inclusiv medici care operează, polițiști, avocați, parlamentari etc. Mișcarea lor cuprinde în scurt timp întreaga țară. Pașnici la început („Noi, proaspeții nevăzători, vrem să-i facem pe cei din jur să vadă altfel lumea...”, p. 59), apoi din ce în ce mai violenți, până se ajunge la lupte sângeroase de stradă cu reprezentanții și apărătorii „vechii puteri” a văzătorilor. Când „masele largi populare” de nevăzători invadează mișcarea, se ajunge la violență extremă. Primul Nevăzător este și cel dintâi instigator la violență „Noi, nevăzători, suntem hărăziți să vedem ce este de văzut, nu ce ne este dat să vedem de către cei de la putere. Falsul, minciuna, intoxicarea, le putem rupe numai cu amenințare directă, cu pumnul, cu arma, cu... cu...”, p. 85). Îl ascultă cu toții și îi urmează deciziile, inclusiv și mai ales foștii pușcăriași, înrolați și ei în „partida nevăzătorilor”, ei fiind dintre cei mai eficienți în exercitarea violenței maxime, ba chiar vin cu ideea de a angaja mercenari pentru susținerea cauzei. („Câțiva răniți, câte-

va mașini incendiate, un autobuz în stâlpul din fața primăriei... Evenimente devenite familiare...”, p. 108)

Există mai multe feluri de „nevăzători”: „nevăzători vechi”, „de azi”, „proaspăt nevăzători”, „nou nevăzători”, „activi”, „făcuți”; precum există și mai multe categorii de văzători: „intoxicații cu imagini”, „văzători apatici”, „încă văzători”, „văzători-nevăzători”, „simpatizanții”. Ceea ce implică și o anume ierarhie, vizibilă mai ales atunci când „mișcarea” se amplifică, iar lupta politico-revoluționară are loc și în exterior, pentru cucerirea puterii, dar și în interior, pentru șefii, posturi de conducere activă, ideologică, logistică.

Ideologia nevăzătorilor se cristalizează din mers, de la o uimită constatare a faptului „nevederii” la întâlniri „între ei”, se ajunge la revoltă cu acut iz de „revoluție” „Să dăm foc la toți văzători care se încăpățânează să nu recunoască drept unică lumină culoarea neagră!” p.123). Dar, mai ales, la violență maximă, („Totul nu va fi decât o mare de bubuieli și fum, până când întunericul nostru va triumfa! p. 154”) prin care, de altfel, nu se urmărește decât schimbarea, post pe post, a văzătorilor cu nevăzători. Acuzați că vând doar imagini (așa cum se întâmplă astăzi la noi, când, începând cu „revoluția lui Iliescu”, totul prinde fapt și există doar la televizor), văzători trebuie înlocuiți de către cei care văd altfel (un amestec ideologic comunisto-legionar, dar fără extensie în afara granițelor țării), de nevăzători care văd limpede problemele „celor mulți”, celor intoxicați cu imagini false. „Adevărații nevăzători sunt cei care ne conduc! Își pun mâna la ochi și, dintr-o dată, ca o făcătură, nu văd rezultatul politicii lor catastrofale. Nu vor să vadă eșecul și vă dau pe la nas cu parfumul declarațiilor sforăitoare. Vă orbesc cu orbirea lor bine dirijată!” „Vă vom conduce spre adevăratele scări!” (p.131).

Ironia destinului face ca tocmai Primului Nevăzător să-i revină „vederea”, să vadă la fel ca înainte. Nu se îndoiește atât de mult de sine, cât de ceilalți. Oare și ceilalți „văd”? „Cel mai mult se teme de reacția familiei dacă va afla vestea cea rea, că și-a recăpătat vederea tocmai el, cel care inițiasse mișcarea de protest a nevăzătorilor ce vor să schimbe sistemul” (p. 139). „Tare ar avea chef să-și îndepărteze de tot eșarfa neagră ce-i leagă privirile, dar se simte mai puternic așa, cufundat în întuneric pentru care s-a ridicat la luptă. Chiar, pentru întuneric s-a început totul?! Ce are întunericul cu adevărul?! Care este, de fapt, adevărul? Se cere adevărul gol-goluț... păi, cum să vezi adevărul gol-goluț când nu vezi?! Poate surăde. Nimeni nu-i vede puiul de surâs înghețat la colțul gurii. La colțul cel atârnat de colțul lunii... E vremea să zică ceva mai pe placul hoardei” (p 156).

Deși „asaltul final” violent asupra puterii are loc, nu mai aflăm care este deznodământul și, de altfel, nici nu contează, pentru că nici nevăzători nu judecă altfel decât cei de la putere. Contează faptele de până acum, care ne dau o imagine asupra puterii și a luptei pentru putere. Fapte prezente în istoria noastră contemporană.

Sau în mintea noastră. Așa cum, de altfel, se încheie și isprava epică a acestui excelent roman. *Totul nu este decât un vis al profesorului navetist de la țară.* Un vis, o ironie cât se poate de limpede a autorului îndreptată spre cei care „vor adevărul”. În politică, adevărul este puterea. Când ai puterea, ai și adevărul. Adevărul tău, valabil pentru toți supușii. În fapt, adevărul este de „nevăzut”.

Romanul lui Vladimir Cinezan este o meditație, excelent realizată, asupra puterii, a luptei pentru putere, a modului (istoric, la noi) de a accede la putere. Dar, în același timp, este și o propunere de fișă psihiatrică a omului politic. Citind cartea, vezi cum se poate naște o ideologie politică, o mișcare politică, îți aduci aminte că ai trăit sau ai citit despre cele spuse, îți aduci aminte că n-ai fost niciodată lider, ci doar parte din „hoardă”. Citind cartea, vezi deșertăciunea. Deșertăciunea propriului tău vis de a schimba lumea, propriului tău vis de a vedea altfel și de a-ți impune propriul tău adevăr. Un om statistic fiind, rămâi, pentru totdeauna, acolo unde ești: un cantitativ. Când te visezi șef peste mulțime, lider al hoardei, înseamnă că s-ar putea să ai o problemă: civică, politică, psihanalitică, psihiatrică. Sau toate împreună. Cu toții, poate, ne dorim mari lideri, mari personalități politice, istorice, universale, dar, iată că nu suntem decât niște bieți navetiști prin statistic. Anonimi ca frunza de dud și anonimi ca viermele de mătase care mănâncă frunza de dud. Anonimi precum îngerii.

Vladimir Cinezan este și poet, un bun poet, iar acest fapt se poate constata și din felul în care și-a scris această carte. Textul nu este cătuși de puțin poetic, dar, totuși, în unele locuri, poetul nu se poate abține. („- Nene, cum pute singurătatea?/ Un copil, cu mânuța mângâindu-i fruntea. O adiere mâna copilului!” p. 51)

O carte despre politică și despre neputință, o carte scrisă de un autor ajuns stăpân pe sine, pe limbă, pe meserie; o carte remarcabilă care ne situează înțelept în propria noastră singurătate, aceasta este *Privegi în subsolul îngerilor*.

Când horea te ispitește

Menuț Maximilian

Grigore Leșe
Horea în grumaz – înger păzitor și ispită
București, Editura Humanitas, 2015

În urmă cu ceva vreme scriam despre primul volum semnat de Grigore Leșe, „Acum știu cine sunt”, apărut la aceeași editură Humanitas, în care cunoscutul artist aducea o parte din identitatea sa maramureșeană în fața cititorilor. Cu noua apariție, „Horea în grumaz – înger păzitor și ispită”, Leșe prezintă o pledoarie pentru cântecul adevărat, având ca bază teza de doctorat pe care a susținut-o acum 14 ani. Sigur pentru accesul unei mai largi categorii de cititori la carte, părțile despre filozofia glasului, registre vocale, tipuri de respirație, structura și forma horii (supuse rigorilor academice) au fost eliminate astfel încât să rămână o poveste frumoasă a horilor, aflată de la străbuni. Astăzi, conform autorului, horea s-a ascuns în câteva locuri uitate de lume, agățată de sufletul câtorva babe, speriată de televizor și UNESCO.

Cartea pe care o avem în față este una de împăcare despre destinul artistului care are o viață plină de cunoaștere și înțelepciune, în care, horea i-a foat atât înger păzitor, cât și ispită. Cartea, precum cântecelele lui Leșe, poate fi asimilată cu drag de cititori, fiind în același timp plină de cuvinte sensibile când e vorba despre ultimii țărani ascunși și ei în satele izolate, speriați de fermierii care îi amenință, dar și de dojeni când e vorba de generațiile de interpreți actuale care au distrus horea manelizând vatra sacră a satului. Clipele de incântare ale lui Grigore Leșe sunt precum ritmul inimii și, poate, de aceea este perceput uneori ca un artist „dificil” la a cărui spectacole nu te poți manifesta în voie, nu poți aplauda, dansa și râde precum la cântecele din comerțul de azi. Doar știind că artistul se transformă în timpul actului cultural, pentru el scena devenind un altar, îți vei da seama că dorește liniște, precum altădată țaranul nostru cânta doar când era singur, acompaniat de liniștea codrilor: „Când horesc în haine țărănești pășesc în timp domol și cu chibzuință. Hainele și horile se prefac în aură ocrotitoare”, spune Grigore Leșe, care întotdeauna, deși actualmente profesor universitar care umple sălile cu studenți la conferințele sale, păstrează în ținuta sa cămașa tradițională și clopul cel de lăpuș. Nu doar horea în grumaz este balsam pentru sufletul artistului, ci și colindele care vin de sărbători în fața noastră, atunci când horea se odihnește, redefinind lumea.

Așa cum o face de fiecare dată în conferințele sale sau în spectacole, și de această dată Leșe trage de mână administrația lipsită de competențe: „O țară plină de conflicte în care eroii se confundă cu trădătorii. Unde dacă intri în albia văilor și răstorni un bolovan, în loc de pești și broaște apar cântăreți... Urmărim cu stăruință fenomene străine și le preluăm, considerăm că tot ce vine din afară este bun... Trecutul se târguiește din dorința oamenilor de a face bani. Puțini au izbutit să pătrundă în straturile adânci ale culturii orale... Majoritatea cântăreților, redactorilor, compozitorilor i-au speculat posibilitățile... Institutul Brăiloiu ține sub lacăte înregistrările, ca și cum ar reprezenta comoara României. Folclorul a devenit o armă politică ce ne aruncă în derizoriu. Televiziunile s-au obișnuit să trăiască din divertisment, au adus folclorul la acest nivel. Nu există documente, nu există specialiști

dăruiți, nu există preocupare. Acum satul este confuz, influența urbană e majoră, prostul gust a devenit etalon. Mai rău nu se poate, așa că sper într-o recupertare a firescului, a arhitecturii tradiționale, a pânzelor și țesăturilor... Întoarcerea la materialele de construcție tradiționale, ecologice, este obligatorie”.

De 25 de ani, Grigore Leșe se luptă pentru apărarea horilor care, agresate în fiecare zi, își pierd emoția și valoarea. Pentru a trăi cu adevărat în spiritul acesteia trebuie să te contopești cu ea, să devină parte a sufletului și tăririlor tale: „Între mine și hore există o legătură foarte puternică, o intimitate creată în timp, o contopire chiar. Poate de aceea mă simt în largul meu, eu, cel adevărat, doar când horesc”. Grigore Leșe nu este de acord nici cu cercetătorii care n-au nicio legătură directă cu satul, netrăind în vatra acestuia, nesimțindu-i pulsul, care vin doar să bifeze activitatea pentru dosar, stricând de multe ori înțelesurile și semnificațiile timpului sacru al țaranului. Edificator în acest sens este exemplul unui etnolog venit din București, la Groși, unde o bătrână îl întreabă de ce se cântă, iar el a răspuns „Nu cânt, că plâng”. Pentru oamenii din Lăpuș, a te cânta înseamnă a plânge, iar a cânta înseamnă hore.

Despre tânăra generație de interpreți, Leșe spune „Nu cântă cu glasul lor. Își forțează glasul în hiperacut sau hipergrav, imită. După ce trec de juriile concursurilor și epuizează posibilitățile de a participa la competițiile din țară, tinerii constată că nu au popularitate, chiar dacă dețin zeci de premii. Atunci se întorc în lumea lor, cu compoziții și muzici indoelnice ca structură melodică și ca mesaj poetic. Roiesc de la o televiziune la alta pentru a deveni populari și buni de a fi chemați la nunți și petreceri... Nu au conștiința valorii. Au auzit că ar impresiona juriul cu linii melodice străvechi, nemaiauzite, pe care oricum nu le stăpânesc și nu le agreează. Sunt nestatornici, necumpătați și egoiști cu horitul”. Mai grav este că mulți dintre interpreții ce se ratează devin realizatori de emisiuni, ducând folclorul în derizoriul divertismentului de ultim rang.

Grigore Leșe este cel mai bun ambasador al horii din grumaz, cântec care este precum focul „se aprinde, crește, arde, se stinge. Și nu știm niciodată când începe și când se gată, e dincolo de semne și uneori dincolo de cuvânt. Sughit nu-i. Parcă nici cântec. Da ce-i? Plâns? Poate”.

Textele din carte, puse pe note (însă cu siguranță nu vor putea fi interpretate de mulți deoarece nu dețin tehnica) oglindesc repertoriul curat, poezia din horea țaranului nostru, cântecul făcut să stămpere suflete nu să atragă spectatori în fața televizoarelor. Până la urmă, cu toate modificările lumii în care trăim, trebuie să ne păstrăm identitatea, să rămânem prin tradiții noi urmașii unei lumi aparte, pentru că altfel ne vom trezi pierduți. Nu recomand cartea celor care iubesc muzica comercială pentru că nu vor înțelege nimic din ea, ritmurile haotice „astupându-le” și o parte din minte, o recomand cu drag celor puțini care mai prețuiesc vatra străbună și care știu să acorde respect tradițiilor și să fie mândri că aparținem unui popor cu o cultură tradițională aparte.

Vorba lui Grigore Leșe: „Când apare Dumnezeu, cântă Bach. Când cineva horește îngerii stau și ascultă”.

Mircea Măluț

prefață

așa ne-a fost dat nouă
să ne naștem între două căderi
aflați totdeauna în dosarele călăilor
victimele necesare echilibrului
visurile noastre
sunt insomniile gropii
umbra îngerului
și confidenții negației suntem
de la o vreme numai asfințituri
prezenți la ora aceea
când se toarnă moartea în lucruri

o durere cu degetele-nfipte în
ziua de mâine
călătorul (7, 7)

cu asedii prelungi mă-ntâmpină viitorul
știi că demult marginile mă așteaptă flămânde
și fac obositoare și complicate calcule
pentru fărâmitura de echilibru
liniștea mea
pribeaga imperiului plecată-n exil
pârâie obosite temeliile povestite
de cronicarii retrași pe ascuns
pentru cel venit în numele treimii
e o tulpure vânătoare-n imperiu vă spun
cerul și-a luat câmpiile-napoi
iau drumul în spate și-apun
în durerea cu degetele-nfipte
în ziua de mâine

două praguri două răni
scribul (11, 53)

nu mai ninge cu mănăstiri prietene
nu mai ninge deloc
și noi vom scrie rândul acesta
totdeauna rănit
două praguri două răni
și e destul pentru a fi târziu
dacă mi-ai spune unde se completează
o naștere o dacă ai recunoaște
că o rană se conjugă
la toate timpurile

cu un șanț și un val de pământ în
brațe suntem gata
călătorul (9, 21)

suntem eoul acestei mici erori imperiale
și se desfoliază frica în fâșii lungi
când se toarnă seara în azimi
nu mai măsurați morții
când clipa îngenunchează-n înserarea aripii

nu ne mai putem împotrivi
semnului celui plecat
imprumutați-ne un clopot de drum
lăsăm descântecul despăcat în țărână(7)
cu un șanț și un val de pământ
în brațe suntem gata

între două verticale de întuneric
martorul (9,19)

oricum ai merge
tot pe-o margine te afli
între două verticale de întuneric
îți zici un ecou frânt își aduce aminte
ce gândesc oare umbrele despre lucruri
într-o noapte ca asta ce se lasă
peste lume ca o groapă comună
îți așezi pedeapsa alături
ca pe un vechi și bun vecin
lângă zestrea resturilor
stai într-o provincie tristă a imperiului
privești cum vine noaptea
ca o taină medievală
și știi că undeva ei
privesc în calendarele tale
ce n-au sărbători

restul din rest
martorul (19, 1)

cu un gest umed ia el în mâini
restul din rest
cum să-ți închipui o armă în afara stării
de veghe întrebă
ce să-i răspunzi aripii ăsteia
ce mărturisește fără ocol
că în zbor îi e frig
cine să cântărească seceta cumplită
a liniei drepte
cine să cântărească lacrima vărsată pe ascuns
de o rădăcină
ce poate visa un cuțit
într-o casă cu pereții vătuiți de spaimă

cu un gest umed ia el în mâini
restul din rest
dar lor le place să creadă că lumina
stă totdeauna în picioare
nu știi că urletul are brațele lungi

cum să privești
o sămânță căzută pe gânduri

viitorul ca un incest al destinului
călătorul (13, 3)

după nouă luni
o femeie a născut blestemul
acela care refuză
să treacă-n trecut
voi sunteți fiii mlaștinilor
este târziu dacă rădăcinile s-au rătăcit
și-ați apărut tremurând
în visurile tănuitorilor
vă spun
că l-a întâmpinat
un refuz al semințelor
aici la marginea imperiului
viitorul e ca un incest al destinului

să bată ploaia din partea refuzată
scribul (3, 9)

să stea furtună lângă furtună
să fie noaptea înfricoșării pietrei
să aud rădăcinile plângând
să bată ploaia din partea refuzată
să fie noaptea stingerii ochiului
să fie amiaza înjunghierii semănătorului
să fie clipa sângerării unghiului
să fie trasă cortina frigului
să se vină direct pe linia sângelui
și să se spună
aici suntem noi
dincolo măștile uitării

umblă după mine o groapă
comună (note pe marginea
nisiparnițelor)
ucenicul (9, 5)

stau la hotarul acesta
ca un sinucigaș plictisit
numai pata trece prin remușcare
pășuitorul s-a rătăcit și e vremea
lanțului care leagă nor lângă nor
ce tulburare a trecut prin
nisiparnițele lumii
din ce rană curg toate astea
ce sfârșit bat tobele imperiului
crainicul oficial a-nnebunit
umblă după mine o groapă comună(15)
toate jurămintele ies strâmbe
pășuitorul s-a rătăcit și e vremea
tăietură lângă tăietură am spus

parodia la tribună

Mircea Măluț

restul din rest

cu un gest firesc am întins mâna
să plătesc
cumpărăturile pe care-n toată săptămâna
aici le târguiesc

aveam o bancnotă de 500 neschimbată,
luasem salariul de la bibliotecă și, deci,
mă simțeam pe cai mari, deocamdată

nu mi-aș fi închipuit în veci
că de-aici o să se nască
o idee de poem, de meandre plin,
ca o lacrimă exilată, nefirească

casiera, o tânără trasă prin inel,
s-a uitat la bani și la mine, cu spaimă puțin,
din reflex, m-am uitat și eu la ea,
la fel –
ea îmi tot număra restul, metodic, băbește,
eu simțeam că mai este ceva
să-mi ofere, ca și-un rest la rest

și văzând-o cât de galeș mă privește,
am și căzut pe gânduri, scriind poemul acest!

Lucian Perța

Premiul revistei „Tribuna” la Concursul Național de Literatură „Dr. Ion Țeicu” Serile de poezie de la Ilidia

Mureșan Oana-Diana

La sfârșitul lunii octombrie a.c., în Ilidia (jud. Caraș-Severin) s-a desfășurat prima ediție a Concursului Național de Literatură „Dr. Ion Țeicu” – Serile de poezie de la Ilidia, organizat de Asociația „Ilidia Historical Village”, împreună cu Primaria și Consiliul local al comunei Ciclova Română și Protopopiatul greco-catolic Oravița, destinat autorilor care nu sunt membri ai Uniunii Scriitorilor din România ori ai altor asociații de scriitori. Concursul are două secțiuni – poezie și reportaj –, iar laureații, mai bine spus laureatele acestei prime ediții au fost, la secțiunea Poezie: Alexandra Negru (Suceava) – Marele Premiu și Premiul revistei „Arca” (Arad); Oana Diana Mureșan (Băița, jud. Maramureș) – Premiul I și Premiul revistei „Tribuna” (Cluj-Napoca); Doina Rândunica Anton (Sighetu Marmăției) – Premiul II și Premiul revistei „Steaua” (Cluj-Napoca); la secțiunea Reportaj: Diana Mureșan (Băița, jud. Maramureș) – Premiul I (singurul acordat) și Premiul „Iosif Stanilă” al revistei Almăjana.

De reținut prezența – excentrică și carismatică – a nepotului doctorului Ioan Țeicu, Dimitrie Grama, locuitor „al lumii” (în prezent este stabilit în Gibraltar, după ce a „poposit” pe mai multe continente), medic de profesie, dar și un authentic poet.

Inițiatorul festivalului este scriitorul Nicolae Pătruț (poet, prozator, reporter), locuitor al Ilidiei, având contribuții importante în păstrarea și perpetuarea memoriei persoalităților și a memoriei colective a Banatului. Nu ne rămâne decât să sperăm că această nouă inițiativă a Domniei sale, care a început cu dreptul, va continua și se va impune ca parte a istoriei vii a Banatului – și nu doar a Banatului. (Ioan-Pavel Azap)

Nostalgie de toamnă

Cum poți, oare, Toamnă bătrână,
Să-ți scuturi hainele-n vânt,
Din frunze să-ți faci mândră cunună,
Din stropii de rouă, joc și cuvânt?

Ce forță te poartă prin veacuri, agale,
În suflet cărând și soare, și ploi?
Răsună-al tău cânt și-a vis, și-a-ntristare,
Și treci nemiloasă, cântând, peste noi.

Mă doare când știu că frunzele pică,
Iar ramuri rămân dezgolite și zbiară.
Și păsări, și oameni de tine au frică
Și-ți cer an de an îndurare.

Bătrână ca tine, așa sunt de-o vreme;
Nici ploile, vântul ori vreo rază de soare,
Nimic nu mi-alină-ntristarea. Pesemne,
Tu, Toamnă, ești veșnică, iar eu muritoare.

Dorința

Îmbracă-mă-n negru
– sublim veșmânt! –
Iar haina să fie din frunze
moarte,
căzute,
bătute de vânt.

Cunună să-mi faci
din raze de soare,
din roua din zori,
din albe zăpezi;
Voalul s-atârne,
să-l simt sub picioare,
când pașii m-or duce
spre nicăieri.

Prin vene-o să-mi curgă
În ceasul din urmă:
Și viață, și moarte,
Lumină și umbră –
Și-n pieptul meu
Va bate nebună
O inima-n formă de lună.

Doar dorul rămâne-va-n urmă cântând
Când pașii m-or duce departe-n pământ.
Îmbracă-mă-n negru –
sublim veșmânt!

În casa cuvântului În casa cuvântului

furtunile nu pot intra –
nu au loc printre iubire.
Sfinții din icoane
și-au întors fețele,
să nu deranjeze cu priviri indiscrete.
Un Isus răstignit pe o cruce-nvechită,
doar El a rămas cu ochii ațintiți în pământ.
Mirosul proaspăt al pâinii frământate din cuvinte
se-mprăstie-n ființa noastră
și trece prin vene,
umplându-ne sufletele cu harul divin.

Ne punem la masă,
așezați pe scaune de lemn.
Focul arde în vatra iubirii
și se revarsă luminând sfinții cu capetele-ntoarse
și chipul îndureratului Mesia.
Să ne înfruptăm din bucatele-alese,
plăsmuite din simple cuvinte.

În casa cuvântului e o liniște profundă,
încât până și cuvintele își pot auzi gândurile.
Sus, pe perete, un ceas sparge cu ticăitul lui
monotonia aceasta hipnotică.
Timpul vrea să alerge,
să prindă aripi,
dar aici, în casa aceasta,
totul are alte conotații și alte dimensiuni.
Un cuvânt rupt din bucata de pâine,
sub forma unui dumicat
ar vrea să zvâcnească...
Dar îl mestecăm molcom
și-l naștem din nou – neprihănit.

Melancolie

Îți amintești cum eram noi?
Dormeam pe-o frunză amândoi,
Închiși în palma unui ram
Și-atât de mult noi ne iubeam.

Stăteam senini sub cerul blând,
Prin firul ierbii ne pierdeam;
Nu ne ploua-n doruri nicicând,
Nici ne pasa dacă muream.

Păsări zburau deasupra noastră
Și câte-o până-și scuturau.
Noi ne lăsam cuprinși de vrajă,
În aer, norii se jucau.

Îți mai aduci aminte, oare,
Cum depărtările dureau?
În frunze găseam alinare
Și-n suflet ingerii zburau.

Andor Kőmives

Băiat cu vultur (2013), acuarelă pe hârtie Arches

Peisaj de toamnă cu fugari

Gheorghe Zinescu

Premiul I la Secțiunea „Roman” la cea de a treia ediție a Concursului Național de Proză „Ioan Slavici” organizat de revista „Tribuna” (septembrie 2015)

Mai întâi lumina farurilor a fulgerat în ferestre, zvârlind înăuntru și alungând spre stânga, pe perețele zgrunțuros umbrele sălciilor crețe din marginea terasei. Apoi umbrele acelea s-au trezit, și-au venit în fire și s-au adunat la un loc, în dreapta barului și doar au tremurat acolo, crescând și împlinindu-se și descrescând câtă vreme farurile s-au tot apropiat, săltându-se din și prăvălindu-se în gropile aleii. Avea ceva faruri jaful ăla de mașină și toată sala s-a luminat puțin prea mult pentru gustul meu și părea că o s-o țină tot așa, adică să crească-n intensitate lumina aia albă, ca de petromax, până când mașina va năvăli încoace sfărâmand tot ce-i stă în cale, sfârșind prin a ateriza fix în fața barului, încât am mai tras un fum, am strivit capătul țigării în scrumieră și imediat după aceea am luat o gură de vodcă. Am avut timp să fac toate lucrurile astea. Am avut chiar timp să-mi iau cele două pahare, cel cu cola și cel cu alcool, să sar de pe câmilă și să mă trântesc pe canapeaua din dreapta. Îmi scuturam capul și părul biciuia plăcut aerul din jur când, la fel de brusc precum a izbucnit, lumina s-a stins. Dintr-odată s-a făcut parcă mai cald în saloon, aerul a încetat să mai tremure și luminile tihnite ale spoturilor s-au sprijinit din nou în vechile lor locuri pe luciul vierzui al gresiei ringului de dans, tăind în fășii fumul. *Ca o ceață albastră fumul ăla*, mi-am spus. Și: *a dracului de mult am fumat!* mi-am mai spus, *ar trebui s-o mai răresc!* și abia atunci s-a auzit afară, clar, trântindu-se portiera mașinii. *Ăsta-i Jet-ul meu*, mi-a trecut prin cap, *ăla are așa un păcănit plăcut al incuietorii*, da' am alungat gândul, ca pe o muscă l-am alungat, îmi amintesc că am și șchițat așa un gest de parcă aș fi vrut să îndepărtez o găză supărătoare, cine să vină cu troaca mea la ora asta tocmai aici? Furam însă din priviri ușa și așa se face că am observat alunecând în noaptea de afară, strecurându-se parcă printre sălcii, girofarul poliției. Sigur că acolo, sub deal, pe șosea, sigur că dinspre oraș venind și sigur că foarte curând dispărînd în partea cealaltă a văii, unde șoseaua se răsucesce strâns la stânga și prinde să urce. Nu am făcut legătura între cele două apariții dar ceva totuși se stărnise în mintea mea pentru că primul lucru pe care l-am întrebat pe individul care se oprise nehotărât în fața barului n-a fost ce dorește ci: *După tine se țineau ăia?* ceea ce n-ar fi avut niciun sens fără germenul acela de gând încolțit de la început în capul meu. A băgat și individul de seamă că e cineva în colțul ăsta și s-a răsucit către mine. Doamne, mi-am spus, da' omul ăsta e o umbră! Abia se ține pe picioare! Cum se apleca așa către mine, e drept că și era destul de întunecos colțul în care mă trăsesem și omul se chiora la mine practic fără să mă vadă, mi s-a părut că se clatină gata-gata să se prăbușească și-am dat să sar în picioare și să-l sprijin. *E transparent de slab!* am mai comentat în sinea mea, *o boare de vânt și-l ia pe sus!* am apucat să mai gândesc și abia apoi mi-am dat seama pe cine aveam în față. E drept că ceva în felul furișat în care alunecase prin deschizătura ușii ar fi trebuit să mă lămurească de la bun început. Și dacă nu felul acela de a se răsuci și de a intra într-o dungă, cu un umăr înainte și de a ține ușa cu cealaltă mână, palmând muchia batantei ca nu cumva să se trăn-

tească ar fi trebuit să-l trădeze, atunci siguri pașii tîrșiți parcă dar ușori, ca de mătă, cu care consumase, cu care lichidase spațiul până în dreptul barului tot mi l-ar fi ales dintr-o mie. *Să nu îndrăznești!* am mârâit înăbușit părându-mi-se brusc că și el m-a recunoscut și că vrea să se așeze pe taburetul din capătul mesei. Dar nu. Doar și-a întins gâtul și și-a împins bărbia înainte. *Irina?* a spus apoi aproape în șoaptă, dar foarte clar și s-a aplecat și mai mult către mine. *Să nu te așezi la masa asta că-ți crăp capul cu scrumiera!* am spus, ceva mai liniștită dar tot în șoaptă și, pentru ca să dau mai multă greutate spuselor, de care chiar atunci începusem să mă îndoiesc, am tras scrumiera spre mine până mi s-a lovit de genunchii proptiți în marginea tare a tăbliei. *Hm!* a răspuns și am văzut foarte clar cum buzele i se strâng și cum pleoapele i se adună și ele, subțindu-i a răs lumina ochilor și iar am apucat scrumiera. *Uite!* a zis și și-a întins pe deasupra mesei spre nasul meu mâna dreaptă, cu dosul palmei în sus și cu degetele ploându-i vineții și cumva fără viață. Mâna aia i-o știam la fel de bine ca și fața prelungă cu pomeții obrazilor proeminenți, ca și ochii, ca și buzele, ca și pata aceea brună de la baza bărbiei, n-aveam ce afla de la ea. *Cară-te!* am zis, împingându-i mâna la o parte. *Uite, mai am var în jurul unghiilor!* și-a împins el din nou palma sub nasul meu. Avea într-adevăr urme de var în jurul unghiilor. Să te fi dat cu oțet, mi-a venit să-i spun, dar asta nu avea niciun sens, cum n-avea niciun sens prezența sa acolo. Mai lipsea ca mașina... *Ai venit cu mașina mea?* am întrebat uitându-mă țintă la el. N-a răspuns. Își privea cumva nedumerit unghiile mănjite de var de parcă nu-mi auzise întrebarea. *Ai luat mașina mea?* am țipat de-au zdrăngănit paharele în rastel și Gabi s-a săltat pe jumătate din bezna lui și s-a uitat buimac în jurul. În clipa următoare însă ochii i s-au închis din nou și literalmente s-a prăbușit la loc, cu brațele întinse peste masă. Iar ăsta, aici în lumină, și-a tras capul între umeri și buzele strânse i s-au lățit până la urechi iar sprâncenele i-au fugit până în vârful capului. *Trebuie să mă dau cu oțet, nu?* a zis liniștit și, fără să-și ia ochii de la amărâtelea alea de unghii, s-a așezat pe taburet, în colțul mesei. *Ți-am spus că anunț poliția, nu?* am șuiert printre dinți. S-a uitat la mine o clipă apoi și-a plecat ochii. *Da*, a acceptat el, *mi-ai spus*. Eram foarte hotărâtă. Trebuia doar să-mi recuperez telefonul. *Nu te grăbi*, a spus cu o voce neașteptat de blândă. *Mai întâi să stăm de vorbă*. Și iarăși m-a privit în felul acela al lui care mi se părușe cândva fermecător prin amestecul de îndrăzneală și de candoare ce-i strălucea în ochi și din care, cu vremea n-a mai rămas decât un rest de ironie prost mascată, enervantă până la Dumnezeu. *Zi-i*, mi-am încrucișat brațele pe piept și m-am lăsat în speteaza canapelei. *Da' tu ce faci aici?* m-a întrebat el brusc și mirat peste măsură de parcă abia atunci s-ar fi dumirit pe cine are în față ori măcar unde se află și cât e ceasul. Mi-am răsucit pumnul drept strîns și l-am scos de sub celălalt braț apoi l-am ascuns la loc. *Aha!* a spus. *După aia mergi acasă?* Am izbucnit în răs la prostia aia. Sigur că aș fi putut să și țip, ca atunci când mi-am dat seama că venise cu mașina mea, că-mi luase adică mașina din parcare și că plecase la drum cu ea fără să-mi ceară voie ori măcar să mă anunțe, dar ăla mai era un lucru care se putea îndrepta. Puteam anunța poliția, era clar că asta urma să fac, dar la așa o tîmpenie nu se mai putea îndrepta nimic. *Nu rade*,

a spus pe tonul firesc cu care ar fi cerut pe stradă o fisă de telefon de la un necunoscut. Și n-am mai răs. Simțeam însă că răsul acela nu se stinsese cu totul, că doar se ascunsese pe undeva printr-un ungher și că abia aștepta să se repeadă din nou la mine și să-mi scuture fără milă trupul cum tocmai făcuse. *Nu-i nimic de răs*, a spus cercetându-și din nou unghiile. *Voiam doar să te avertizez... Să nu te miri dacă intri*. *S-ar putea să fi văruit camera de zi*. Mi s-a părut că n-am auzit bine. *Să ce?* am exclamat fără voia mea. *Uite, ți-am mai arătat*, și-a întins el amândouă mâinile deasupra mesei, *am var în jurul unghiilor*. *Imi amintesc ceva de felul ăsta, dar nu sunt foarte sigur*. *Sunt mai multe lucruri de care nu sunt prea sigur acum, da' poate trece*. *Înainte de asta cu văruitul, căzusem într-o fântână... Și ieșisem cumva*. *Da nu sunt sigur nici de asta*. *Linda... Ce-i cu Linda?* l-am întrebat. *Și termină odată cu unghiile alea!* S-a uitat scurt la mine și iarăși s-a întors la unghii. Ținea mâinile una lângă alta pe masă, cu degetele mari lipite și răsucite în sus. *Parcă și parbrizul mașinii fuse dat cu var*, a spus. *Da' și acolo se întâmpla același lucru*. *Ca și pe perețele din camera de zi*. *Varul se tot subția de parcă ar fi fugit naiba știe unde*. *Într-o prte și-ntr-alta*. *Așa cum fuge uleiul pe fața apei...* *Cu Linda ce-i?* l-am întrebat. Linda e o cățea care s-a acuiet cândva pe lângă blocul unde locuiam pe vremuri și acum, pe nepusă masă mi-am dat seama că nu-mi era deloc indiferentă soarta ei. *Linda?* s-a mirat el și iarăși am avut senzația că o să explodez. *Am spus ceva despre Linda?* Avea dreptate, nu spusese nimic despre ea. *Nu*, am recunoscut, *n-ai spus nimic*. *Doar ai pomenit de ea*. Și-a dus degetul arătător îndoit la ochi și și-a masat colțul pleoapelor spre tâmpla dreaptă. *O să te superi*, a zăbit el strâmb. *Mi s-a părut la un moment dat că latră în limba latină!* Când te gândești că l-am și iubit pe individul ăsta, mi-a trecut atunci prin minte. Mă uitam la el cu stă așa, slab ca un țâr, adunat în scurta aceea de vânt nisipie, toată numa' buzunare inutile zăvorâte cu fermuare metalice și cu clape cu capse brune și simțeam cum un fel de ciudată exasperare crește în mine, exasperare provocată din neputința mea de a mă decide dacă să rîd sau să plîng și dacă să rîd și dacă să plîng de ce și pentru cine să plîng. *Ți-am spus*, a continuat el să-și maseze colțul pleoapelor, *că nu sunt foarte sigur de niște lucruri...* Și brusc m-am trezit că întind mâna și-mi rezem palma de fruntea lui. Ardea. Nu s-a ferit, doar sprâncenele i s-au ridicat iarăși până în vârful capului. *Vrei să te culci?* am spus în șoaptă și mi-am ascuns palma la loc sub bațul stîng. *E o canapea în spatele barului*. *Și mai sunt și camere libere la etaj*. *Da' mai bine în spatele barului*. De fapt toate camerele erau libere și zăvorâte. *Nu vreau să mă culc*, a spus și a oftat. *Nu acuma*. *Acuma e bine*. *Am zăcut câteva zile și cred că nici n-am mâncat prea mult în zilele alea...* *Și nici nu e vreme pentru asta*. Prea multă lumină nu era în ungherul ăla dar el stătea în colțul mesei și spoturile de pe ring aruncau atîta lumină cât să-i văd cearcănele vinete de sub ochii îngustați de febră. Niște cearcăne infundate, plate și adânci, ca desenate cu cărbunele. Îmi bag picioarele în el de consemn, mi-am spus. *Am mâncat niște pâine cu unt*. *Acuma, înainte de a pleca...* a spus și și-a scuturat cu ambele mâini, ca de firimituri, scurta. *Cam veche pâinea și untul rece, scos din frigider...* *Știi cum e!* A mai spus ceva dar nu l-am mai ascultat. Era o veșnicie de când plecaseră Bobu și fetele și sigur că ciorba aia și cârnații și ce mai lășaseră pe plită s-au sleit demult... A dat să se ridice și el dar i-am pus mâna pe umăr și l-am apăsat la loc pe scaun. Stai, dragule, i-am spus în gând, vin imediat! Dar nu m-a ascultat. Din ușa serviciului, pe când băjbăiam cu

degetele pe perete în căutarea întrerupătorului, l-am văzut ridicat în picioare și privind într-un fel ciudat în urma mea. De fapt nu ciudat. Așa mă privea el altădată când treceam prin preajma lui și lumina jucăușă, timidă și obraznică în același timp din ochii săi, șanjantă parcă, mă îndemna să mă fâțai pe călcăie ca o femeiușcă dintr-acelea și uneori mă și fâțaiam în joacă, ori mai degrabă schițam câțiva pași mai legănati iar el râdea mușete și, dacă n-avea încotro, își pleca privirile. De la ușă până la fereastra pultului așa am și pășit prin lumina pâlpâietoare a neanelor dar batantele se trântiseră în urma mea și sigur că nu m-a văzut alintându-mă, iar când am dat la o parte glisantele dinspre *saloon* și lumina vineție a năvălit peste cele câteva mese și peste plantele de-acolo, eram deja destul de încruntată pentru ca din elanul acela de-o clipă să nu se mai vadă chiar nimic. El însă se oprise în mijlocul ringului și zâmbea. Jucau luminile spoturilor în jurul lui și-l tăiau în fâșii nesigure. Îmi venea să-mi strâng pumnul drept și să-l ameninț pentru gândurile pe care i le bănuiam dar chiar atunci Gabi s-a smucit de pe masă, și-a proptit spinarea de speteaza scaunului și lemnul a scârțâit sub greutatea sa. Neras, cu părul căzut în ochi și cu rubașca aia soioasă pe el, cu umerii prăbușiți și cu brațele atârându-i până la podea, chiar că era o arătare. Cred că încă dormea, nu încăpea nicio îndoială că își continua somnul pentru că în vreme ce noi doi ne uitam la el ca la o altă aia, a tresărit, și-a îndreptat bustul ca și când ar fi vrut să se ridice, dar apoi capul i-a căzut pe umăr și trupul i s-a prăbușit în sine, dar fără să se mai lipească de rezemătoare. *Ăsta cine-i?* și-a mișcat către mine, pe mușete, buzele palide Teo. *Gabi*, mi-am chinuit și eu buzele. Nu pricepea. *Gabi!* am șoptit mai rășărit, *așteaptă să-i crească aripile*, dar cum tot nu pricepea, i-am făcut semn să se apropie. Să vină la pult adică, dar el n-a priceput ori n-a vrut să priceapă și a luat-o drept către ușa serviciului. Fire-ar, am înjurat în gând și m-am grăbit să-i ies în cale. Consemn, neconsemn, în bucătărie n-avea ce căuta. Ne-am lovit unul de celălalt în întunericul aproximativ de pe holul de trecere. Apucase să depășească cele două batante, trăsese de ele ca să intre iar acum tăbliile, scăpate, tocmai îl ajunseseră din urmă și numai că nu mi l-au aruncat în brațe. Am întins mâinile cât să-l sprijin sau să-l îndepărtez de mine, nu mai știu foarte exact ce anume intenționeam să fac pentru că mâinile mi-au alunecat în lături pe lângă umerii lui iar în clipa următoare eram atârnată de gâtul lui și el își și încleștase palmele pe fesele mele. Ești nebun, aș fi vrut să strig, lasă-mă dracului! doar că buzele sale chiar erau fierbinți și brațele sale chiar erau puternice iar eu chiar nu mai voiam deloc să mă desprind de el. Era o glumă fusta în care eram îmbrăcată atunci, sigur că m-aș fi putut cățăra pe el cuprinzându-l cu picioarele și aș fi și făcut-o și m-aș fi lăsat iubită acolo, în picioare, ca o puștoaică emancipată dacă nu m-aș fi temut de slăbiciunea lui. Îi simțeam parcă toate oasele prin tercotul bluzonului dar asta n-avea chiar nicio importanță atunci, doar că m-a făcut să mă răsucesc cu spatele la el și, așa înlănțuită, să băjbăi cu mâinile după clanța cușetei. Sigur că mâinile îi ajunseseră cum nu se putea mai nepotrivit pe pântecul meu, una apăsându-mă în zona plexului iar cealaltă mult mai jos, întinzînd la refuz elasticul chilotului și elasticul acela a și cedat chiar atunci însă toate s-au învălmășit de adevăratele abia cînd ușa cușetei a cedat. Mai mult de presiunea trupurilor noastre a cedat pentru că abia apucasem să apăs și doar pe jumătate clanța și mai mult ne-am prăbușit înăuntru decât am intrat. În întunericul de acolo mă împiedecăsem de canapea și căzusem pe ea cu fața în jos și cu genunchii pe linoleumul dușumelei dar a fost mai bine așa pentru că am

putut să-mi îngrop fața în sacul de dormit, să mușc în el și să țip în voie. Imi cunosc bărbatul, eram sigură că doar întâmplarea ne-a adus în poziția aceea dar atunci mi s-a părut că aflu un lucru minunat și dacă în mieunatul meu, pentru că spre uimirea mea secundară așa îmi suna ceea ce ieșea din gtlejul meu, dacă în mieunatul acela era vre-o urmă de protest, atunci protestul era doar împotriva faptului că acea aflare o să se termine prea devreme, ori doar că o să se termine cândva, nu conta când. Nu-mi era rușine, nici măcar jenă nu-mi era pentru felul neașteptat în care se zbuciuina trupul meu și cred că lui i s-a părut la un moment dat ciudat ceva pentru că s-a rostogolit cât era de lung pe canapea, trăgându-mă după el, acoperindu-se cu mine ca și cu o umbră. *Spune-mi...* i-am șoptit în ureche și el a început să înșire găfăit toate prostioarele pe care le spunea altădată și asta mi-a dat un neașteptat sentiment de confort și oasele mi s-au topit și mi-au ieșit din articulații și am simțit cum mă topesc și eu și cum curg în pământ. Eram foarte fierbinte și curgeam, risipindu-mă ca argintul viu prin toate crăpăturile în căutarea pământului aceuia în care toate se liniștesc înveșnicindu-se, dar trupul lui era mai fierbinte decât al meu și m-am speriat. *Dumnezeule*, am spus, *ai febră!* și mi-am lipit obrazul de obrazul lui și l-am simțit umed și fierbinte. *Nu*, a șoptit el cumva sfârșit, *nu am febră. Acuma e bine. Am zăcut câteva zile și cred că nici n-am mâncat prea mult în zilele alea... Și nici nu e vreme pentru asta*, a adăugat și brusc mi-am dat seama că repeta cuvânt cu cuvânt ceea ce spusese și mai devreme și cred că mi s-a făcut frică. Trebuia să fac ceva, trebuia să fac repede ceva. De exemplu să-i pun o compresă rece pe frunte, să-i umezesc ciorapii cu oțet, să-l fac să înghită o aspirină... Îmi aminteam vag că parcă aveam un blister cu aspirine ori cu nurofen rătăcit în poșetă, știam că voisem cândva să-l arunc dar nu mai știam atunci dacă l-am aruncat sau nu. *Vin într-o clipă!* i-am șoptit direct în ureche, apoi l-am sărutat pe frunte, m-am adunat de lângă el, am băjbăit prin preajma patului după pantofi și m-am enervat că nu dau de ei... I-am mai simțit o dată palma fierbinte așezându-se pe spatele meu între omoplați dar era clar că de fapt era un fel al lui de a mă îndemna să-mi văd de treburile mele, ori de a-și lua rămas bun adică, dacă nu de la mine atunci măcar de la ghemul spațio-temporar fierbinte în stăpânirea căruia trăiserăm o vreme împreună. Îmi venea să mă răsucesc spre el, să-l iau în brațe, să uităm de tot și de toate și să murim acolo împreună. Astămpără-te, Irina, te-ai tâmpit?! am țipat în sinea mea și asta a avut ceva efect. Am găsit mult mai repede decât m-aș fi așteptat pantofii, mi-am înodat cumva elasticul chilotului, mi-am tras fusta peste pulpe cât s-a putut și mai ales am închis cu grijă ușa în urma mea. Irina, fato, îmi spuneam oprită în fața ușii cușetei, ai făcut-o de oiaie, o să-ți fie rușine de treaba asta cândva, dar acuma adună-te, pentru Dumnezeu, acușica pică transportul și-atunci te văd pe unde-ți scoți cămașa! Lumina din bucătărie a fost o prostie. N-are, în toată logica întâmplării, de ce să fie lumină în bucătărie la ora asta. Am stins lumina. Apoi am aprins-o din nou și m-am dus să închid glisantele către *saloon*. Nici acestea n-aveau de ce să fie deschise dacă bucătoria e goală și cu lumina stinsă. Am văzut cum întunericul se adună peste trupul lățit din nou peste masă, cu brațele atârându-i dincolo de marginile tăblii ca într-o secvență încremenită de înot în stilul fluture, al lui Gabi, apoi l-am lăsat singur în paza spoturilor de pe ringul de dans și m-am uitat atentă de jur împrejur. Pe un colț al plitei era o farfurie întinsă, acoperită cu una adâncă. Am pus mâna pe cea de deasupra. Mai păstra ceva căldură ceramica aia. A alunecat la o parte cât să văd că în-

tr-adevăr erau câțiva cârnați prăjiți acolo, am luat farfuriile așa cum erau, am stins neoele și am ieșit. Se lăudase mai devreme că pâine a mâncat deja noaptea asta, se poate lipsi acum, mi-am spus și nici nu știu dacă am zămbit la gluma aia idioată. Oricum prin preajmă nu zărisem fărâmitură de pâine și mai important decât orice acum era o aspirină acolo, ceva care taie febra. Am împins cu genunchiul batantele și m-am strecurat în *saloon*. Cele două tăblii încă se mai balansau în blamale când în bar a sunat pentru prima dată mobilul. L-am lăsat să sune, numărând rezemată de pult apelurile, până a tăcut apoi am intrat în bar și am așteptat. Am așezat cu grijă farfuriile sub bar printre sticlele de-acolo, am rezemat BlackBerry-ul de automatul de bere, mi-am luat poșeta și, pe jumătate așezată pe cămilă, am scotocit prin ea. N-am dat de medicamente, îmi cădeau sub degete tot felul de obiecte de care nici nu știam că le car după mine numai afurisitul acela de blister nu. Mai apoi am realizat că era firesc să nu dau de el câtă vreme eram atentă mai mult la ecranul telefonului decât la conținutul poșetei. Apoi toată fața aparatului s-a luminat și mutra deformată a lui *Serge* s-a hli-zit la mine. *Nebunule!* am mârâit drept răspuns. *Ține telefonul cum trebuie!* Imaginea a oscilat periculos însă imediat s-a stabilizat. *Intr-un minut sunt la tine, frumoaso*, a răs el, sticlidu-și satisfăcu dantura impecabilă și mijindu-și ochii de bărbat fatal. *Așteaptă-mă în față că n-avem timp!* a mai spus și ecranul s-a stins. Am ieșit și m-am așezat pe oiștea căruței, la umbra sălciilor. O lună mare și albă atârna din cer undeva către munții din spatele hanului și pajiștea părea argintată de bătaia ei. Orăcăiau broaștele undeva pe vale iar în crângul negru din față se dădeau de ceasul morții câteva păsări de noapte. Privighetori, probabil, mi-am spus, dar era cum s-ar spune liniște, o liniște mai specială însă, care parcă stătea să dea-n clocot. Apoi din dreapta, de după Colțul Rupt au izbucnit farurile excesive ale unui camion care s-a prelins, cu motoarele la relanti, ca o fatomă lungă și portocalie pe sub pădure și câteva clipe mai târziu a dispărut, încolo către oraș, și s-a auzit clar cum motorul se opintește la deal pe curbe, către Mănăstire. Nu am numărat până la zece când un alt camion și încă unul s-au prelins ca unse în aceeași direcție, urmate de faveul cu girofarul pornit al poliției rutiere. Apoi suvul lui *Serge* s-a desprins scurt din șosea și a venit legănându-se prin hărtoapele drumului către han. Cu toate farurile aprinse și luminând incredibil totul venea. Sălciile crețe, gârduțul de crăci cojite și lăcuite, buturugile așezate pe post de scaune sub umbrele, mesele improvizate și ele din lemne contorsionate și sigur bucurându-se de strălucirea trezită în ferestrele negre. Băteau pe lângă mine luminile alea, rămâneam oarecum în umbră și foarte neînsemnată în noaptea foarte mare. Suvul s-a proptit câțiva pași mai încolo cu bara în gârduț și și-a stins luminile. Nu mă uitam într-acolo. Ba pot chiar spune că aproape că m-am întors cu spatele. Acuma cred că nu voiam ca *Serge* să-mi vadă fața, omul ăla era, cu toată făloșenia sa, un individ al naibii de isteț și sigur că s-ar fi prins din prima că mi s-a întâmplat ceva cu totul și cu totul special. Sau poate credeam că nu și-ar fi dat seama și voiam cu tot dinadinsul să-i atrag atenția? L-am auzit sărind pe pietrișul aleii și venind cu pași hotărâți către mine. Foarte hotărât în tot ce face omul ăsta, mi-a trecut atunci prin cap. Și foarte deștept. S-a oprit alături de mine, dacă nu m-aș fi întors cu spatele aș fi putut să mă sprijin cu umărul de trupul lui și să-mi apăs fața în geaca de piele moale și elastică, mirosind a țigări bune și a *eau de cologne* de cea mai bună calitate cu care era îmbrăcat. Așa însă el mi-a pus mâna pe umăr. M-am tras într-o parte. Era la urma urmelor ca și cum i-aș

fi făcut loc lângă mine pe oiștea legănătoare a căruței aceleia de decor, n-avea ce-mi reproșa, dar, am mai spus, era foarte deștept individul ăla de Serge. *S-a întâmplat ceva?* a întrebat ușor nedumerit și o clipă am avut sentimentul că am un oarece avantaj asupra sa. *Nu vă opriți aici?* am întrebat. *De data asta nu!* a răspuns cumva automat și era clar că aștepta. Tot țigări? puteam să întreb, dar n-am făcut-o. Nu e treaba ta, mi-ar fi răspuns și sigur că ar fi avut dreptate. Sau: Vă opriți la Greoni? Răspunsul ar fi fost același, nu era treaba mea și n-aș fi reușit altceva decât să-l pun în gardă. În plus nu aveam voie, nu-mi era permis să știu că mai există un han pustiu, ca abandonat, unde convoiu putea opri oricând, la orice oră de zi și de noapte, în deplină siguranță. Rostul meu era să asigur locația asta pentru cazul simplu că băieții ori serviciul ar fi decis să-l folosească, și-atât. Umbra foarte neagră pe care călca s-a balansat ușor și pietrișul a scăsnit sub talpa clintită. *M-am culcat cu Teo*, abia am șoptit dar, cumva fără voia mea, cuvintele au răsunat foarte clar, ca-ntr-o catedrală. Sau ca-ntr-un bazin de inot pustiu. Umbra, aceeași, s-a înclinat în față. Pândeam încordată ca o mătă umbra aceea. Probabil că luna care albea preajma era vinovată pentru starea asta specială care brusc mă făcea să aștept cu nerăbdare clipa următoare, de parcă în ea ar fi stat închisă dar gata să se dezvăluie cine știe ce mare revelație. *Te-ai futut cu neisprăvitul de Teodorescu!* a scuipat Serge cuvintele printre dinți și am fost sigură dintr-o dată de cel puțin două lucruri. Primul, că disprețul sau dezgustul, ori doar decepția, cuprinse în cuvintele acelea puține erau doar o parte din încărcătura explozivă a clipei și apoi, că vestea era puțin prea tare și pentru un individ foarte *smart* și deosebit de *cool* cum era Serge. Era foarte clar că trebuia să fiu extrem de atentă. *Cu tine mă fut, colonel*, am șoptit la fel de clar. *Cu Teo m-am iubit*. O clipă tăcerea s-a adâncit de parcă ar fi tăcut toate broaștele și toate privighetorile, apoi, brusc, am simțit că o să mă pocnească. Cred că luna și-a avut partea ei măcar energetică în felul în care m-am mișcat atunci. Probabil că și fără ajutorul astrului mi-ar fi ieșit la fel de bine figura dar sigur că aș fi resimțit cu totul altfel efortul depus. Mi-aș fi simțit bătăile inimii ori răsuflarea și mi-ar fi obosit mâna cu care-i răsuceam cravata ori cea cu care-i strângeam boabele și asta s-ar fi simțit în vocea mea. Așa însă am fost capabilă să spun liniștită: *Îți smulg jucăriile dacă nu te astâmperi, clar?* și a fost foarte limpede pentru Serge că nu glumesc. *Șefu, megem?* a răsărit atunci dinspre suv o voce nesigură ca de adolescent. Gică era. El i se adresa așa lui Serge de parcă i s-ar fi rugat de sănătate. Cum stăteam față-n față și lipiți unul de celălalt, putea bietul băiat să-și imagineze orice inclusiv că urma să dăm dracului toate obligațiile din lume și, prinși de nebunia aia de lună, să ne iubim acolo, de-a-mpicioarele. Mi-am descleștat ușurel ambele mâini și l-am împins, ori m-am împins pe mine mai încolo. Avea chipul de piatră, pe o parte poleit de lună, pe cealaltă parte mâncat de noapte și doar ochiul de pe prima jumătate lucea metalic printre pleoapele strânse, dar sunt convinsă că fața mea era cel puțin la fel de stranie și de decisă. Nu-mi palce, mi-a trecut prin minte, nu-mi place cum e luminat chipul meu! și mi-am răsucit capul spre parte din care bătea luna. S-a răsucit și el pe călcăie și a plecat. Cu pași formidabili a plecat, a smucit portiera, l-a împins pe Ghiță de la volan și s-a trântit pe locul lui. Motorul, care până atunci torsesea liniștit, abia auzit, s-a ambalat și luminile farurilor s-au proptit în zidul sălciilor, scoțând în evidență sumedenia de crenguțe crețe ale coroanelor acelea năcăjite. Mașina a țâșnit îndărăt și s-a răsucit cu farurile spre mine. A stat o clipă așa ca și cum și-ar fi luat

avânt, m-am temut chiar pentru o clipă că se va repezi spre mine și încă fără să mă clintesc mă pregăteam să sar dincolo de oiște și să dispar, dar n-a fost nevoie de asta pentru-că, improșcând pietrișul instabil al aleii suvul s-a răsucit către șosea și a țâșnit într-acolo. Mi s-a părut că ceva zboară către mine prin fereastra deschisă a copilotului și când acel ceva aruncat de acolo a ajuns la picioarele mele mi-am dat seama că Serge cel foarte *macho* îmi arucase o legătură de chei. Ieșiseră cele două chei și tresă interfonului din apărătoria lor de piele și luceau stins pe pietriș. Mă uitam la obiectele risipite și totuși legate între ele și nu pricepeam. Mi-au trebuit câteva minute bune până să realizez că sunt chiar cheile apartamentului meu și să înțeleg că Serge se lepăda de ele și deci că se lepăda și de relația asta a noastră, bună rea, Dumnezeu știe, care dura totuși de o vreme. Nu știu dacă mă întrista gestul lui inutil și necavaleresc, nu știu dacă mă simțeam eliberată de vreo povară sau de vreun necaz nemărturisit, cred că uitasem și de cheile acelea și chiar și de fluieratul strident al pneurilor în curbele șoselei. Și toate astea pentru că, încet, încet, mi-am dat seama că tot timpul cât s-a petrecut scena aceea la care aveam destulă vreme de atunci înainte să mă gândesc, am avut senzația că ceva lipsește din decor sau din alcătuirea locului sau a timpului sau a ființei mele sau a ființei în general. Nu mai știu dacă mai întâi am realizat că portcheiul acela cu cheile răsfrate era de fapt al meu sau că că mașina cu care venise Teo nu mai era aici, în fața hanului, aproape de locul în care se fălășise cu farurile și cu reflectoarele sale și cu barele sale nichelate suvul lui Serge. Dar faptul că, fire-ar să fie, mașina cu care venise Teo nu mai e aici, de parcă ar fi înghițit-o pământul, de parcă niciodată nu ar fi fost aici și ca și cum niciodată n-ar fi coborât din ea și nu s-ar fi furisat pe sub sălcii spre intrarea în han trupul deșirat și febril al lui Teo, aproape că m-a năucit. Am lăsat dracului cheile acolo unde furia lui Serge le arucase și m-am repezit de-a dreptul peste garduș și peste pajiștea jilavă de rouă către intrarea în han. Trebuise să sar peste amărătul de garduș și mișcarea asta oarecum bruscă a făcut ca nodul fostului elastic al chilotului să alunece și să se desfacă, din mișcare a trebuit să trag de el și să-l fixeze oarecum sub betelia fustei și asta m-a mai liniștit nițel. Sigur nu visasem, lucrurile se petrecuseră exact cum știam eu că se petrecuseră, pentru dispariția mașinii trebuia să existe o explicație logică, nu era loc de dubii sau derapaje, și la urma urmelor era vorba despre mîntea mea de femeie brici, matură, hârșită cu tot felul de năzdrăvănii aparent mai ciudate decât ăsta și nu de creierașul necopt al vreunei copilite. Vedem noi, mi-am spus, și am intrat hotărâtă dar și extrem de atentă în *salon*. Luminile spoturilor țineau tavanul, cu tot cu bezna lui specifică, la distanța firească de gresia pardoselei, pe ring dansau neschimbate reflexele multicolore ale globului cu oglinzi, geamurile negre din jur duplicau cumiți liniștea întregului bar... N-ai de ce te neliniști, Irina, mi-am spus, tu ești stăpîna aici. Și-atunci a fost a doua oară când am simțit că-mi fuge pământul de sub picioare. Îmi aruncasem într-o doară privirile către masa la care dormea Gabi, mă pregăteam să intru pe culoarul de serviciu și simțisem nevoia să mă asigur că băiatul ăla rămăsese acolo unde zăcuse toată după-amiția și toată seara și unde-l lăsasem acum nu mai mult de un sfert de oră dormind, și când colo locul era gol. Scaunele frumos aranjate în jurul mesei, fața de masă întinsă stas, paharele înșirate oblic pe diagonală din colțul din dreapta, cu șervețelele aferente în ele... M-am lipit de tocul ușii și-am ascultat. Nimic. M-am strecurat în spatele pultului, m-am ghemuit sub el, am scos din spatele butoiului de bere hamul cu tocul pistolu-

lui, așa cinchită mi l-am fixat pe umărul stâng, mi-am luat sacoul de pe speteaza celui alt scaun, mi l-am aranjat pe talie și abia după aceea m-am ridicat. Făceam totul cu calmul și răceala firească, eram în misiune, nu e așa, și aveam de rezolvat o mică inadvertență, o mărunță nepotrivire a datelor... Să vedem, mi-am spus. Din holul serviciului se intră pe dreapta în bucătărie, în stânga în cușeta unde-l lăsasem pe Teo, tot pe stânga dar ceva mai departe era o magazie de veselă și albituri... În fund, la vreo opt metri era ieșirea din spate. Zăvorăsem cu mâna mea ușa aceea de fier, cum tot cu mâna mea zăvorăsem ușa de acces la etaj... Trei rânduri de neoane luminau culoarul și se aprindeau din dreptul ușii bucătăriei. Le-am aprins. Lacătul mare, de alamă era la locul lui între inelele sudate pe ramele de cornier ale batantelor... Un alt lacăt, mai mic însă, atârna de capătul zăvorului la jumătate de metru mai jos... Am apăsat pe clanta cușetei și am împins ușa cu piciorul. De fapt am lovit cu talpa piciorului în tăblie, lovitura a fost mai puternică decât s-ar fi convenit, batanta s-a izbit în toc și a revenit închizându-se. S-a auzit clar zarul țâcănind metalic în lăcaș și ușa a rămas înțepenită la locul ei. Durase cel mult două secunde toată mișcarea asta dar apucasem să văd ceea ce era de văzut. Cușeta era goală, patul neatins, sacul de dormit perfect întins iar pe el, ca un fel de ironie la desfășurarea neadecvată de energie a intruziunii, trona o pernă albă, aranjată sub formă de piramidă. Nu pot spune că mă așteptasem la asta, deși faptul că-mi luasem arma și că-mi îmbrăcasem taiorul spuneau că deja eram pregătită pentru orice, dar evidența dispariției lui Teo nu mă năucise. În ciuda absurdității ei, situația devenea odată cu această dispariție oarecum mai coerentă și cumva mai ușor de suportat. M-am adunat pe cămilă în spatele barului și-am așteptat. Priveam țintă spre ușa dela intrare de parcă dintr-o clipă într-alta ar fi trebuit ca pe acolo să se strecoare în felul acela al lui aparent ezitant Teo și să vină domol către mine ori măcar din partea aceea să izbucnească din nou luminile orbitoare ale Jet-ului meu. Bine-nțeles că nu se întâmpla nimic din toate acestea, doar vremea curgea noptoașă din sine în sine. Atunci, aproape din întâmplare, ochii mi-au căzut pe telefonul mobil. Știam că îl lăsasem rezemat de coloana automatului de bere, acolo și era și-și clipea discret ledul de veghe. M-am gândit la cheile rămase pe pietrișul aleii, m-am gândit la folia de medicamente după care răscolisem inutil în poșetă, mi-am verificat nodul improvizat al chilotului. Mi-am spus că e inutil să-l caut pe Teo acasă, dar l-am sunat. Am lăsat soneria aparatului să sune îndelung și mi-am imaginat cum răsună apartamentul acela proaspăt zugrăvit, pustiu și înneecat de întuneric. Apoi mi-am amintit de cârnați. Acuma erau cu adevărat reci. Am luat unul și am mușcat din el. Am mestecat cu grijă, am înghițit îmbucătura, mi-am șters degetele de grăsime cu un șervețel. Era bun. Foarte pipărat, dar bun. Am mai mușcat o dată. Mult mai târziu am sunat la 112 și am reclamat furtul Jet-ului. Îmi păsa acum foarte puțin de jaful ăla de mașină, putea din partea mea să se ducă și dracului, asta însă n-am declarat amețitei de serviciu. *Nu*, am spus, *nu știu cine putea lua mașina, n-am lăsat cheile nimănui*. *Nu*, am mai adăugat, *nu bănuiesc pe nimeni*. Despre Teo n-avea rost să vorbesc și nici n-am pomenit nimic despre el. Dar eram convinsă că până și-n pivnițele poliției și tot era mai bine pentru el decât febril pe cine știe ce coclauri. Sub luna care, îmi aminteam perfect, atârna joarte jos.

(Fragment de roman)

„Sfânt părinte al literaturii...” (II)

(Ion Agârbiceanu)

Constantin Cubleșan

Ion Agârbiceanu

Eram încă student, în anul al treilea la Filologie; începusem să semnez câte ceva prin „Tribuna”, colaboram și la „Steaua”, semnam articole/reportaje prin „Făclia”, frecventam Cenaclul Scriitorilor, așa că îmi dădeam aere și mă simțeam oarecum îndreptățit să-l abordez într-o zi pe Ion Agârbiceanu, pe care nu o dată îl urmărisem de la distanță, pe drumul său spre casă, în orele amiezii, după ce ieșea din bufet. Trebuie să spun că începusem să-i identific printre oamenii Clujului pe câțiva foști mari profesori ai Universității, scriitori importanți, aflați acum în dizgrație, și mă bucuram să-i pot cunoaște și așa, măcar. Îl vedeam adesea pe Ștefan Bezdechi, trecând pe troturul din laterală Pieții Libertății, cu o geantă mare în mână, îmbrăcat sărăcăcios cu un loden – haina uzuală în epocă – fără să privească pe cineva sau, cel puțin, așa lăsa impresia. Era un veritabil anonim pentru cei mai mulți dintre trecători... Tot așa mi-a fost arătat, și apoi l-am văzut de mai multe ori, profesorul Theodor Naum, apoi Nicolae Lascu... Nu mai vorbesc despre Lucian Blaga pe care, tot așa, îl vedeam trecând pe strada Jokai, de atunci, Napoca de azi, fie mergând, fie venind de la Biblioteca Universitară. Pe niciunul, însă, n-am îndrăznit să-l abordez. Dar Ion Agârbiceanu mi se părea accesibil. L-am văzut și pe coridorul „Tribunei”, așa că într-o zi mi-am luat inima în dinți și am intrat după el în bodega în care își bea halba de bere. N-am avut curajul, totuși, s-o fac singur. Așa că mi-am luat drept tovarăș un coleg de... pleivas. Ne-am luat și noi câte un țap de bere și cum nu era nimeni la masa la care se proptise scriitorul, ne-am cerut îngăduința să ne apropiem. Galant, ne-a acceptat alături. Numai că noi aveam în plan să stăm de vorbă cu el. Așa că ne-am recomandat și i-am spus că, studenți fiind la Filologie, îl cunoaștem, că i-am citit opera... A fost puțin surprins. „Ce-ați citit din scrierile mele?” ne-a întrebat. Tocmai de curând îi apăruse în librării volumul *Din munți și din câmpii*, pe care îl citisem. Asta se întâmpla în 1957. Cu un an mai înainte îi apăruse un volum de povestiri, *Din copilărie* (1956). Fusesse prima carte ce se tipărise în anii socialismului. Prozatorul s-a declarat mulțumit. „Dar altceva? – Altceva, i-am spus, am citit *Arhanghelii*. – Să te cred? – Da. Tatăl meu este învățător, a fost dascăl în Apuseni, în Vlădeasa, și avea o mică bibliotecă în care se afla și romanul *Arhanghelii*. – Aha!” a încuviințat el. Astfel s-a încropit un fel de dialog în care însă mai mult întreba el decât întrebam eu. Era interesat de felul cum o duceau țărani pe-acolo pe unde îi spusese că copilărisem, se interesa de viața studențească, de profesorii pe care îi aveam și, desigur, despre lecturile mele. De câteva ori i-am spus că îl consideram, ca toți cititorii lui de altfel, mare scriitor. De fiecare dată însă, a ținut să punteze: „Scriitor dar și popă...” Nu mi s-a părut importantă, atunci, această subliniere a lui, repetată. Dar am reținut-o ca pe o calitate la care el se raporta firesc... Am relatat acasă despre discuția avută cu scriitorul Agârbiceanu și nu mică mi-a fost mira-

rea să-l aud pe tata zicând: „Părintele Agârbiceanu.” De-acum era cu totul altceva... Peste câteva zile mi-a adus o cărticică împrumutată de la un alt dascăl, prieten al său, și mi-a zis: „Citește-o, ca să te lămurești.” Era micul roman *Pustnicul și ucenicul său*, o ediție ilustrată de Lena Costante, apărut în 1938 în condițiile unei cărți populare. Am citit-o, firește, și am descoperit în ea pe marele moralist, pe teologul care îl dubla fundamental pe scriitorul Ion Agârbiceanu.

Pustnicul și ucenicul său e, fără îndoială, un roman marginal, pe lângă marile capodopere literare ale lui Ion Agârbiceanu. Mai mult o carte de învățătură creștină, ca să zic așa, croit pe o intrigă duhovnicească, după un model clasic romantic. O scriere tezistă prin excelență, dar plină de căldură sufletească, ușor de citit și, mai ales, ușor de înțeles în ideatică, în mesajul său.

Subiectul e urmărit în decalculul parabolilor și pildelor biblice, mult dezvoltat însă și explicit în detaliile semnificative. De altfel, calitatea de povestitor a lui Ion Agârbiceanu se suprapune aici, se combină la o adică, cu aceea de ilustrator în fața altarului. E o poveste pe care părintele o expune în atenția ascultătorilor/cititorilor, pentru a ilustra calea de urmat spre cunoașterea adevărului vieții și a legilor credinței în Dumnezeu.

Într-o bună zi, bătrânul pustnic Pafnutie, trăitor „într-o peșteră din munții Moldovei”, hălăduind pe cărările numai de el știute, auzi venind de undeva din pădure, gemete omeneste. Se îndreaptă într-acolo și spre mirarea lui află zăcând fără conștiință un tânăr: „Trupul era căzut de-a lungul, cu fața în mușchiu. Nicio tresărire de viață nu era în el. Numai sunetul stins, plângăreț, care se ridica din când în când”. Îl luă în spinare și îl duse la peștera sa unde îl îngrijii. În câteva zile „feciorașul” se pune pe picioare. Acesta își mărturisește numele, Nichifor Preda, dar și dorința de a rămâne împreună cu Pafnutie, în sihăstrie. Taina suferinței care l-a îndemnat să se depărteze de lumea lui și să ia calea singurătății pustniciei, rămâne însă neînțelesă. Pafnutie („pustnic fără hirotonie”) îl acceptă ca ucenic (El însuși fusese ucenicul părintelui Ilarion, cel care locuise peștera, ca schimnic, înaintea sa, acela urmând, la rândul său, unui întreg șir de pustnici înainte mergători, a căror învățătură s-a transmis astfel din generație în generație), mai ales că se încredințază de sinceritatea pornirii sale: „Mi-e urâtă însăși lumea, moșule [...] N-am ucis, n-am dat foc, nu m-am atins de muiere [...] Vreau să știu cine sunt [...] Să mă cunosc pe mine însumi [...] Să trăiesc numai pentru suflet”. Concluzia lui Pafnutie nu întârzie: „Ai fost bolnav în trup de foame și osteneală. Dar mai bolnav ești cu sufletul, care nu are credință”. De aici încolo, toate micile și aparent neînsemnatele întâmplări ale vieții de sihăstrie nu vor fi altceva decât prilejuri de a descifra calea spre mântuire prin credință, urmând poruncile Mântuitorului. Așa, faptul că nu trebuie să urăști viața, că munca e cea dintâi lege a vieții, că lenevia e „începutul tuturor răutăților”, apoi,

că „a doua lege a vieții” este „porunca umilinței”, apoi trebuie să descoperi „dulceața rugăciunii” și a postului („post cu ajun”), că trebuie să-ți lepezi mândria, trufia, să-ți recunoaști păcatele și să te ușurezi prin spovedanie, să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși, „să ne rugăm pentru cei care ne fac bine”, să-ți descoperi curată „cartea conștiinței, cartea sufletului”, să fii ascultător și să împlinești neclintit toate învățăturile date de Mântuitorul. Pentru fiecare din aceste deziderate, prozatorul oferă pilde și mai mult, își trece eroul prin încercări menite a-l conduce la asemenea învățături. De aceea, epica derulată apare ca o ilustrare de îndrumare catihetică. Pustnicul Pafnutie are pentru toate acestea vorbe de învățătură desprinse din Cărțile Sfinte pe care le însoțește cu tot atâtea exemplificări și înțelesuri luate din viața de toate zilele. Sunt astfel insinuate mici povestioare, fabule, ce dau temei percepțelor morale. Iată, bunăoară, pilda despre necesitatea susținerii armoniei între oameni și a egalității lor în fața A-Toate-Ziditorului, despre îndepărtarea trufiei: „Vezi tu brazii aceștia în jurul nostru? Sunt toți înalți, voinici, grei de podoaba cetinii. Cu toții se uită în cer, pe toți îi scaldă lumina soarelui, și-i bat noaptea stelele, cu sclipirile lor. Niciunul nu suferă că vecinul e tot așa de frumos și de înalt ca și el. Sau pentru că împrăstie aceeași mireasmă de tămâie. Niciunul nu pizmuește pe celălalt. Nu doar unul singur e vrednic de mirarea ochilor noștri, ci mii și milioane. Toți sunt zidirea lui Dumnezeu. Ei sunt cei mai buni frați. Dacă ar avea simțire și minte, dacă ar avea suflet ca noi oamenii, cu toții ar slăvi pe Ziditorul într-o singură înălțare de glasuri. Chiar fără minte fiind, ei tot aduc această slavă lui Dumnezeu... Sau privește într-o poiană cum stau de mândre și fericite, floare lângă floare, una roșie, alta galbenă, alta albastră ori albă. Nu se pizmuesc una pe alta, nu suferă cea albă fiindcă vecina ei e roșie. Ci toate împreună dau slavă Ziditorului care le-a făcut. Ele sunt cu toate surori bune, cum sunt brazii frați buni, și de aceea se bucură fiecare de frumusețea și de mireasma celeilalte [...] așa e și cu noi oamenii. Unul e vas scump, altul vas mai de rând. Dar cu toții am ieșit din mâna aceluiași olar. Dacă-ți bați joc de un vas, nu-ți bați joc de el, ci de olar. Iată un drum bun, după mine, să te ducă la dragostea frățescă, la dragostea aproapelui, oricine ar fi. Să te bucuri de binele lui, și să te doară atunci când descoperi în el slăbiciuni de care nu el este vinovat. Fiecare om e fiul lui Dumnezeu și fratele tău”.

După doi ani de încercări și de asumare a învățăturilor credinței creștine, Nichifor Preda, căruia i se dăduse aici numele de Ilarion, este pregătit pentru asumarea calității de schimnic. Mai era nevoie însă de ceva, de punerea în vileag a tainei sufletești care îl determinase a lua drumul sihăstriei: „Trebuie să știu cine ești – îi spune Pafnutie, pentru a-i putea da binecuvântarea – Trebuie să

mărturisești acest trecut al tău și apoi să pui o piatră de mormânt peste el”.

Biografia lui Nichifor Preda este și ea una menită a ilustra calea rătăcită a oamenilor. S-a născut și a crescut într-o familie de mari boieri, cu o mamă frumoasă și iubitoare, cu un părinte harnic și drept dar care, la un moment dat, cade pradă păcatului depravării. Se însoșește cu o femeie decăzută moral, care îi schimbă viața; la jocul de cărți își pierde parte din avere, sub influența alcoolului își bate nevasta și o alungă de-acasă pentru a o aduce în locul ei pe netrebnică desfrânată. Copilul, care crește, este trimis la învățătură în Polonia, de unde, când se întoarce acasă, văzând toate acestea, se umple de tristețe: „Am priceput, deodată, că viața n-are nici un preț și că e de o povară groaznică pentru om. Fărădelegea tatii m-a izbit drept în inimă ca un junghier. S-a sfârșit! Nu mai aveam pentru ce să trăiesc. Dacă viața cuprinde așa fărădelegi, așa nedreptate, nu mai am trebuință de ea [...] repede am înțeles că pentru a trăi altfel decât cei din jurul meu este nevoie să înțeleg rostul meu în lume, dacă este unul”. Dumirrit acum, Pafnutie îi dezleagă sensul adevărat al vieții căci după ce dobândise toate calitățile conduitei creștine era de datoria lui să se întorcă între ai săi și să caute a face lumea aceea mai bună, aducând-o pe calea dreptei credințe. Cu greu Nichifor se învoiește a-și asuma acest destin: „Tu nu ești om de rând. Tu ai moșii mari cu sate de rumâni, tu cobori dintr-un neam cunoscut. Tu ești din rândul boierilor și va trebui, când îți va veni rândul, să-l ajuți pe Vodă în cârmuirea țării. Acum, după ce ai descoperit adevărul, are mai mare nevoie lumea de tine, decât muntele cu această străveche peșteră. Tu poți fi de acum folositor lumii, iar lumea este și ea a lui Dumnezeu, ca și muntele [...] ieșind în lume, unde te așteaptă sute și mii de frați, vei lucra pentru ei întru numele Domnului. Ai cu ce, ai avere, ai minte și învățătură, ai acum și credință. Pasă și fă-ți datoria!”

Nichifor se întoarce acasă. Își împacă părinții, alungând-o pe acea femeie desfrânată. Redobândește, prin muncă, moșiile pierdute, purtându-se milostiv cu sătenii, astfel încât i se duce vestea de om drept, înțelept și milostiv. Ajunge în slujba lui Vodă, pe care îl sfătuiește în multe pricini, fiind vestit în toată lumea ca un soi de erou al păcii. Dar, în pârga vieții își pierde un braț într-o bătălie, cea ce îl determină să abandoneze dregătoriile de la Palat. Se întoarce acasă, între timp părinții îi muriseră, vinde o parte din moșii, o alta o împarte săracilor și face o donație imensă mănăstirii unde își caută adăpostul pentru tot restul vieții. Devine vestit pentru cuvioșenia sa și în cei nouăzeci de ani, la care se stinge din viață, n-a părăsit niciodată mănăstirea. Era cunoscut sub numele de Ilarion Ciungul. Despre acesta și minunatele sale fapte, un anume ieromonah Dimitrie face pomenire într-un ceaslov, uitat de vreme, pe care, chipurile, Ion Agârbiceanu (în maniera romanelor romantice), l-ar fi aflat și l-ar fi transcris.

Romanul *Pustnicul și ucenicul său*, chiar dacă nu are virtuți literare deosebite, decât în marja talentului de povestitor al autorului, se reține, fără tăgadă, ca o descindere, de bună calitate, într-o lume de legendă, punând la temelie un suport conflictual specific teologic. Ion Agârbiceanu construiește astfel un subiect, în maniera parabolilor biblice, cu desfășurări epice menite a tâlmăcii, pe înțelesul tuturor, marile percepțe morale ale creștinătății.

„Castelan” la Ciucea (III)

Teofil Răchițeanu

Mustul care fierbe

Într-o zi, lipsind dna Veturia de acasă și neavând vizitatori care să mă solicite, mi-a venit idea să mă urc în podul castelului. O anume curiozitate mă îndemna de mult la aceasta. Auzisem de la servitori că aceasta își avea de mulți ani făcut sicriul în care să fie așezată după moarte și că acest sicriu se află în podul castelului. Am urcat în pod și, într-adevăr, sicriul era acolo. Se spune în popor că cel care încă în viață fiind își face sicriul, acela trăiește mult. Așa era. Dna Veturia și-l făcuse de mulți ani, acum era în viață, avea 87 de ani. M-am întors spre ușa podului cu gândul să cobor. Deodată m-am împiedicat de o cutie de carton pe care, fără voia mea, am răsturnat-o. În cădere, capacul cutiei s-a deschis și din ea au apărut la vedere niște cărți. M-am uitat la coperta uneia din ele, era *Mustul care fierbe*, o ediție de dinainte de ultimul război. Am răsturnat de-a binelea cutia. Erau în ea vreo 30 exemplare din *Mustul care fierbe*. Cartea era interzisă. Într-un colț al podului am mai găsit câteva cutii, toate pline cu această carte. Am coborât, am consultat catalogul în care erau înscrise cărțile din biblioteca muzeului. *Mustul care fierbe* nu era inclusă. Nu era, deci, obiect de inventar. Fără să cer voie doamnei Goga, am luat de acolo vreo 10 exemplare pe care le-am dăruit câtorva prieteni din Cluj. Un exemplar l-am dăruit profesorului Mircea Zăciu, unul lui Mircea Borcilă și, mi se pare, unul lui Leon Baconsky. Nu era un furt din biblioteca muzeului, din moment ce cartea nu era înscrisă între obiectele de inventar (sunt convins, că, dacă ar fi fost descoperite de regimul comunist, aceste exemplare ar fi fost arse). Am considerat că, în loc să zacă în podul castelului în praf și pânze de păianjen, mai bine să le dau unora dintre cunoscuții mei. La un an după plecarea mea de la muzeu, aflu că dl Ion Noja, aflat în acel moment într-o însemnată funcție pe linie culturală la P.C.R. Cluj, se interesează de unde am avut eu *Mustul care fierbe*. Cineva reclamase că le-am furat din biblioteca muzeului și că le-aș fi vândut pe bani buni, ceea ce era complet fals. Dl Ion Noja a ordonat să fiu cercetat de organele de securitate. Dânsul voia să-i știe pe toți cei care aveau de la mine *Mustul care fierbe*. Între aceștia, se aflau Mircea Zăciu și Mircea Borcilă. Dl Noja îi știa bine pe amândoi. A avut ideea să-i întrebe dacă le-am dăruit acele cărți și dacă ele nu se aflau în inventarul muzeului. L-au convins că, de fapt, am făcut un lucru bun dăruindu-le unor persoane dornice să le citească. Dacă acești doi domni nu m-ar fi apărat, sunt sigur că aș fi fost acuzat de delapidare, arestat și închis pentru delapidare, arestat și închis pentru propagarea de cărți interzise. Dl Noja a înțeles și a ordonat închiderea cazului. N-am încetat însă nici acum, după atâția ani, să mă întreb cine a fost cel care m-a turnat. Bănuiala – numai bănuială însă – a căzut și mi-o mențin și azi asupra unui tânăr prozator clujean, atunci relativ bine cotate. Neavând dovezi sigure, prefer să nu-i pomenesc numele...

Altele...

Când era în toane bune, dna Veturia Goga mă chema la ea în cameră, mă servea cu un ceai (prefera ceaiul de măceșe) și îmi povestea din cele despre care își aducea aminte. Odată, venind, nu știu cum, vorba despre trecutul castelului de la Ciucea, mi-a înșirat o poveste emoționantă: pe la începutul secolului trecut, domeniul de la Ciucea, castelul și terenul din jurul lui aparțineau unui magnat ungar (numele nu-l mai țin minte), care era deputat în Casa Țării (așa se numea atunci Parlamentul Austro-Ungariei). Acest magnat ungar avea două surori, nemăritate, cărora le-a îngăduit să locuiască în castel, cu condiția să aibă grijă de el, aceste două femei aveau intenția de a îmbrățișa viața monahală. Întâmplarea a făcut una ca una din ele “să păcătuiască”, în sensul că a dat naștere unui copil (o fată). Fratele ei, magnatul, adică unchiul, le asigura banii și cele necesare pentru traiul de zi cu zi. Fetița aceea a crescut, era frumoasă și deșteaptă, unchiul ei o vizita des și o copleșea cu atenția lui. Când această fată a devenit majoră, unchiul ei s-a îndrăgostit de ea, deși între ei era o mare diferență de vârstă. S-a întâmplat că nepoata s-a îndrăgostit și ea de venerabilul ei unchi. Într-o zi, unchiul îi spune surorii sale (mama fetei) că s-a îndrăgostit de nepoata lui și că intenționează să se căsătorească cu ea. Mama fetei s-a opus, dar, în zadar, unchiul și nepoata se plăceau, s-au căsătorit. La un an de zile după căsătorie, tânăra soție a dat naștere unei fetițe (fetița asta va fi Cinska, viitoarea soție a lui Ady Endre). Soarta a făcut ca, la naștere, mama ei să moară. Cele două femei, mama fetei și mătușa l-au chemat pe tatăl ei și i-au spus că ele două vor crește fetița, urmând ca tatăl ei să le asigure mijloacele de trai. Acesta a fost de acord. El locuia mai mult la Viena, unde era sediul Casei Țării, venea însă, din când în când, să constate cum crește fetița lui. A avut grijă să fie educată bine; a purtat-o la școlile cel mai bune ce existau atunci. A înscris-o, când s-a făcut domnișoară,

la un pension în Elveția. Fetei îi plăcea literatura, poezia, în special. Acolo, în Elveția, ea a ajuns să citească poeziile lui Ady Endre, poet foarte apreciat în Ungaria, s-a îndrăgostit de poeziile sale și i-a trimis lui Ady Endre o scrisoare de entuziasm. Ady avusese o perioadă grea, fusese grav bolnav, își revenise și se afla în convalescență în satul său natal, sub ocrotirea părinților (țărani). Acolo îi scrisese Cinska. Ady a răspuns tinerei admiratoare. S-a înfiripat între ei o relație specială. Își scriau des. Cinska i-a scris lui Ady că ea își petrece vacanțele la Ciucea, la mama și mătușa ei, și că îl invită să-i facă, într-o vacanță de vară, acolo, o vizită. Satul lui Ady nu era prea departe de Ciucea, se putea ajunge de acolo la Ciucea într-o zi (mers pe jos). Așa se face că într-o zi de luni, Ady a ajuns la Ciucea. Cinska îl aștepta, a fost oaspetele ei toată săptămâna aceea. La sfârșitul săptămânii, Cinska le informează pe mama și pe mătușa ei că e îndrăgostită de Ady și că se mărită cu el. Ady avea atunci 40 și ceva de ani, ea, 18 sau 19. A fost chemat de la Viena tatăl ei care s-a opus acestei căsătorii. El a spus că Ady e bolnav de o boală incurabilă (se vorbea de sifilis) și că el n-are voie să se căsătorească. Ady susținea că nu mai e bolnav. Tatăl Cinskăi a umblat pe la sanatoriile unde Ady își tratase boala, a adus de acolo acte doveditoare despre boala lui. Exista, pe atunci, în Austro-Ungaria o lege care permitea părinților să împiedice căsătoria fiilor lor dacă se dovedea că tinerii ce urmau să se căsătorească sunt bolnavi. Pe baza acestei legi, el a spus că poate să împiedice căsătoria fiicei sale cu Ady. Atunci Ady a adus de la sanatoriile unde se tratase acte care dovedeau că se vindecasese și e apt de a se căsători. Tatăl Cinskăi i-a spus că, dacă se căsătorește, peste voia lui, cu Ady, o dezmoștenește. Cinska a ignorat avertismentul tatălui ei și s-a căsătorit cu Ady. Auzind vestea, tatăl ei a făcut infarct și a murit, fără să mai apuce s-o dezmoștenească. Cinska l-a adus pe Ady la Ciucea. Aici putea să scrie, avea din ce trăi, căci tatăl Cinskăi le lăsase destul. Ady n-a vrut să locuiască în castelul rămas de la socrul lui, s-a instalat într-o căsuță construită în stil țărănesc ce se afla în apropierea castelului, căsuță ce există și azi. Dna Goga îi spunea "Casa Ady". Tot ea a montat pe unul din pereții ei o inscripție care amintește că aici a locuit Ady. O. Goga se cunoscuse cu Ady, în vremea studenției, la Budapesta, se citeau unul pe altul, se simpatizau; când Goga a fost arestat de autoritățile ungurești și închis, Ady îi luase, public, apărarea. La Ciucea, Ady a dus o viață frumoasă alături de Cinska. Pentru că el avusese obiceiul de a bea cam mult, Cinska i-a pus o condiție: poată să facă ce dorește, dar să nu bea. Ady a acceptat. Ziua scria, făcea plimbări dese prin pădurea din jurul castelului; la crâșma din sat n-avea voie, deoarece soția lui îi interzisesese cu desăvârșire acest lucru. După un oarecare timp, Cinska a observat că, după unele din plimbările sale prin pădure, Ady se întorcea băut, mirose a țuică de Sălaj, astfel încât a început să-l certe că bea, dar Ady nega. Cinska a pus un om să-i urmărească plimbările. L-a urmărit, într-o zi, ea însăși și l-a surprins asupra faptului. I-a confiscat damigeana și i-a spus că, dacă mai continuă, divorțează. Ady s-a supus, a luat în serios avertismentul și n-a mai băut. Din când în când, Octavian Goga îl vizita pe Ady la Ciucea, căci rămăseseră prieteni și se prețuiau reciproc. În 1916, când România a intrat în război contra Austro-Ungariei, Ady s-a hotărât să părăsească Ciucea și să se stabilească la Budapesta.

Și-a încărcat avutul în două vagoane și a pornit spre Budapesta. Goga (așa-mi spunea mie dna Veturia) l-ar fi însoțit până la Oradea, unde Ady l-a îmbrățișat și i-ar fi spus: "La revedere, marele meu prieten și dușman!"

După ce a ajuns în Ungaria, Ady, la scurt timp, s-a îmbolnăvit și a murit. Cinska rămânea văduvă în plină tinerețe. Dna Goga mi-a spus că Cinska s-ar fi căsătorit apoi cu un pianist care și el a murit și ea a rămas pentru a doua oară văduvă. O. Goga ar fi întâlnit-o în 1919, la Budapesta, cu ocazia unei vizite pe care el, în calitate de ministru al Cultelor și Artelor, ar fi făcut-o aici. Cinska l-ar fi căutat și l-ar fi rugat să găsească un cumpărător pentru proprietatea ei de la Ciucea. Goga i-a spus că o cumpără el, tranzacția s-ar fi încheiat legal la un notar din Budapesta. Goga cumpărase acea proprietate, nu că-i trebuia, dar voia s-o ajute pe Cinska, tânăra văduvă rămasă pe drumuri. În timpul războiului, castelul de la Ciucea fusese devastat de țărani din Ciucea, i se smulseseră ușile, ferestrele, dușumelele, acoperișul. Mergând acolo, Goga a descoperit niște ruine. Locul îi plăcea însă și a socotit că ar fi bine să repare totul și să-și facă acolo un refugiu. Între 1920-1922, Goga a renovat castelul, a mai cumpărat un teren cu care se învecina, spre a mări suprafața domeniului. Goga se îndrăgostise de acest loc. Aici, de câte ori se simțea istovit, venea să-și liniștească sufletul. A reconstruit și casa în care locuise Ady și care astăzi poate fi vizitată de oricine.

Ce am scris eu aici mi le-a povestit dna Veturia Goga. Cât e de adevărat din ele și cât nu, n-am cum să știu. Când mi le-a povestit, dna Veturia era emoționată, Goga a dorit să fie înmormântat la Ciucea. A murit în 1938, la 7 mai, a fost dus cu un "tren mortuar" la București. Se spune că trenul acela în drumul lui spre București oprea în fiecare gară, unde îl așteptau mulțumi de oameni, cu flori, pe care le depuneau în vagonul mortuar. Trenul era, literalmente, încărcat de flori. A fost dus la București spre a i se face funeralii naționale, a fost inițial înmormântat la București, de unde, după câteva luni, a fost adus și depus în cripta pe care, între timp, Veturia i-o ridicase. În această criptă, trupul lui Goga a stat până în 1958 când Veturia a încheiat lucrările de construcție a mausoleului. Când a decedat, la 90 și ceva de ani, dna Veturia a fost înmormântată lângă el. Cât am fost la Ciucea, mausoleul a fost vizitat de multă lume. Niște domni din Viena, trecând pe acolo, l-au admirat și mi-au spus că e cel mai frumos muzeu memorial din Europa și că nici Muzeul "Goethe" nu e mai frumos. Construcția mausoleului a durat 20 de ani. Dna Goga l-a ridicat din banii ei. Domeniul de la Ciucea fusese propus, în '46, la naționalizare, dna Veturia mi-a spus că a ajutat-o Petru Groza, care s-ar fi dus la Gh. Gh. Dej și l-ar fi rugat să-i facă hatârul să nu se atingă de castelul de la Ciucea. Gh. Gh. Dej ar fi acceptat. De n-ar fi fost Petru Groza, praful s-ar fi ales de tot ce familia Goga realizase la Ciucea. Mausoleul a fost construit de niște specialiști, aleși de dna Veturia, s-ar fi adus, de la Deva, 80 de vagoane de piatră, s-a cumpărat mozaic scump de la Veneția, scenele în mozaic din interior ar fi fost realizate de Nora Steriade, pe atunci, cel mai bun (așa mi-a spus dna Veturia) specialist în mozaic din țară. Mozaicul de la fațada mausoleului a fost montat de însăși dna Veturia, la insistențele ei. Scenele din interior sunt semnate de Nora Steriade. Ea a refuzat să-și pună numele și pe scena de pe fața-

dă, întrucât, se spune, Nora Steriade n-ar fi fost tocmai mulțumită de calitatea lucrului făcut de dna Veturia Goga.

Dnei Veturia îi plăcea să se spună că ea a realizat, cu mâna ei, toate scenele în mozaic de la mausoleu. Mie dna Veturia îmi cerea să spun vizitatorilor aceasta. Nu puteam, deoarece semnătura Norei Steriade (orice vizitator o poate vedea) mă contrazicea. Câteodată ieșea în calea vizitatorilor și-i întreba dacă le-a plăcut ce au văzut, aceștia spuneau că da, "Eu cu mâna mea am făcut tot". „N-am știut”, a zis odată unul din vizitatori. "Nu v-a spus dl Răchiteanu?" "Nu!" În situații de acestea, dna Veturia venea la mine, îmi reproșa că-i ignor munca. Odată i-am spus că nu pot spune că ea a făcut totul cu mâna ei, căci se vede acolo încrustat numele celei care a făcut această treabă. Dna Veturia îmi întorcea spatele și pleca de lângă mine. Câteodată îmi răspundea, totuși, dar printr-un singur cuvânt: "Ticălosule!". Eu nu mă supăram, o înțelegeam. Capricii de nonagenară...

Primul soț al Veturiei a fost un preot, Triteanu, de care a divorțat. În 1919, ajuns ministru al Cultelor și Artelor, Octavian Goga ar fi aflat că fostului soț al Veturiei îi era frică de el, se temea că din postura de mai mare peste Culte, ar putea să-i facă necazuri. Octavian Goga ar fi auzit despre temerile domnului Triteanu, se zice că l-ar fi chemat la București și l-ar fi făcut episcop. Episcopii poartă pe cap ceva ce, în limbajul breslei preoțești, se numește "mitră". Goga i-ar fi pus pe cap acest obiect și i-ar fi spus: "Nu fi supărat, mi-ai dat o mitră, îți dau, la rândul meu, o mitră. Suntem chit!". Că o fi sau nu adevărată această poveste, nu știu. Așa am auzit-o și așa o spun.

Doamna Veturia mi-a relatat că odată a fost în vizită la mausoleu însuși Argezi (nici anul, nici luna nu și le amintea cu precizie). Uitându-se prin bibliotecă, Argezi a descoperit un exemplar din *Cuvinte potrivite*, propriul volum, pe care-l oferise, cândva, cu autograf, poetului Octavian Goga. Argezi era de multă vreme în căutarea unui exemplar din acest volum al său. Descoperindu-l în biblioteca lui Octavian Goga din Ciucea, s-a gândit să-l fure. Era convins că dacă l-ar fi cerut, dna Veturia nu i l-ar fi dat. Profitând de o clipă de neatenție a celor ce-l însoțeau, a luat repede din raft volumul și l-a strecurat sub mantoul cu care era îmbrăcat. Credea că nu l-a văzut nimeni, dar se înșelase, dna Veturia îl văzuse. La sfârșitul vizitei, Argezi a sărutat mâna amfitrioanei și a dat să iasă, dna Veturia i-a zis pe șleau: "Maestre, scoate ce ai ascuns sub haină!". "N-am ascuns nimic!", a spus, precipitat, Argezi, bătându-se cu palmele peste piept în dreptul locului în care se afla ascuns volumul subtilizat. S-a scuzat că e foarte, foarte grăbit, a mai spus o dată "Sărut-mâinile!", după care a zbughit-o la mașina care-l aștepta. Și dus a fost. După plecarea lui, dna Veturia, care știa precis în ce loc, în bibliotecă, se afla volumul *Cuvinte potrivite*, s-a dus exact acolo, l-a căutat și, evident, nu l-a găsit. Spunea că, ulterior, i-a spus lui Argezi că a descoperit furtul, dar că-l iartă, căci un gest ca acela de a-ți fura propria carte nu e unul care trebuie pedepsit. ■

Vintilă Horia – *spiritus* rector al exilului românesc

Maria Vaida

1. Antologia poezilor români din exil

Poetul Vintilă Horia este unul dintre cei mai eficienți editori ai poeziei exilului românesc, încă din 1950, la câțiva ani de la decretul comunist pentru repatriere. Scriitorii români care trăiau în străinătate au rămas în exil, speriați de teroarea roșie, alții au plecat după terminarea celui de al Doilea Război Mondial, unii din motive politice, alții din cauze personale, găsim și rostul și trăindu-și viața pe pământ străin, cu dorul în suflet. Poetul Vintilă Horia este un vizionar care înțelege că exilul va fi pe o perioadă mai lungă decât se credea inițial, de aceea el fixează în scris valorile liricii românești de peste granițele geografice ale României. Primul volum antologic semnat de Vintilă Horia este intitulat *Antologia poezilor români în exil*, Colecția „Meșterul Manole”, Buenos Aires, 1950 și cuprinde un număr de 12 poeți: Valeriu Anghel, Ștefan Baciu, Al. Busuioceanu, N. Caranica, Aron Cotruș, Constantin Virgil Gheorghiu, N. S. Govora, Al. Gregorian, N. I. Herescu, Vintilă Horia, Vasile Posteuca și Yvonne Rossignon Menchinelli. Volumul este însoțit de un *Cuvânt înainte* al poetului Vintilă Horia, care menționează: „O lume românească a luat naștere în câțiva ani în afara spațiului românesc, împărțiată prin toate centrele apusului, dezbinată de aceleași pasiuni politice și concentrată în jurul acelorași mituri spirituale și a acelorași tradiții culturale ca și lumea românească rămasă acasă. Acestei emigrații, cea mai numeroasă și mai încercată din bejaniile neamului, îi sunt destinate paginile volumului de față. Cei din exil vor afla în poemele acestea toate cuvintele pe care uneori ar vrea să le spună și pe care nu întotdeauna le găsesc la îndemână.” Pe prima pagină a volumului se află o imagine stilizată a cerbului rănit în piept de o săgeată, un superb cerb carpatin cu coarne rămuroase, sugerând intelectualitatea românească rănită de moarte din cauza deștărării și a doului după patria mămă. Viziunea plastică a autorului acestei lucrări de grafică se suprapune peste aceea sugerată de Yvonne Rossignon Menchinelli în poemul său capodoperă intitulat *Moartea cerbului*, al cărui text este atât de grăitor și din care vom reda un fragment, rostit de noi la *Marșul lecturii* cu prilejul Targului Internațional de Carte Transilvania, 2015, la Cluj-Napoca:

Din nicăieri, prelung, printre arini
prelung zvoni un corn de moarte, lin,
de dincolo de culmi și de senin,
de dincolo de lut și rădăcini...
Și cerbul asculta cu ochi pierduți
în cețuri moi de-abisuri, ca-ntr-un vis.
Venea un glas de corn pe drum deschis
în sânge, un corn venea, cu pași duruți...

2. Poesia românească nouă

Om de vastă cultură și aleasă sensibilitate, poetul Vintilă Horia conștientizează posibilă risipire a poezilor valoroși ai exilului românesc

prin valorile vremilor potrivnice și încearcă o strângere a lor în niște volume antologice care să rămână peste veacuri, așa cum fluviile își adună apele din râuri, unindu-și forțele. Lui îi datorăm aceste două volume lirice din primul deceniu al exilului, cel amintit mai sus și acela numit: *Poesia românească nouă. Antologie, Colecția „Meșterul Manole”*, Salamanca, 1956. Ca și volumul precedent, antologia este o subtilă sinteză a unei experiențe lirice românești, dar în contextul unui alt areal geografic, a unor creatori care s-au desprins de o tradiție și de anumite inhibiții, au beneficiat, în sens creativ, de contactul cu lumea liberă și marii gânditori ai acesteia. Volumul cuprinde și de data aceasta un număr apostolic de 12 poeți, împreună cu autorul antologiei, care sunt: Constantin Amărieuș, L.M. Arcade, Antoaneta Bodisco, Alexandru Busuioceanu, Nicolae Caranica, N. A. Gheorghiu, Vintilă Horia, Virgil Ierunca, Ion Pârvulescu, Yvonne Rossignon, Horia Stamatu, Vasile Țără. Acești autori relevă o evoluție a liricii românești, descoperind complexul spiritual al omului în itinerariul său gnoseologic și în orizontul său interior. Vintilă Horia conchide: „Atât Blaga cât și Barbu reluau o abandonată tradiție eminesciană, în sensul că redădeau poesiei eficacitatea ei ca instrument de cunoaștere. În afara acestei semnificații, nicio artă nu e, de altfel, valabilă.”

Vintilă Horia consideră că poezia care iese din trompete, steaguri și aplauze devine sumbră, renunță la idealuri, iar întrebările pe care le pune nu mai au răspunsuri; falsul și impostura sunt ușor de recunoscut în antologiile din țară, pentru că: „E greu de crezut că toți poeții din România de azi s-au împăcat brusc cu postulatele condiției umane și au relegat durerea între amintirile epocii burgheze.” O definiție a exilului și a revenirii în patria mămă a exilaților conturează Virgil Ierunca în poemele sale:

Pregătiți-vă pentru ziua a opta
Pentru sărbătoare pentru pământ pentru morți
Pentru re-Facerea una
Ziua a opta e ziua ceasului-unul.
Ceasul acesta bate adânc
Ceasul acesta bate în spații.

O formă de adaptare la noua patrie devine peisajul atât de frumos al locului pentru poetul Vintilă Horia: Auzi cum cad în umbra de sub smochin

Sufletele zilelor moarte?
Numai o oră, numai o clipă mai desparte
Mustul de vin.
Umbrele cresc cu fiecare amiază.
Octombrie ca o gutuie,
Atârnă pe-o creangă, gata să cază
În iarba gălbuie. (*Octombrie în valea Umbriei*)

Poetul Vintilă Horia face referire la volumul publicat în țară, intitulat *Poesia nouă în R.P.R.*, a cărui valoare estetică lipsește, marcând „o întoarcere la un fel de sămănătorism de nuanță

Vintilă Horia

marxistă, lipsit până și de entuziasmul care justifică oarecum eroarea artistică în care se agitau poeții noștri dinainte de primul război mondial. În România actuală, ca și în Rusia, poezia, ca și toate celelalte forme de expresie artistică, nu mai servește pentru a cunoaște, deci pentru a permite o normală evoluție a spiritului către un adevăr mai mult sau mai puțin sesizabil, ci pentru a opri pe loc, pentru a îngheța faustic în timp o perioadă pe care o anumită grupare politică o confundă cu infinitul, o considera definitivă și, evident, fericită, adică deplin realizată.”

Poesia românească din exil a fost influențată de contactul creatorilor cu operele unui: Eliot, Ungaretti, Jouve sau Ezra Pound, ale unor gânditori europeni de primă mărime, de aceea este o poezie liberă de orice constrângeri, cu miraculoase înnoiri de limbaj, scoțând la lumină semnificații profunde, atât de necesare unor opere lirice moderne. Un exemplu din Antoaneta Bodisco:

Nespusul gând veghează în neștire...
Culegi în seara deasă, când apune,
Amara floare-a-ntoarcerii-n genune.
(*Mărturisire*)

Din N. Caranica: Ce frumos zâmbești, țară franțuză!

Parcă mă-ngână ierburile, parcă
Mă leagă-n lumină ca o barcă
Marea de lanuri cu slavă confuză.
Păsări pe socoteala mea fac planuri
Altele vestea-mi duc până-n tărie
Pe galbena coală de lanuri
Peana luminii cu grijă mă scrie.
(*Dela Rambouillet la Villeneuve*)

Un rol esențial, dar în mare măsură modest și altruist a avut Vintilă Horia prin activitatea sa de librar și editor în climatul românesc exilat, el fiind unul dintre cei mai statornici comentatori literari și scriitori, prezent în publicațiile: „România” din Buenos Aires, „Destin” de la Madrid, „Românul” din New York, „Îndreptar” din München, „Orizonturi” din Stuttgart, „Buletinul Bibliotecii Române” din Freiburg, „Curierul creștin” din Buenos Aires, „Curierul

românesc” din Buenos Aires, „Caete de dor” din Paris, „Revista Scriitorilor Români” din München.

3. Vintilă Horia între „ieșirea din a exista și intrarea în a fi”

Regretatul Nicolae Florescu, unul dintre cei mai avizați scriitori în privința literaturii exilului românesc, un om de o vastă cultură, publică o valoroasă exegeză a operei autorului care spune metaforic că „Dumnezeu s-a născut în exil”, intitulată chiar *Vintilă Horia între „ieșirea din a exista și intrarea în a fi”*, pe care o structurează în mod inedit și foarte original, începând cu: 1. Biruința prin suferință, 2. Antilethe și semnificațiile jurnalului intim, 3. Regândind cultural România în ...refugiu, 4. „Cartea pribegiei”, 5. O dramă a Apocalipsei, 6. Omul „tradițional” sub „teroarea istoriei”, 7. Dreapta și stânga în lumina tradiției, 8. Utopia narativă I, II, III, 9. Dimensiunea românească între național și universal. Lucrarea lui Nicolae Florescu este cel mai documentat studiu al întregii opere culturale și literare a exilatului Vintilă Horia din 1945 și până în ultima clipă a existenței sale în care autorul exegezei prezintă și aportul substanțial pe care și-l aduce Vintilă Horia la promovarea culturii românești în lume, prin volume colective, reviste românești, colaborări la publicațiile culturale, cum ar fi: „Românul” din New York, prin rubrica de cronici literare intitulată *Cartea românească în lume*, România din Buenos Aires, unde face aprecieri despre operele lui Emil Cioran sau Mircea Eliade, îndemnând pe confrăți la rezistență prin cultură, după cum menționează exegetul Nicolae Florescu. În lumina adevărului, eminentul critic aduce argumentele oferite de presa vremii referitoare la așa-zisul legionarism al lui Mircea Eliade și acuză pe „lavastinii” care au redeclanșat postum scandalul pe acest subiect, adică Norman Manea și Leon Volovici, dar și pe cei din mediul intelectual românesc, precum: Z. Ornea, Ioan Bogdan Lefter, Marta Petreu și Vasile Popovici. Privind faptele și viața politică din perspectiva unui cunoscător, capabil să coreleze evenimentele și actele de cultură, Nicolae Florescu aduce lumină în situații dintre cele mai controversate, fiind capabil să deceleze scrierile ca expresie a imposturii și agresivității semidocte de valorile reale ale culturii românești văzută în context universal: „Coexistența pașnică între așa-zisele mari puteri militare la nivel mondial suprimă adevărul în virtutea unor interese globalizante ce nu acceptă, de obicei, libertatea de opinie și reala impunere economică a valorilor. Ceea ce s-a petrecut cu Mircea Eliade, Emil Cioran și cu numeroși alți exilați anticomuniști europeni de până la Vintilă Horia și după, explică în bună măsură regimul de subminare a conștiinței intelectuale și de dirijare politrucă a scării de valori universale.” Pentru romanul *Dieu est né en exil*, Vintilă Horia a primit un binemeritat premiu Goncourt, fapt ce a declanșat o întreagă campanie denigratoare împotriva sa, în care un singur jurnal francez i-a luat apărarea, „Les Nouvelles Littéraires”.

Scriitorul Vintilă Horia a trecut deja peste apa neagră a Styxului, „fără să-și poată regăsi cu luminile ochilor imaginile peisajelor de obârșie, purtate în suflet”, iar autorul monografiei la fel; undeva printre îngeri, cei doi români stau la sfat și rememorează gesturi tandre și prietenești, po-

etul spunându-i prietenului său: „Scutură-mi de pe umăr frunzele grele/ Grelele frunze ale destinului, / Seara aceasta aripa-și culcă / De lângă mine până la stele./ Unde-și trec orele lina lor trecere?/ Unde bat îngerii-n talgerul lunii/ Grelele frunze ale destinului/ Unde se duc cu lăstunii?// Scutură-mi de pe umăr frunzele-aceste,/ Prea grele, prea galbene, prea triste parcă / În toamna asta, sfârșit de poveste, / Visul spre alte tărâmurii se-mbarcă. (Epilog).

Nicolae Florescu consideră romanul *Mai sus de miazănoapte* al lui Vintilă Horia o carte testament, o narațiune-revelație, asemuită cu *Luntrea lui Caron* de Lucian Blaga, *Cântecul Mioarei* de Mihail Sadoveanu sau *Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare* ale poetului Vasile Voiculescu; cântecul de lebadă al scriitorului cavalier al resemnării. Această apreciere nu vine doar din viziunea artistică și mijloacele literare, ci mai ales din lumina concepției filosofice care a dominat aspirațiile, manifestările și gândurile unei existențe umane, a credinței metafizice a scriitorului fidel creației sale. Argumentele discursului exegetic aduse de Nicolae Florescu sunt imbatabile: citate, epistole, eseuri comparative, idei filosofice corelate cu ideile operelor literare în context politic sau literar universal, o viziune panoramată asupra lumii și istoriei, conferite de cultura vastă, enciclopedică, inteligența vie și dinamică, experiența de viață și gândirea profundă ale jurnalistului. De o valoare inestimabilă sunt și notele de la finalul fiecărui capitol, unde exegetul prezintă informații dintre cele mai inedite care completează și îmbogățesc textul monografic, făcând accesibile lectorilor intențiile cele mai subtile și ideile cele mai inefabile ale textelor scriitorului Vintilă Horia.

Capitolul „Cartea pribegiei” din lucrarea lui Nicolae Florescu dezvăluie un drum al cunoașterii poetice și al împlinirii lirice ale exilatului cavalier, care-și scrie în limba română aproape toată opera sa lirică, ca dovadă a permanenței unei coordonate specifice și exclusive a mioriticului peren în poezia sa. După ce analizează succint volumele publicate înainte de 1945, criticul apreciază că poezia lui Vintilă Horia a evoluat de la motivele livrești și confesiunile preponderent sentimentale, unde nostalgia se insinua prin sunuri candido în spațiul creator al lirismului limitat și adesea minor, la problematica unui dramatism ancorat în experiențe existențiale de regăsire a sinelui și de asumare a condiției de exilat în mod inițiativ, prin probele la care îl supune viața. Pentru afirmația criticului, argumentul suprem este volumul de poeme intitulat „A murit un sfânt...” ce nu este doar una dintre cele mai semnificative cărți ale exilului românesc anticomunist, dar și opera relevantă care configurează un autentic profil liric: „Fiindcă acum, în această situație a nenorocului pribegiei, în înfruntarea sa directă cu istoria și destinul, în relevarea ființei prin descoperirea dialogului substanțial, pe verticală, cu Dumnezeu, Vintilă Horia încețază de a mai mima mirajul liric și se pătrunde de vibrațiile suferinței, de nevoia stringentă de a se zămislă prin cântec, încorporându-și drama individuală ritmurilor permanente ale vieții, conferind un sens devenirii, substanțializând ră-tăcirea prin căutarea permanentă a împlinirii”.

„În insula morții, glasul meu, glasul meu/ E singur cu umbra lui Dumnezeu./ Scufundat în tăcere, uitat de poeme./ Stăpânul lumii-ntre frunzele plopilor geme./ În insula morților viața a fost/ Mare cât oamenii, grea cât istoria./ În zbuiciumul

vremii necazul și gloria/ S-au strâns în același elan fără rost./ Din curgerea vieții o insulă moartă,/ Din zgomotul mâinilor un sfert de coloană./ Totul s-a spart, năruindu-se-n goană/ Către aceeași tragică poartă (*Insula morților*).

În anul 1957 se constituia în exil Societatea Academică Română din inițiativa unui grup de intelectuali format din: Mircea Eliade, monseniorul Octavian Bârlea, Vintilă Horia, Mircea Popescu, George Racoveanu, Constantin Amărieuței, Virgil Ierunca și alții. Acest grup a înființat și „Revista Scriitorilor Români”, cu apariție lunară, începând din 1962. Sub influența moseniorului O. Bârlea și a redactorului Mircea Popescu, primau în conținut principiul conștiinței estetice și cel al valorii. În această revistă Vintilă Horia a publicat inițial eseuri, nuvele, recenzii, poeme, alături de alți scriitori ai exilului. Programul revistei, pe modelul celui al „Revistei Fundațiilor Regale”, era adecvat condiției dezrădăcinaților: „În această revistă – scriitori și cititori departe de țară, își aflau țara: unii samănă ce au mai bun, alții culeg ce-i mai frumos; și cu toții se simt înmănușiați în aspirațiile spre ce-i mai nobil. Și unii și alții păstrează convingerea că nici roadele personale, nici folosul social nu stau în deșțărare. Ruperea legăturilor sufletești cu trecutul, cu istoria nici nu e posibilă. Cine și-o închipuie se amăgește. [...] Pe lângă faptul că fiecare autor își are personalitatea sa, în opere e întipărită și o sinteză, între trecutul țării de origine și influențele din prezentul pe care îl trăiește fiecare în țara de libertate. [...] Legătura vitală între trecut și viitor, vrea, deci, să fie această „Revistă a Scriitorilor Români”. Fără îndoială că așa a fost, iar acum redescoperim nestematele presărate în paginile acestei publicații a exilului nostru și le scoatem la lumină, ca o datorie de onoare, fie că sunt semnate de Vintilă Horia, Monica Lovinescu sau Yvonne Rossignon, poeta florilor de prun.

Note

- 1 Vintilă Horia, *Cuvânt înainte la Antologia poezilor români în exil*, Buenos Aires, 1950, p. 7.
- 2 Yvonne Rossignon Menchinelli, *Moartea cerbului*, în „Caete de dor”, vol. I, Paris, 1951, p. 20-21.
- 3 Vintilă Horia, *Poesia românească nouă. Antologie*, Colecția „Meșterul Manole”, Salamanca, 1956, p. 12.
- 4 Idem, op. cit., p. 16.
- 5 Virgil Ierunca, *Exilul*, în vol. *Poesia românească nouă. Antologie*, Colecția „Meșterul Manole”, Salamanca, 1956, p. 124.
- 6 Vintilă Horia, *Antologia poezilor români în exil*, Colecția „Meșterul Manole”, Buenos Aires, 1950, p. 71.
- 7 Vintilă Horia, *Poesia românească nouă. Antologie*, Colecția „Meșterul Manole”, Salamanca, 1956, p. 13.
- 8 Nicolae Florescu, *Vintilă Horia între „ieșirea din a exista și intrarea în a fi”*, Ed. Jurnalul Literar, București, 2014, p. 9.
- 9 Ibidem, p. 91-92.
- 10 Ileana Corbea, *Răzfoind „Revista Scriitorilor Români”, în Lecturi tardive*, Ed. Jurnalul literar, București, 2008, pp. 148-149.

Amintiri cu și despre Mihail Sadoveanu

Livia Ciupercă

După voința tatălui, tânărul Alexandru Lascarov-Moldovanu (viitorul jurist, prozator, publicist și traducător, foarte apreciat în perioada interbelică, ostracizat în postbelic) va ajunge la Iași, în toamna anului 1899, unde va fi înscris în clasa a V-a, la Liceul „Național” și... „așezat” la internatul „Laroche”, de pe strada Muzelor. Contactul cu marele oraș va lăsa asupra „copilului provincial” impresii contradictorii. Fie îl va impresiona impozanta clădire a hotelului „Traian” (din Piața Unirii), tramvaiul electric, statuia lui Miron Costin (de la intersecția străzilor Cuza-Vodă și C. I. Brătianu), fie – ca elev, prima notă de „patru” (pentru că „definiția «exordului» nu fusese destul de clară”), firesc, îl va marca toată viața. Tristețea depărtării de familie însă va fi recompensată de prietenia colegilor, chiar și de exuberantul clasei, cel care „avea obicei a merge mai mult pe bănci decât pe poddele așa cum se cuvenea...”, și mai cu seamă de prezența profesorului de psihologie G. Ibrăileanu („ochi negru-catran și-o barbă încă mai neagră...”) care, nu numai că-l va încânta, dar îl va determina să se apropie de teatru. Și astfel, avem bucuria, de a ni se oferi câteva detalii despre reprezentările teatrale de pe scena ieșeană, mai precis, reprezentarea unei melodrame de secol al XIX-lea, *Curierul de Lyon*, de Paul Siraudin și Louis-Mathurin Moreau, piesă inspirată dintr-un caz celebru din timpul Revoluției Franceze, „*l'affaire du courrier de Lyon*” (1796).

Cu vădită emoție va evoca orele petrecute la Biblioteca Fundației „Ferdinand I”, actualmente B.C.U., și ecoul prezenței lui Mihail Sadoveanu, în răstimpul cât a fost elev al „Liceului Național” ieșean. În clasa a VII-a fiind, acesta era deja înconjurat cu admirație de bobocii liceului, pentru că i se aprecia talentul literar, prin schița romanului *Șoimii* (1904), în prima sa fază, cu titlul *Frații Potcoavă*, publicat în revista bucureșteană „Pagini alese”, în 1902; iar mai apoi, plăcerea lecturii volumelor: *Mormântul unui copil* sau *Floare cflită*, ambele editate în anul 1905.

Pentru Lascarov nu numai lectura în sine devine o plăcere, ci exercițiul care precedă acest act,

adică, apropierea de obiectul carte: „*încet-încet și cu un cuțit anumit de metal sau de os, trebuie tăiată cartea, căci numai așa ți se înfățișează întreagă și prietenoasă*”. Un exercițiu migălos, plăcut, și-un gest ritualic: „*după ce o isprăvesc de tăiat, o păturesc frumos și încep frunzăreala ei, un fel de înainte-gustare, care dovedește o nestăpânită lăcomie. Pe urmă, mă prăbușesc în lectură...*”

Fiecare lectură semnată „Sadoveanu” își are farmecul ei, pentru că-i amintește de anii adolescentini, de Moldova și, bineînțeles, de „*sufletul meșterului vrăjitor, tăcutul străjer cu ochi albaștri, cu zâmbetul fugar și cu mersul dămol dar sigur și apăsat, trubadurul visător al sufletului moldovan...*” Și măiestria-i de portretist, subtilitatea detaliului se cuvine relevată: „*capul împodobit cu un păr bogat de culoarea spicului, cu ochii mai mult mici, de un albastru visător, cu trupul masiv, lat în spete, cu mersul așezat și sigur de sine, cu vorbirea puțină și rară, cu nu știu ce aer de «absență», cu grele încălțări la orice vreme și cu o ciudată pelerină pe vreme de ploaie sau chiar fără ploaie...*” Ce e drept, liceanul Sadoveanu prefera compania admiratorilor săi, care „*roiiau*” în juru-i, „*dovedindu-se, fără silă, prin aceasta că el este sâmburele în jurul căruia se află întreaga clasă...*” Așa putea fi vizualizat: pe holul școlii, în Piața Unirii, la cofetăria „Alexiade”, pe la Râpa Galbenă, oriunde... „*la Copou, singuratic și «absent», parcă culegând de pe jos firele inspirației lui tăcute, purtându-și ușor, și nu lipsit de-o legănare elegantă, masivitatea lui impunătoare...*” sau, însoțit de colegi, „*pe sub cupolele mitropoliei ieșene, ascultând în uimire, armonia rară a «corului lui Gavril Muzicescu...*” sau „*amestecat în roiul totdeauna zgomotos al liceenilor la d.ferite «producții» la Teatrul Național...*” „*Îl zăream în inserări ploioase cum se strecoară cu imensa lui pelerină, cu care nicio altă pelerină ieșeană nu avea asemănare, mergând același pas încet, dar așezat și sigur, zâmbind puțințel, iar, la răstimpuri rare, răsând zgomotos și gros, în care vreme ochii i se închideau aproape de tot...*”

Asemenea, Lascarov își amintește că tot Sadoveanu a compus versurile imnului dedicat Liceului, pe muzica lui Carlo Mezzetti: „*Cu bucle*

Mihail Sadoveanu

aurii / Din acean albastru / Răsare-al zilei astru, / Să-l salutăm, copii!... // Lumina'n câmp de flori / Săbata triumfală; / Copii, pășiți cu fală, / Pe câmpii răsători. // La o parte pânza grea / Cu noaptea ei haină, / Lumină vrem, lumină... / Copii, pășiți spre ea!... // Copii, către lumină!... / Pășiți, spre adevăr!...

Acest remember este interesant și prin alte mărunte și utile detalii. Astfel aflăm care erau semnele distinctive ale liceelor de băieți și cele de fete din oraș: băieții de la Național purtau „*șapcă verde*”, cei de la Liceul Internat – „*șapcă neagră cu dungă roșie*”, iar fetele de la „Institutul liceal de domnișoare Humpel” sau de la „Notre-Dame de Sion” – băscuță cu însemnele școlii respective.

Și anii au trecut, Al. Lascarov-Moldovanu va absolvi liceul în 1902, iar în 1906 și Facultatea de Drept (Universitatea București), va deveni judecător de plasă în Babadagul Dobrogei, se va căsători în 1911, revenind apoi în județul natal, Covurlui, în mijlocul familiei, ca administrator de plasă. Pentru M. Sadoveanu în schimb, căsătorit la fragedă vârstă (1901) și foarte curând și tată de familie, scrisul va deveni adevărata sa profesie, ce-i va aduce și recunoaștere națională.

Cu modestia care l-a caracterizat întreaga viață (nu numai în anii de însângerață amintire), Lascarov îl evocă pe Sadoveanu, în două momente distincte ale maturității acestuia: unul în care sufletul lui Sadoveanu era neîntinat și pur, acela al bunului creștin, și un altul, din timpul marilor încorsetări. Nu ni se precizează, concret, anii, dar noi putem ușor a-i deduce.

Iată prima evocare:

„*Și... într-o toamnă dintr'un an oarecare, stând în tăcutul și prăfuitul sat, în care, necunoscuta vreme a vieții mă așezase ca paznic al treburilor obștești din acel loc, cutezând la acestea – și având pe umila masă a singurătății mele cea de pe urmă carte a prietenului meu, luai neașteptata și «eroica» hotărâre, să-l chem spre satele acelea, ca să grăiască oamenilor, – cu atât mai vârtos, cu cât avea și o însărcinare, să-i zicem «oficială», întru aceste treburi culturale...*”

Îi va scrie lui Sadoveanu, îi va face invitația de a susține o conferință de culturalizare a maselor (acestea desfășurându-se sub patronajul Fundației Regale). Sadoveanu, firește, acceptă, iar

Gheorghe Ilea – Andor Kórnives, expoziția *Vânătoare de fluturi*. Muzeul de Artă Cluj-Napoca

Lascarov va reproduce nu doar parabola prezentată, ci și reacția sătenilor care s-au recunoscut pe ei în descrierea respectivă:

„A povestit cum diavolul, ca să piardă pe oameni, a alcătuit mișeleasca băutură a rachiului. Parcă-l văd povestind. Încet cu acea nespusă șăgălnicie care-i unul din farmecele persoanei sale, el a arătat cum diavolul a luat apă, a pus apoi în ea sânge de vulpe, sânge de luo și sânge de porc – și a alcătuit licoarea aceasta. A trimes pe toți ciracii lui în lume și ei au început a striga să vină toți să guste, că de îndată uita-vor toate necazurile și toate asupririle... «Și iacă, zicea povestitorul, ia omu' un pahar și bea. Și numă' ce simte o mare dulceață în toată a sa ființă, așa, un bine, o mângâiere, o șireată pornire să pupe pe toți să să-i drăgălească. Vasăzică să fie vulpe. Și mai ia un pahar-două și chiar mai multe. Și numă' ce toată dulceața ceea se preface în turbăciune. S' așează în om o mânie și-o aplecare spre bătaie și spre junghiere, de să te crucești. Vasăzică, iaca și lupu'. Hulpav și ticălos fiind, omu' nostru mai ia și bea încă un pahar-două, și chiar mai multe. Atunci i se lasă o scârbă în picioare – și începe a plânge și-a se jăli, aducându-și aminte de pomelnicul morților. Pe urmă, apucat de neputință și de mișelie, s' așează în șanț, ș' adoarme cu nasu' n glod. Vasăzică, iaca și pe dumnealui, porcu'».

Povestitorul nici nu zâmbea spunând acestea, dar ascultătorii, prinși de vraja care se desprindea din fiecă vorbă a lui, râdeau cu gurile căscate, bățând cu palmele de genunchi.

La urmă, firește, a adăugat cu bună dibăcie un sfat prielnic pentru ferire de asemenea rușinoase treburi...”

A doua evocare se petrece peste un număr însemnat de ani, mai precis, în anii tulburi care au precedat al doilea război mondial, subtilități pe care scriitorul nu ni-i dezvăluie, dar despre care, intuim, nefiindu-i străine anumite detalii... despre autorul evocării, firește:

„Și anii, din nou, au pornit, așa cum le este obiceiul... Felurimi de întâmplări s'au petrecut pe fața

pământului nostru, unele mai ușoare și mai plăcute, altele de tot grele și asupritoare. Dar... toate au trecut deopotrivă, lăsând în urmă doar zgura aducerilor-aminte.

La cuvenită vreme, asupra obștiei noastre, ca și asupra lumii întregi, s'au abătut puhoai mari și greu-amenințătoare, părând a clătina însuși pământul din încheieturile lui cele vechi. Zile mohorâte și nopți de iad, una după alta, vreme de câțiva ani, s'au înlănțuit întru spăimântarea, dar și întru împietrirea sufletelor omenești, topindu-se apoi în noianul cel mare al vremilor trecute...

Și așa, du-te vreme, vină vreme, viața să strecurat printre toate, când pe dedesupt, prin întunecate cotloane, când pedeeasupra, sub lumina felurit-schimbata a soarelui, căutându-și fâgașul spre taibicul ținut al veșniciei din depărtare...

Așa și firul Povestirii tăcutului și încăpățânatului cântăreț cu ochii albaștri, cu mersul încet, dar apăsător și sigur, și cu surâsul vag de pe chipu-i plin...

Căci iată, cel pornit de demult, liceanul cu pelevină unică din ținutul moldovan, să dovedit a fi o existență fatală, asemenea puterilor elementare ale firii, prin care o obște își cântă epopeea, plină de căderi și de ridicări, de suferințe și de bucurii, de nedreptăți și de nădejdi...

Una câte una, vreme de douăzeci și mai bine de ani, după clătina cea mare a războiului, cărțile povestirilor lui s'au înșirat ca toți atâția străjeri de duh ai dăinuirii noastre, ca neam, pe acest pământ, frământat de-atâtea vânturi și stricat de atâtea urâțenii... Tocmai ca să apere vrednicia și frumusețea sufletului obștesc...”

Putem considera aceste fraze un elogiu omului și scriitorului în preajma vârstei de 59 de ani. Un elogiu din partea unui confrate ceva mai tânăr, cu cinci ani, cu sinceritatea-i caracteristică și cu iubire creștină. Se întâlnesc, uneori, „în cetatea de scaun a țării”, când drumurile li se intersectează, deși, nu-i de neglijat pasajul: „Stăm la o palmă de loc unul de altul...” Însă, a reține, Lascarov, mereu într-o casă cu chirie, modest și așezat... „Îl văd trecând spre miezul orașului. Are același pas rar și

Andor Kőmives Și noi suntem din Școala de artă de la Cluj, nu? (2014) acryl pe pânză

apăsător, privirea îi este tot așa, pașnică și visătoare sub larga apărătoare a pălăriei, masivitatea-i de totdeauna nă pierdut nimic din tăria ei și se leagănă în același fel, iar zâmbetul slab și rarul izbucnit de râs plin și gras au rămas aceleași, pe care i le-am cunoscut totdeauna”. Și merită toată atenția fraza următoare: „Sar părea că o nepăsare desăvârșită pentru tot ce-l înconjoară îi ține o necurmată tovarășie, dar aceasta este numai o simplă și înșelătoare părere...”

Zilele-și rotesc cursorul, după voința divină... „Uneori, drumurile ni se încrucișează – și atunci mă pcfeste să-l însoțesc în mersul lui pe jos, care, după cât se vede, îi place foarte mult.

Și astfel, mergem împreună, eu știind mai dinainte că vorbirea domniei-sale va fi mai mult... tăcerea. Privește înainte – și merge egal, păstrând pe chip, la răstimpuri, lumina zâmbetului, de culoarea ochilor săi”.

Reținem un detaliu: „despre sine nu vorbește niciodată...”

Și cum Lascarov se simte foarte legat de trecut (prezentul acela nemaivoid a-i deschide vreo perspectivă, așa cum ar fi meritat), într-una din plimbările lor, ține a-i aminti colegului său mai mare despre anii de liceu...

„Îmi aduc aminte, prea stimatul meu prietin, de vremea când la liceul ieșean...”

Zâmbea ușor, privind mereu înainte.

Zise calm:

«Au trecut...»

Un răspuns concis. Edificator. Și „calm”: «Au trecut...» Adică, totul s-a disipat, prezentul este altul... sau altfel...

Și privirea „înainte” a devenit istorie. Cunoaștem, prea bine, cum a fost acel „înainte...” și pentru Lascarov, și pentru Sadoveanu. Dar toate „au trecut...” [Textul, în integralitatea sa, poate fi lecturat în revista „Însemnări ieșene”, Iași, Anul IV, vol. XII, nr. 11/ 1 noiembrie 1939, p. 194-206.]

Mantia iertării și a iubirii – peste tot și peste toate!

Gheorghe Ilea

Tronicart 1300. Ilea și Kőmi (2011) ulei pe metal

Avocatul diavolului

Marian Sorin Rădulescu

Discuțiile cu un pretins ateu – atunci când nu derapează înspre blasfemii și schimburi de replici necuviincioase – pot fi, în felul lor, extrem de folositoare. Pretins ateu (sau necredincios) pentru că, în ciuda atitudinii ostile față de „născocirile popești”, are o credință a sa. Are convingeri pe care și le apără cu religiozitate.

Am călătorit, într-una din polemicele amicale cu un astfel de „liber cugetător”, către „anul zero”, și am ajuns să vorbim despre nașterea lui Hristomul. Care, mi-a atras el atenția, „era și el un contestatar”, un – de ce nu? – „protestant”, indiferent față de icoane (care, oricum, nu apăruseră încă) și canoane pe care „popii le-au născocit” (evident, ca „opium pentru popor”). Cu alte cuvinte, Hristul din Tradiția Bisericii („în eventualitatea că ar exista unul, nu mai mulți”, adaugă amicul meu) cu care prefera Dostoievski să rămână (dacă ar fi fost pus să aleagă între Hristos și adevăr) este total diferit de „Hrist-ul istoric” (acela ilustrat – „realist”, edulcorat, pietist – în tot felul de tablouri religioase și icoane necanonice și care, ne spune Scriptura, se plimba pe Pământ acum două mii de ani). Prin urmare, idealul Bisericii (așa cum – solemn, transfigurat – este „captat”, între altele, și în splendoarea icoanelor canonice bizantine, adresele celor ce văd și care, la rândul lor, corectează văzul celor ce vor să și-l îndrepte) – „un ideal între altele” (ce *politically correct* sună!), care „a apărut, oricum, câteva sute de ani mai târziu de la Întrupare” – este, chiar dacă „lipsit de intenții viclene”, tot o „făcătură”. Și încă ceva: De ce n-ar ajunge, se întreba retoric amicul meu, „relația personală” (prin care ne putem implicit și „despătimi” singuri) cu acest Salvator? La ce mai e nevoie de „iertarea popilor”, de inutila „scenografie” ilustrativă a iconostasului, a icoanelor, a formelor care – oricât de subtile, de meritorii estetic – „nu au nicio legătură cu adevărata credință”? Argument, nu îmi pot reține remarca, protestant (deci anti-bisericesc, „illuminist”) *par excellence*.

Ceea ce mi-a dat de înțeles acest aproape al meu e că mult comentata, predicata, proslăvita *metanoie* trebuie musai să se regăsească în stilul de viață al omului care pretinde că s-a convertit. Altfel, dacă nu s-a întâmpnat *nicio* schimbare esențială în *praxis*, la ce bun tam-tamul cu *theoria* (credința ortodoxă, bla-bla-bla)? În ce constă atunci *convertirea*? Și are dreptate. Pentru că orice om ce a înțeles nevoia sa de schimbare launtrică știe că are nevoie ca de aer să se cerceteze, să-și pună în balanță gândurile, vorbele, faptele. Și mai ales să nu obosească nicidecum a se bucura. Să fie, cum se spune, „sarea pământului”. Să ardă. Iar un amic – aparent incomod și contestatar – care, din când în când, să-i așeze oglinda în față e absolut necesar. E un „volant” neprețuit. Totul, chiar și „strâmbele” venite din partea unuia certat cu Biserica (din cauza „nevredniciei preoților”, „superstițiilor”, „credințelor populare”, „dezacordurilor dintre credincioși” etc.), lucrează pentru desăvârșirea și cercetarea noastră. Pentru verificarea crezului nostru intim pe care se cuvine a-l *trăi* (aceasta, de fapt, este reala mărturisire a lui) neprecupețit. Iar noi, cei vizați, să deschidem ochii mari și să rezistăm, cu egală putere, ispitelor – atât celor „de-a dreapta”, cât și celor „de-a stânga”.

Câteva ani mai târziu m-am reîntâlnit cu amicul meu. Era într-o sâmbătă seara și ieșisem câteva minute din restaurantul unde participam la petrecerea prilejuită de îmbisericirea (botezul) unui prunc. Mi-a spus, printre altele, că – după 20 de ani – a recitat Biblia (într-una din versiunile ortodoxe) și că are câteva întrebări. Din start a ținut să precizeze că nu subscrie ideii conform căreia textul biblic este „Cuvântul lui Dumnezeu” doar în (și pentru) Biserică. Mai exact, acelei Bisericii cum avea să fie articulată (organizată) în veacul al patrulea, în acel context istoric în care, alături de canonul scriptural avea să fie formulat și canonul iconografic și simbolul credinței ș.a.m.d. Scriptura, zice el, este „Cuvântul lui Dumnezeu” în sine, chiar și (sau mai ales) în afara paradigmei ecleziiale. Curios cât de protestantizată este gândirea unor „liber cugetători” (și adesea chiar a multor „drept credincioși”). E ceva care îi înfricoșează în Scriptură, astfel că nu se pot debarasa de ea cu una cu două, așa cum – spun ei – pot să se debaraseze (să ignore, să conteste) Tradiția Bisericii. Bunăoară, ce l-a pus pe jar pe amicul meu este un scurt pasaj evanghelic în care se spune că păcatul împotriva Duhului Sfânt este fără de răscumpărare, chiar dacă păcatele (hula) împotriva Fiului sau a Tatălui este, cumva, pardonabilă. Amicul meu a vrut să știe ce înseamnă, concret, „hula împotriva Duhului Sfânt”. Felul în care a pus problema era, desigur, legalist. Se aștepta la un răspuns exact, la obiect, fără apofatism și ambiguități. Pentru că, a continuat el, dacă acest păcat este fără de iertare, ce sens mai are promisiunea hristică a iertării ce implică *orice* fel de păcat săvârșit, deci și pe acesta – blestemat, impardonabil, fără de ieșire. Argumentul că o taină se deslușește prin trăirea ei, prin participarea la ea, nicidecum prin „explicarea” ei „detaliată” și „definitivă”, n-a ținut. Nici acela că Duhul Sfânt (și, implicit, Tradiția Bisericii) nu se poate circumscrie unei definiții. Ori acela că stăruirea în indiferență ori în resentiment față de cel de lângă mine este o formă de hulare împotriva Duhului Sfânt. (Cuv. Sofronie de la Essex: „Adevărata dragoste de Dumnezeu se răsfărânge într-o adevărată dragoste pentru om.”) N-am fost vrednic să „traduc” pentru un „necredincios” ceea ce cred. Să vorbesc, altfel spus, pe limba lui.

Am rămas cu același gând: chiar în Biserică fiind, iar nu pe baricadele „emancipării” de ea, mult prea des primim de-a gata idei fără să ne punem întrebări. Cum e, poate, și aceasta, referitoare la iertare, știind prea bine că – potrivit unui anume pasaj din Evanghelie – există ceva care nu poate fi iertat. Dar ce înseamnă să fii iertat? (Cu câteva minute înainte de această discuție îi vorbisem fiului meu cel mare despre perspectiva legalistă și despre cea ontologică asupra iertării. Chiar așa: Ce mai înseamnă, cu adevărat, viziunea ființială asupra iertării, împăcării, păcatului, câtă vreme în vitrinele atâtor biserici se află tocmai răspunsuri și rezolvări-iertări legaliste, contabilicești? Dar poți oare defini cu exactitate iertarea ca devenire întru ființă?) Amicul meu, care – nu e puțin lucru! – caută să se lămurească, are dreptate. Totuși, din perspectiva unui demers „logic”, de contabil ce nu admite „intervenția popească”, lucrurile ce țin de iertare și ne sunt rezervate, de sus de undeva,

Andor Kőmives
cărbune pe hârtie

Nicolae Kőmives, poetul (2014)

nu se pot vedea decât așa: arbitrar, implacabil, absurd. Iertarea (pentru *orice*, inclusiv acel „Toate câte veți cere cu credință veți primi”) și „făptura cea nouă” (acel „Spăla-mă-vei cu isop și mă voi curăți”, acea „defecțiune sufletească” reparată) după care tânjește sufletul omului atunci când se știe maculat, e un non-sens.

Când am intrat din nou în restaurant, în playlist-ul DJ-ului s-a nimerit să fie cunoscuta melodie disco, *Rasputin*. Cei de la Boney M cântau despre Biblie și zelul ciudatului călugăr-predicator-vindecător („He would teach the Bible like a preacher”). De fapt, nu e vorba despre niciun „preacher” („predicator”). Chestiunea iertării sau a rușinii tămăduitoare și mântuitoare (față de răul și urâciunea de care știi că te faci vinovat), ține, în ultimă instanță, de conștiința ta – necuantificabilă, nepipăibilă, nedefinibilă, deci „nereală” („Milă voiesc, nu jertfă” – spune Împăratul Slavei). Este exact ceea ce un spirit iscoditor curios de „evidențe” (asemenea Scriitorului și Profesorului din *Călăuza*) nu poate primi. Chiar așa, cum să te împaci cu gândul că primul în împărăția cerurilor a fost unul din cei doi tâlhari de pe cruce?!...

Note

1 „orice defecțiune sufletească / poate fi reparată – strigă duhovnicul; / orice anvelopă / poate fi făcută să nu mai rasufle / – spuse vulcanizatorul; / orice ogor bătut de grindină / poate fi reîsămânțat / – spuse fermierul; / pot face din orice cel puțin un ce / – spuse decis recondiționerul; / vacile sunt un bun teren de investiție / – spuse bancherul veterinar / și totuși, în afară de primul, / aveam perfectă dreptate” (Lucian Avramescu). Iar noi, câtă vreme nevoia de poezie este adormită în noi, vrem să avem de a face cu toți, în afară de primul. Nicolae Steinhardt, despre felul în care lucrează Dumnezeu: „Ni se cere – invitație la temerară vitejie și palpitantă aventură – ceva mai tainic și mai ciudat: să contestăm evidența și să acordăm încredere unui ne-fapt. Pe căi *ocolite* lucrează. Căi de nepătruns zic Francezii. Iar Englezii și mai precis: se mișcă într-un mod misterios.”

Hai, să lichidăm contra-revoluția!

Puși Dinulescu

„Ce-o fi fost la 22 decembrie 1989, revoluție sau lovitură de stat?” e o întrebare pe care și-au pus-o mulți. Ba, scriitorul Mircea Micu a și creat un cuvânt special pentru asta: *loviluție*, încercând probabil să acrediteze și el ideea unei lovituri de stat, care s-ar fi numit pe nedrept revoluție.

Eu, care am fost și eu aici atunci, am văzut altceva. Am văzut o mișcare revoluționară decisă să lichideze un regim ticălos și inuman și care la 22 decembrie 1989, puțin după ora 12, a reușit să alunge pe tiran. Ce lovitură de stat? De unde și până unde? O lovitură de stat nu poate fi dată de popor, o lovitură de stat nu poate fi dată decât de cineva care-i în fruntea statului, măcar de un prim-ministru, dacă nu de un domnitor, de un rege sau de un președinte de republică. La noi, prima lovitură de stat a fost dată de Alexandru Ioan Cuza la 1864, când a dizolvat Camerele, pentru a impune reforma agrară, apoi a fost aceea din 1866, când Cuza a fost silit să abdice, printr-o formă, care s-a numit *lovitură de palat*. Carol al II-lea a dat și el o lovitură de stat, dizolvând

Parlamentul și partidele politice, în 1938. A abdicat apoi, în 1940, forțat de stradă, mai mult decât de Antonescu. Iar ultima lovitură de stat din istoria noastră au dat-o Dej și Groza, pe atunci prim-ministru, păpuși manevrate de la Moscova, de atotputernicul despot georgian, cu mustață bogată și pipă de bunic sfătos în gură. Șantajându-l pe monarh cu uciderea a o mie de tineri arestați pentru vederile lor anti-comuniste, Groza și Dej și-au îndeplinit misiunea.

Și atât! Lovitura de stat nu poate fi dată decât de unul care e înfipt bine în fruntea statului, în contra altuia sau altora, care sunt înfipti la un moment dat mai puțin bine acolo!

Vorbeam de cei o mie de tineri, salvați de rege în 1947, prin abdicarea sa, dar tot de circa o mie de oameni e vorba în 1989. Pe hecatomba lor, s-a făcut contra-revoluția din 1989. În aceeași zi în care a învins revoluția, câteva ore mai târziu, s-a declanșat contra-revoluția!

Iliescu n-a avut nicio treabă cu Revoluția! El a venit și a organizat contra-revoluția, servindu-se de diversiunea teroristă, antrenând o adevărată

mașină de dezinformare, la care TVR-ul s-a înhamat cu frenezie, avându-l corifeu pe acel personaj sinistru, numit Tică Brateș, dirijat desigur direct de și mai sinistrul Silviu Brucan! Zâmbetul serafic al domnului Iliescu, devenit peste noapte din tovarăș domn sau alura de play-boy a progeneriturii comuniste Petre Roman, păreau o garanție a binelui, a libertății, a unei viitoare prosperități. Și... când colo, țapă! Ei nu erau decât groparii revoluției!

Dar poate că ei nu erau decât actorii unui spectacol, scris și pus în scenă de personaje cu adevărat tenebroase, ne iubind să iasă la lumină și dirijând de acolo, din Ocultă, demontarea bogățiilor țării, pasate într-un lung și bine încheiat travaliu, pe căi poate numai de ei știute, spre locuri mai sigure, din țări mai calde, unde nu se pun prea multe întrebări...

Și-așa fu confiscată România, prin cotra-revoluția asta blestemată, care a dispărut, însă, ca Nilul în deșert, ca să apară curva contra-revoluționară, acum boită, pomădată, parfumată și participând cu demnitate la ONU, ba chiar la NATO și la Uniunea Europeană, acum dacă băieții și-au făcut plinul, deși încă toți nu s-au săturat!

Dar lumea s-a săturat! S-a săturat de ei! Și revoluția, revoluția legitimă, driblată, cu microbii lehamitei cuibărite-n sânge, iată, că-și scutură astăzi somnul din pleoape, amorțea din brațe și confuzia din creiere.

Nu vă lăsați!

România din nou în calea tuturor răutăților

Petru Romoșan

„Ce fel de țară mai este România cu un Klaus Iohannis președinte, Luca Niculescu, Emil Hurezeanu, George Cristian Maior ambasadori, Sandra Marilyn Pralong (cea care l-a înfundat deja pe Emil Constantinescu) consilier străin la Cotroceni, cu Dan Mihalache, șeful cancelariei prezidențiale dormind de prea mult traseism prin ideologii și partide, consilier la prea muți șefi, care mai de care mai neisprăvit? Cine îi împinge în față pe acești ciudați, inconsistenți și inexistenți, vântură-lume? E doar aceeași Securitate omniprezentă, care nu a reușit niciodată să devină complet românească și lucrează tot pentru Maica Rusie (și pentru Germania mai nou) sub acoperire americană? Sau acea Securitate a fost de mult preluată de forțe externe obscure, necunoscute?”

Se așteaptă cineva cu mintea în cap la ceva serios de la actuala echipă conducătoare? Crede cineva că Vasile Dâncu, Dacian Cioloș și guvernul lor încropit pe colțul mesei vor întoarce din drum o căruță care a luat-o de mult la vale? Și comentarii sau analiștii politici s-au rărit semnificativ, nu prea mai e mare lucru de comentat sau de analizat, aceleași fețe plictisite și plictisitoare, uteciști îmbătrâniți în rele, macină aceleași vorbe care nu-i mai ascultă.

Ion Iliescu s-a întors în 2001 la Cotroceni și l-a adus în bagajele lui pe coruptul Adrian Năstase (ministrul Informațiilor, al Propagandei era mereu actualul Vasile Dâncu) pentru că Emil Constantinescu și CDR eșuaseră, rataseră, sabotăți cu succes de „partidul străinătății” PD, al lui Traian Băsescu, Petre Roman, al „independentului” Andrei Pleșu

etc. În decembrie 2004, Traian Băsescu a câștigat împotriva unui Adrian Năstase care o luase de tot razna și se credea împăratul veșnic – Napoleon reîncarnat în Carpați – al tuturor românilor. În 2009 (realegere dubioasă) și 2012 (referendum de destituire deturnat), Traian Băsescu a fost menținut în geam de puterile „protectoare” (exploatoare), care țineau să-și ia mai departe pensia, renta, dijma, tainul. Victor Viorel Ponta a fost împins în față de PSD, partid ce mai avea inertial o urmă de instinct național, pentru că Victor Viorel era singurul destul de golănit, la umbra lui Adrian Năstase, capabil să-l facă din vorbe pentru public (și atât) pe golemul violent de la Cotroceni al Securității și al combinațiilor ei periculoase cu diverse „organizații”. Klaus Iohannis a fost „providențial” găsit, la propunerea lui Vasile Dâncu, mare profesor la SRI, pentru că, neamț cum era, trebuia să fie mai reținut, mai civilizată decât vaporeanul antinațional, vulgar și atoatedistrugător (de fapt, distrugerea flotei românești e fapta de vitejie care l-a lansat la apa politicii mari, globaliste). Astfel, un rău a fost mereu reparat cu un alt rău, până la dezastrul final, de care suntem foarte aproape.

Securitatea (compusă azi din toate serviciile și supranumerică, o adevărată „dictatură originală”), după năravul ei, dar și la sfatul consultanților străini, de care ascultă orbește, a furat planul cu guvernul tehnocrat și și-a pus în rolurile principale propriii oameni. Mai încercase și în 2012, cu marii tehnocrați, „securiști” George Maior și Mihai Răzvan Ungureanu, amândoi șefi de servicii atunci, care îi ascultaseră cel mai bine, cu tehnică („tehnocratică”)

operativă, pe niște tehnocrați autentici care se pregăteau la lumina zilei să propună un guvern național și un proiect de țară salvator.

Contextul internațional s-a înrăutățit într-o măsură pe care generațiile active azi nu au mai cunoscut-o. La granițele noastre, la Marea Neagră, Rusia amenință Turcia foarte convingător. Unii prezic războiul. Ca și altădată, aproape nimeni nu e capabil să vadă marile schimbări care pot începe chiar mâine. Oricum, ordinea internațională de ieri e deja vruște. România, controlată de o dictatură invizibilă, în civil, băștinașă și străină, pare complet nepregătită să facă față marilor agresiuni la care e supusă. Agresiuni economice europene, mai ales din partea Germaniei și Austriei (defrișarea sălbatică, controlul discreționar al băncilor, furtul mâinii de lucru calificate etc.), și poate chiar militare, prin Moldova, din partea unei Rusii din ce în ce mai ofensive.

România poate plăti foarte scump, printr-o cădere istorică, pentru politicienii ei mărunți, convenționali, politic corecți pentru alții, și nu pentru noi. O țară, ca și o familie, se merită printr-un efort constant, cotidian, nu este un cadou pentru vecie. Ce mari fapte se mai pot trece în contul României după pacea de la Paris din 1918, care ne-a dat Transilvania și Basarabia, merit al unei extraordinare generații politice, care îi număra pe Ionel și Vintilă Brătianu, pe Nicolae Titulescu, pe marele și pe nedrept uitatul diplomat Vasile Stoica (cel care a făcut cunoscută cauza românească în S.U.A.) și pe atâția alții? Până vor învăța Klaus Iohannis, Dan Mihalache, Sandra Pralong, Dacian Cioloș, Vasile Dâncu, Eduard Hellvig ce este România, care este istoria ei reală (nu aceea fantazată de Lucian Boia), care ar merita să fie viitorul ei și care sunt oamenii ei de valoare cu care țara îl poate clădi, s-ar putea ca România să nu mai existe. Comedia cu președintele neamț Klaus Iohannis și echipa lui de marionete manevrate de capitalul străin și de puterile „protectoare” ne poate fi fatală.

Terorism și religie

Andrei Marga

A cțiunea teroristă de la Paris din 13 noiembrie a.c. – constând din atacuri simultane, executate de atacatori nemascați, care nu cer negocieri, ci omoară și-l invocă, odată cu propria dispariție, pe Allah – readuce în discuție legătura dintre terorism și religie.

Fundalul, acum „criza siriană”, nu este, desigur, simplu. Un aspect al crizei ține de regimurile cleptocratice ce s-au dezvoltat cu timpul în Orientul Mijlociu și de fricțiunile în care au intrat comunitățile de acolo. Un alt aspect, geopolitic, este conferit de ponderea economică și strategică mondială a regiunii, care se află de milenii în sfera de intervenție a marilor puteri. Aspectul religios, legat mai nou de conflictul deschis dintre sunniți și șiiți înăuntrul Islamului, dar, mai ales, de conflictul pe care o direcție a Islamului îl întreține cu restul lumii, este parte a situației. Un aspect militar, reprezentat de forțele organizate pe teren și, inevitabil, de intensul comerț internațional cu arme, se adaugă la toate acestea.

Fără a ceda unui idealism desuet exagerând rolul viziunilor asupra lumii, dar și fără a ne face iluzii ignorând faptul că oamenii se lasă conduși de imagini, afirm că aspectul religios rămâne, în momentul actual, totuși, una din cheile situației. Nu va fi pacificare în regiune fără a se asuma limpezirea apelor în religie. Aceasta mai ales în situația în care Islamul, cum se observă în declarațiile unor imami și șeici, nu ascunde unitatea dintre religie, politică și acțiune în forță. De aceea, au dreptate cei care propun o discuție lămuritoare cu Islamul în dreptul acelor teme ce rămân susceptibile să alimenteze terorismul.

Desigur că soluția la conflictul din Orientul Mijlociu presupune considerarea punctelor de vedere ale părților din perspectiva unui acord. Dacă privim astfel situația, atunci Islamul – firește nu în totalitate, căci este anevoie să generalizezi atunci când este vorba de o religie ce a traversat secole și a înregistrat diversificări, dar cel puțin pe partea interpretărilor ce vor să-i imprime tonul astăzi – oferă motive de îngrijorare. Când spun aceasta mă

bazez pe una dintre cele mai concludente sinteze ale opiniilor din Islam despre lumea actuală (Suha Taji-Farouki, Basheer M. Nafi, *Islamic Thought in the Twentieth Century*, I. B. Tauris, London, New York, 2004). Foarte documentata scriere atestă că Islamul se află într-o situație cu promisiuni, dar și cu multe crize insuficient prelucrate și cu imagini conducătoare ce pot duce la conflicte.

Firește, în cursul ultimului secol, în țările Islamului a avut loc ca și în alte regiuni ale lumii, o urbanizare accelerată: bunăoară, în 1900, în Orientul Mijlociu, sub 10% dintre oameni trăiau la oraș, în 1980, deja 47%, iar ulterior procentul nu a conținut să crească. Repercusiunile, inclusiv în mentalități, ale acestei schimbări sunt deja sesizabile. A rămas însă o veche și tenace problemă – aceea că modernizarea este percepută nu ca o nevoie intrinsecă a propriei societăți și culturi, ci ca ceva străin. *Ulama*, vechea clasă a interpretelor canonici ai *Coranului*, a fost completată în secolul al XX-lea cu vizionari tradiționaliști, cu marxiști, cu naționaliști, cu liberali și cu militanți Sufi. Studenți trecuți prin universitățile islamice din Cairo, Istanbul, Aligarh, Alger, care au continuat apoi la Paris, Londra și în Statele Unite, au schimbat, la întoarcere, limbajul în care se discută despre societate, încât multe lucruri sunt puse în mișcare. Dar, ca urmare a tuturor acestora, s-a produs mai curând „fragmentarea Islamului” (p. 9), încât un centru coordonator cu autoritate extinsă este greu de găsit. Relativ la Islam, suntem acum, în orice caz, contemporanii expansiunii reflecțiilor asupra statului modern și a organizării lumii, în cadrul căreia critica modernizării, a liberalismului și a globalizării a intrat în avanscenă.

După ce au fost semne ale disponibilității Islamului de a prelua formulele modernității – constituții, naționalism, republică, socialism, democrație, societate civilă – a urmat șocul „revoluției islamice” din Iran, care a fost succedat la scurt timp de șocul căderii Uniunii Sovietice, care sponsoriza unele regimuri. Acestea s-au adăugat la cotituri mai vechi ale istoriei – precum dezno-

dământul celui de Al Doilea Război Mondial în Europa și restabilirea statului evreilor. În Islam, șocurile au întărit, cel puțin prin reconfigurarea geografiei politice a lumii, replierea în tradiție și percepția după care Vestul, creștinismul și iudaismul ar fi pericol pentru valorile proprii.

La orice inventar al faptelor, se poate observa că Islamul conține și curente care țintesc la luarea sub control a modernității. Ele pun în față concepte din *Coran* (precum *tawhid* și *khilafa*) ce trimit la economie inspirată de valori umanitare și la dezvoltare caracterizată de echitate și justiție. Din nefericire, însă, nu acesta este curentul majoritar, dătător de ton. Alte forțe imprimă deocamdată direcția. Ca urmare, imaginile conducătoare, care se distribuie astăzi în comunitățile musulme, răscolesc afinități pătimașe. Nu numai că tradiția delimitării polemice de ceilalți oameni a fost reluată, dar „sunt puține indicii că, în prezent, are loc vreo schimbare ce ar putea în cele din urmă să facă în așa fel încât această tradiție să dea înapoi. În fapt, climatul internațional curent pare setat să adauge la complicarea (*entrenchment*) și intensificarea sa. Puține imagini sunt atât de puternice în Islamul contemporan precum Moscheea al-Aqsa sub evreii sioniști și sprijinitorii lor din Vest” (p.349-350).

Este evident că în optica multor musulmi, chestiunile concrete de viață depind de simboluri. Și atacul de la Paris probează că insatisfacțiile și dificultățile vieții din diferite țări sunt ridicate la nivelul mai cuprinzător al religiei, iar educația pe care aceasta a indus-o în țările respective le-a fixat astfel. S-a stilizat imaginea unui „război religios”, care înaintea nestingherită în ultimele decenii. De aceea, multe acțiuni teroriste la care suntem martori în acești ani aduc în discuție interpretarea pe care unii islamiști o dau propriilor scripturi.

Viziunile asupra lumii nu se lasă reduse, desigur, la istorie. Pe de altă parte, rămâne valabil argumentul – evident distant față de o tradiție (începută cu Clement al VII-lea și Luther, în contextul asedierii otomane a Vienei), ostilă *Coranului* și gata să-l bagatelizeze – că și în cazul Islamului este vorba de o religie, cu atribute ale acesteia. Hans Küng (care a dat, cu *Der Islam*, Piper, München, Zürich, 2004, cea mai amplă cercetare a Islamului întreprinsă de un creștin) a arătat în mod concludent cum stau lucrurile, dintr-o perspectivă ecumenică.

Islamul are, cum se cunoaște, straturi istorice și interpretări diverse, ca oricare altă religie. El dispune de opțiuni ce se dovedesc importante atunci când se discută orientarea culturii – mai acuta afirmare a transcendenței, o anumită circumscriere a moralei, obligația oricărei persoane de a da seama de ceea ce face etc. În fapt, prevederi ale decalogului din *Coran*, precum „nu vă ucideți pruncii de frica sărăciei și nu ucideți omul, căci Dumnezeu nu îngăduie aceasta”, sau „nu umbla pe pământ cu ifose, căci tu nu poți sfâșia pământul, și nici să atingi munții în înălțime”, ar trebui să conducă la cu totul alte acțiuni decât cele ale terorismului.

Dar Islamul conține, tot ca efect al istoriei, și sedimentele unei voințe de putere politică prin propovăduirea „supunerii necondiționate” a credinciosului (cum ne spune și Albert Hourani, *La Pensee arabe et l'Occident*, Naufal Europe Sarl, Paris, 1991). Nu discutăm aici concepția Islamului asupra societății, statului și dreptului. Aceasta ține de specificul unei religii și, în definitiv, religia respectivă însăși trebuie să-și dezvolte

Andor Kőmives

Roll-film (2015), instalație, carton, folie de plastic, marker, pigment vitraliu

răspunsuri din sine și să-și asigure răsfrângerile istorice pozitive. Nu discutăm diferența dintre sunniți și šiiti, care capătă din nou relevanță (cum arată Lesley Hazleton, *After the Prophet. The Epic Story of the Shia-Sunni Split*, Anchor, New York, 2010). Nu discutăm nici diversificarea școlilor de drept în cadrul Islamului: hanafiți, malikiți, scifiți, hanbaliți (la sunniți) și djafariți (la šiiti), care confirmă diversificarea opticilor asupra fundamentării sistemului de drept. Văzând însă prelungirea în terorism a invocării lui Allah, este de subliniat că nu va fi posibilă scoaterea din discuția cu islamismii înșiși a consecințelor politice și civice ale unor orientări din Islam sau cel puțin ale unora dintre interpretările ce i se dau.

În opinia mea, în contextul terorismului actual, sunt de fapt cinci teme ce se impun oricărui cetățean cu convingeri democratice, religioase sau laice, și pretind lămuriri. Ele se referă la importanța rațiunii proprii în viață, la relația cu Iudaismul, Creștinismul și alte religii, la raportul cu modernitatea, la „războiul sfânt (*jihad*)” și la recunoașterea frontierelor. Să le profilăm, pe scurt.

Activismul Islamului este de mult remarcat. Deja în scripturi, după recunoașterea suveranității lui Dumnezeu milos și milostiv, Islamul se poziționează nu atât prin îmbrățișarea unei valori – cum era, de pildă, „dreptatea” la iudei, „iubirea aproapelui” la creștini, „armonia” la confucianiști, „cufundarea în absolut” la hindu – cât pe direcția delimitării acuzatoare de ceilalți. *Coranul* începe cu aceste rânduri: „În numele lui Allah, cel milos și milostiv! Slavă lui Dumnezeu, cel Milos și Milostiv!, Stăpânul Zilei de apoi! Numai Ție ne rugăm și numai în tine avem nădejde! Călăuzește-ne pe noi pe calea cea dreaptă; calea celor care se bucură de mila Ta! Nu calea celor asupra cărora se varsă mania Ta și nici calea celor rățaciți!” (traducere de Mustafa Ali Mehmet, *Coran. Ultima carte sfântă*, Istanbul, 2007). Muslimul este îndrumat spre calea în viață revelată de Dumnezeu (*sharia*), dar, în același timp, ceilalți oameni, care văd diferit, sunt priviți acuzator.

Nu insist asupra faptului că Islamul clasic dă puțină importanță înfățișării lui Dumnezeu și o scoate de fapt din discuție cu argumentul metafizic că ființa supremă scapă determinărilor și adjectivelor noastre fatalmente sărace, chiar limbilor noastre. Islamul este interesat mai mult de relația cu Dumnezeu. În această relație a apărut, însă, întrebarea asupra ponderii rațiunii, care este pusă deja de multă vreme. Teologi de prim plan ai iudeo-creștinismului (de pildă, în anii recentți, Benedikt XVI, *Glaube und Vernunft. Die Regensburger Vorlesung*, Herder, Freiburg, Basel, Wien, 2006) au readus în discuție faptul că „a nu acționa conform rațiunii contrazice esența lui Dumnezeu” (p. 16-17), care este fundamental rațiune (*logos*). Dumnezeu este rațiune și pretinde din partea omului folosirea rațiunii cu care este înzestrat și raportare rațională la ceea ce este în jur. Oarecum în contrast, așa cum s-a semnalat în vremuri mai noi (vezi R. Analdez, *Grammaire et Theologie chez Ibn Hazm de Cordoue*, Paris, 1956), unii islamisti au mers atât de departe încât au susținut că Dumnezeu nu are a-și respecta nici propriul cuvânt și, de fapt, nu este nicidecum dator să reveleze omului adevărul.

Cei mai proeminenți islamologi de astăzi (vezi Adel Theodor Khoury, *Ist Gott ein absoluter, ungebundener Wille? Bemerkungen zum islamischen Voluntarismus*) amintesc că sunt și în Islam școli care spun că omul este înzestrat de Dumnezeu cu rațiune, pe care este chemat să o folosească

(mutaziliții), și chiar că omul nu trebuie să urmeze orbește tradiția (Al Ashari). Dar aici nu esența lui Dumnezeu este în discuție, ci voința lui, cum a spus cu multă vreme în urmă veneratul Al Ghazzali. Revelația nu-și propune explicarea rațională a lumii, ci indicarea căii mântuirii.

În acest punct, totuși, se poate spune că nu altcineva decât Averroes a inițiat teoria celor două adevăruri – cel al revelației și cel al rațiunii umane – și că această optică a fost asociată afirmării culturii islamice ca moment memorabil al culturii universale. Nu ar fi cazul să se tragă consecințe din această experiență?

Astăzi știm mai bine decât oricând înainte, prin *Coran*, Islamul s-a desprins, la rândul său, din tradiția religioasă pe care o exprimă *Vechiul Testament* și *Noul Testament* și aparține constelației din care mai fac parte iudaismul și creștinismul. Nu repet aici argumentația pe care am folosit-o în alt loc (*Religia în era globalizării*, Editura Academiei Române, București, 2014) în favoarea acestei idei. Așa cum scrie, dintre musulmii de astăzi, Mohammed Salim Abdullah, „noi avem o origine comună (cu iudeii și creștinii, n.n.). Profetul a indicat că învățătura sa este o religie în sfera biblică. Noi suntem fiii lui Ismail. Acestora li s-a promis că, într-o zi, vor sta alături de frații lor. *Coranul* spune, în Sura a 5-a, că toate cele trei căi, creștinismul, iudaismul și islamul, sunt legitime. Multitudinea de religii este voită, încât copiii lui Abraham să se poată întreține între ei în a înfăptui binele. Aceasta înseamnă că Dumnezeu mă va judeca după felul cum mă voi purta cu evreii și cu creștinii. Iar în cazul invers, este exact la fel.”

Dar o asemenea optică, așezată pe date profunde și înțeleaptă, este contrabalansată de revenirea la o privire acuzatoare a celorlalți, care, dacă nu este istorizată destul, duce la neînțelegeri. Abraham, de pildă, este descris în *Coran* ca cel care l-a descoperit pe Dumnezeu adevărat și-i urmează neabătut poruncile. El este socotit primul musulm. În sura a 3-a, 67-68, evident polemic, *Coranul* spune însă că „Abraham nu a fost nici evreu, nici nazaretian, ci el a fost un drept-credincios, supus lui Dumnezeu. El nu a fost dintre închinătorii la idoli. Cei mai apropiați de Abraham sunt cei care l-au urmat, precum și acest Profet și cei care cred. Dumnezeu este oblăduitorul credincioșilor”. Această atitudine reactivă s-a transformat în cursul istoriei cel puțin în pretext pentru acțiuni de „curățire” a lumii și inspiră, din nefericire, și astăzi.

Raportul cu modernitatea începe, cum se știe, cu evaluarea bunurilor acestei lumi. În Islam s-a produs o schimbare, în 622, când Profetul a trecut de la Mekka la Medina. La Mekka (610-622), Dumnezeu era reprezentat ca supărat, chiar mâniș, încât judecata de apoi urma să vină curând. Oamenii erau chemați să se întoarcă de la bunurile acestei lumi la pregătirea pentru lumea de dincolo. Cei care sunt în stare renunțe la bunurile acestei lumi ar urma să fie răsplătiți. Asceza și ruga adresată lui Dumnezeu erau socotite indispensabile. La Medina a avut loc, însă, reevaluarea bunurilor acestei lumi, păstrând, desigur, ideea că Dumnezeu îl judecă pe fiecare. Dumnezeu, în milostivenia sa, a făcut dar oamenilor lumea, comunitatea și grația. Aceasta din urmă revine doar acelora care îndeplinesc datoria și stau, în luptă pentru a aplica poruncile lui Dumnezeu și slujirea interesului Islamului, de partea Profetului. Oamenii nu sunt creați de Dumnezeu ca un joc fără sens, ci pentru a realiza ceva. Ei trebuie să se bucure pe Pământ, dar și să-l îngrijească. De

aceea, fiecare este pus la probă continuu, iar lumea de dincoace este lumea punerii la probă.

Omul este, conform Islamului, mai curând slab, nestatornic, iar „când îl ocupă răul, este fără curaj” (70, 19-20). Răul este, însă, mai curând în omul însuși (12; 53). Omul nu poartă marca păcatului original, căci nimeni nu poartă marca păcatului altuia, dar Satana caută mereu să-l abată de la îndeplinirea poruncilor lui Dumnezeu. Omul are din capul locului capacitatea ce îl pot scăpa de Satana, dar nu este în stare să atingă limanul de unul singur, ci numai cu ajutorul revelației, care stabilește adevărul esențial.

Așa cum arată aproape toate analizele recente de referință, modernizarea, percepută în Islam ca ceva străin, agită neîncetat spiritele. Nu se întrevede deocamdată eventualitatea asumării unei modernizări fără resturi. Ceva din tradiție rămâne și se promovează de către imam în moschee, în sistemul de drept de către judecătorii desemnați, în educație de către promotorii educației islamice. Khomeini era categoric în acest punct: „Guvernul islamic nu poate fi nici totalitar și nici despot, ci numai constituțional și democratic. Totuși, în această democrație, legile nu vin din voința poporului, ci numai și numai din *Coran* și *sunna* Profetului” (Ayatolah Khomeini, *Meine Worte. Wisheiten, Warnungen, Weissungen*, Moewig, Munchen, 1980, p. 17). Nu toți musulmii îl urmează pe celebrul ayatolah și foarte mulți fac, desigur, eforturi de adaptare la societatea modernă, dar ducerea până la capăt a modernizării întâmpină opoziții considerabile. Așa stând lucrurile, clișeul unui Islam stagnant este, totuși, infirmat sub cel puțin trei aspecte: Islamul are purtători de cuvânt în discuția asupra modernității; Islamul s-a diversificat lăuntric; are loc o interacțiune complicată între Islam și gândirea de pe arena globală. Problema practică este aceea că, în continuare, purtătorii de cuvânt ai înnoirii sunt de departe covârșiți de tradiționaliști.

Jihad înseamnă, cum se știe, străduință (*Anstrengung, exercion, striving*). La origine, înseamnă „baia sfântă”, pentru propria curățire, lăuntrică și exterioară, dar și „războiul sfânt” pentru a „curăți” lumea din jur de „infideli”, „apostați” și „ipocriți”. În formulări militante, „jihadul este războiul sfânt, războiul celui drept, lupta contra tiraniei”. Islamismii ne spun că „este o pasiune indiferentă la destinul bătăliei, căci jihadul câștigă oricum: pe termen lung, războiul va fi câștigat; iar pe termen scurt, moartea va aduce martiriu și paradis. În același timp, străduința este, de asemenea, curățirea sufletului, căci nici un martiriu nu este posibil fără această puritate lăuntrică”. Reprezentanți ai Islamului (vezi, de exemplu, M. J. Akbar, *The Shade of Swords. Jihad and the Conflict between Islam and Christianity*, Roli Books, New Delhi, 2003) admit că jihadul a fost adesea instrumentat politic, în interese egoiste, în diferite împrejurări istorice. Ei insistă însă că jihadul este mai mult decât se observă în acțiunile violente, anume, o trăire ce depășește acțiunea violentă și luptele politice. „Jihadul a fost interpretat, sau interpretat greșit, în feluri foarte diferite, de către sultani și emiri care au ales să-l confunde cu interesele lor egoiste și au atribuit adesea spuse improbabile Profetului pentru a justifica războaiele lor mai puțin decât pioase. Dar nu este confuzie asupra legitimității jihadului când o *Dar ul Islam* sau o Casă a Islamului a fost subjugată de cei ostili Islamului. Aceasta ar face țara o *Dar ul Harb* sau o Casă a Războiului” (p. XXVIII). Islamul nu ar conta, așadar, doar pe forță fizică, ci, înainte de

orice, pe credință. „Martirul zâmbește pe drumul său către moarte, iar moartea îi deschide ușa spre paradis. Credinciosul nu se predă nimănui, în afară de Allah... Allah i-a promis musulmii victoria, dar numai dacă credinciosul își păstrează credința în El” (p. XVI).

Autorul citat mai sus atrage atenția Europei, Americii și lumii libere să nu „subestimeze voința musulmii de martiriu”, care este una din armele specifice ale Islamului (p. XXII). În fapt, ne spune acest lider islamic, musulmii nu capitulează vreun moment, ci pregătește „succesul politic” prin „rezistență morală” (p. 3). Organizațiile teroriste au mereu teren în față, căci nu au nevoie de o țară sau un guvern, „recrutarea fiind făcută în minte”. Contra lor „nu se poate purta o bătălie doar cu forțe speciale și rachete de croazieră” (p. 265). Sinuciderile nu sunt tehnici noi de ducere a războiului (p. 271), ele fiind exersate după 638, când perșii, incomparabil mai bine înarmați, au fost învinși la Najaf cu echipe musulme suicidare. Nu este important dacă atacatorii sunt convinși sau nu de obiectivele luptei, căci „războiul este dus de credincioși, în Washington sau pe strada musulmă”. Oarecum paradoxal, conchide același lider islamic, „George Bush a multiplicat efectivul musulmii care cred în jihad. Pentru asemenea musulmi, acest jihad se va sfârși abia atunci când ei sunt convinși că țările lor au fost eliberate de dominația americană și sunt din nou adevărate *Dar ul Islam*” (p. 336).

Dincoace de această poziționare a Islamului, se pune întrebarea simplă: cine stabilește unde este granița dintre „Casa Islamului” și „Casa Războiului” și cu cine se poartă discuția? Fiecare ne putem replia în noi înșine și putem avea o părere sau alta, dar de aici nu rezultă nicidecum că orice părere este demnă de recunoaștere. Nici o decizie nu mai este înțeleaptă nesocotindu-i pe ceilalți. Căci într-o lume hipercomplexă, în care depindem unii de alții, prin miile de fire văzute și nevăzute ale economiei, politicii și comunicării, solipsismul deciziilor este în sine un pericol. Islamul este solicitat să ia în seamă acest fapt.

În Islam, există tentația ca recunoașterea fron-

tierelor să fie circumstanțiată; frontierele sînt socotite mai mult o convenție sau, oricum, ceva provizoriu. Știm prea bine că Orientul Mijlociu a fost terenul trasării de frontiere de către diferitele imperii, nu o dată de a lungul timpului. Cred însă că este prea facil să se tragă de aici concluzia că frontierele în general țin doar de convenții de la capătul luptelor sau de aranjamente ale învingătorilor. Cu trei luni în urmă, după o foarte amplă examinare, un diplomat francez (Michel Raimbaud, *Tempete sur le Grand Moyen Orient*, Ellipses, Paris, 2015), spunea că geografia politică a regiunii va arăta altfel după „criza siriană” (p. 421). Este destul de sigur că într-acolo se îndreaptă lucrurile. Dar, pentru orice abordare este limpede că, pe lângă frontierele ce se stabilesc prin compromisurile de la sfârșitul războaielor sau între forțe concurente, există frontierele istorice în sensul propriu al cuvîntului. Acestea nu sunt convenții. De aceea, nu este de bun augur informația ce se transmite abundant în manualele unor țări din Orientul Mijlociu cu privire la istoria acestuia. Ziariștii francezi aveau dreptate când, în aceste zile de după acțiunea teroristă de la Paris, atrăgeau atenția că interpretările istorice aflate în circulație în acele țări nu sunt inocente, iar educația ce se aplică noilor generații trebuie chestionată. Oricum s-ar răstălmăci faptele, Ierusalimul este fundația lui David, regele iudeilor, și Israelul se află pe teritoriul străvechi al evreilor. Nu se poate contesta continuitatea de la evreii biblici la evreii actuali – cum nu se poate nici în cazul chinezilor, nici în cel al grecilor și nici în cel al altor popoare. Oricum se resimte istoria, Europa se află înainte de toate în frontierele strămoșilor actualilor europeni, atestați de istorie. Poate că dreptul istoric nu este singura sursă de drept actual, dar rămâne sursa hotărâtoare.

Conform Islamului, ne spun islamologii cei mai proeminenți din zilele noastre, lumea se împarte în „domeniul Islamului” și „domeniul războiului” (Adel Theodor Khoury, *Das Ethos des Islams*, în Adel Theodor Khoury, Hg., *Die Weltreligionen und die Ethik*, Herder, Freiburg, Basel, Wien, 1993, p. 199). Comunitatea musulmii ar trăi, ca

urmare, datorita de a extinde Islamul pentru a asigura aplicarea poruncilor lui Dumnezeu în lume. Scopul final s-ar atinge când Islamul va fi acoperit întregul Pământ. Unii musulmi identifică starea de pace finală cu victoria universală a Islamului. Este adevărat că sînt alții, care consideră pacea ca fiind starea de absență a conflictului cu ceilalți. Numai că adepții acestei din urmă optici, evident de salutat, sînt, în continuare, o minoritate.

Iată, așadar, teme care vor trebui discutate cu exponenții Islamului. Suntem într-o lume a pluralismului vederilor și organizărilor, a interacțiunilor și coabitării abordărilor rivale, încât nici o parte nu are cum să câștige, oricare ar fi strategiile puse în joc, ignorând opinia celorlalți. Suntem, în definitiv, ființe care trăim în comunicare recurgând la temeuri, care sînt altceva decât iritări ale percepției.

Fiecare dintre aspectele pe care le-am delimitat mai sus – statal, geopolitic, religios, militar – are nevoie de o abordare precisă. Nici o abordare a vreunui aspect nu dă rezultate dacă nu este pusă în legătură cu abordările celorlalte aspecte. Nici aspectul religios nu este, desigur, totul. El este o cheie, dar mînuirea ei are nevoie în acest moment de acțiuni în altă parte – în spațiul politic, în orice caz. În fapt, oricât de hotărâtor este ca părțile aflate în conflict să ajungă ele însele la discuții, aici comunitatea internațională ar putea interveni și presa la înaintarea spre un statu quo pacificat. Conlucrarea dintre SUA, Uniunea Europeană, China și Rusia rămâne premisa oricărei soluții viabile. Supraputerile și puterile cu status global ar putea juca aceste două cărți: să-i aducă pe cei care s-au dovedit responsabili la recunoaștere reciprocă și să-i convingă măcar de lipsa de perspectivă a confruntării. Economiiilor din regiune li s-ar putea arăta că ar putea profita de o pace bazată pe acorduri explicite, iar cetățenilor acelor țări că s-ar putea bucura de Pământul încredințat lor de către Allah, spre îngrijire.

■

Gheorghe Ilea

Giulgiu (1991), tehnică mixtă pe pânză

Constituirea viziunii filosofice russelliene

Mihaela Laura Suciu

Conceptia filosofică a lui B. Russell despre existență este una întemeiată pe cunoașterea științifică, una care ia act de aparențe, fie ele de proveniență psiho-fizică sau datorită superstițiilor religioase sau pre-judecăților, una care ține seama de cunoștințele provenite din experiență, formată aceasta fie pe intuițiile sensibile, fie pe intențiile raționale, ajungându-se de cele mai multe ori la o construcție logică.

În calitate de subiect cunoscător ființa umană are cel puțin o natură dublă. Prin corporeitate sau individualitate reprezintă suportul ontic al ființei umane, iar prin psihismul care se află la baza constituirii și manifestării facultăților intelectuale dispune de o realitate subiectivă. La o primă aproximare ființa umană este un ansamblu complex de proprietăți, unele de natură obiectivă, altele de natură subiectivă, îngemănându-se între ele.

Noi nu discutăm despre proprietățile ființei umane, ci despre existența lor. Nu discutăm pentru a ști dacă simțurile noastre ne înșală și deformează realitatea materială, ci dacă această realitate există în sfera simțurilor noastre. Noi nu cunoaștem nimic în afara experienței. În acest cuprins al experienței dispunem deopotrivă de intuiții sensibile și raționale. După agnostici, nu putem ști dacă lumea este în fond spirit sau natură. Putem cunoaște aparența lucrurilor, dar nu putem cunoaște realitatea.

Simțurile noastre, consideră agnosticii, ne permit să vedem și să simțim lucrurile, de a cunoaște aspectele exterioare, aparențele, aceste apartenențe există deci pentru noi, acestea sunt ce se numește în limbaj filosofal «lucrul pentru noi». Într-un cuvânt, trăim în mijlocul lucrurilor precum la cinema, unde constatăm pe ecran imaginea obiectelor, existența lor, dar în spatele obiectelor înseși, altfel-zis în spatele ecranului, nu există nimic.

Am sesizat că agnosticii disting între «lucrurile pentru noi» și «lucrurile în sine». Studiul lucrurilor pentru noi este deci posibil, aceasta e știința,

dar studiul lucrurilor în sine este imposibil căci nu putem cunoaște ceea ce există în afara noastră. Agnosticii nu vor să știe de alte mijloace de a cunoaște «lucrurile în sine», cum ar fi credința religioasă. Comparativ cu idealismul și materialismul, agnosticismul ca a treia cale în filosofie nu atribuie nici un adevăr nici măcar științei. Pare a fi deopotrivă un materialist și un idealist rușinat.

Eroare ieri, adevăr astăzi, dar eroare mâine. Așa susțin agnosticii, nu putem cunoaște, nu suntem siguri de nimic prin rațiune. Diminuând încrederea în știință, agnosticismul e posibil să pregătească întoarcerea religiilor. Am sesizat că pentru a dovedi afirmațiile lor, materialiștii se folosesc nu numai de știință, ci, de asemenea, de experiența care permite să se controleze științele. Agnosticii ne zic că este imposibil să susținem că lumea înconjurătoare există sau nu există. Idealismul și variantele acestuia s-au constituit din concepțiile limitate despre om. Materialismul s-a constituit după o lungă și lentă evoluție a științelor și după perioade de «hibernare a evului mediu creștin».

Materialismul profesat de Leucip, Democrit, Epicur și Lucrețiu la începuturile gândirii filosofice antice, a devenit în secolul al XVIII-lea mecanicist, întrucât evoluția a fost considerată ca o simplă mișcare mecanică, considerându-se că aceleași evenimente trebuie să se reproducă în mod continuu. Într-o manieră îngust vulgarizatoare materialismul mecanicist a considerat că creierul secretă gândirea precum ficatul secretă bila. Or, gândurile nu provin numai din creier. Trebuie să vedem pentru ce avem anumite gânduri, anumite idei mai degrabă decât altele.

Mișcarea în succesiune sau devenirea în cerc nu pot să reflecte adevărata complexitate a formațiilor de real. Materialismul mecanicist nu și-a pus problema acțiunii umane în lume și în societate. Materialismul lui Marx ne învață că noi nu trebuie doar să explicăm lumea, ci s-o transformăm. Omul este în istorie un element activ care aduce schimbări în lume. Materialismul premarxist nu

avea conștiință despre concepția activă a omului în societate. Omul era considerat ca un produs al mediului, pe când Marx ne învață că mediul este un produs al omului și că omul este un produs al lui însuși.

Mișcarea și transformarea care există în tot ceea ce ne înconjoară sunt la baza dialecticii. Legea contradicției și acțiunii reciproce, trecerea de la regnul mineral, inert, la cel al plantelor și animalelor, adică de la regnul mineral la organic constituie o dovadă că mișcarea nu se reduce la o simplă succesiune sau repetiție la nesfârșit sau devenirea în cerc, trecerea de la inert la vital, de la vital la social și spiritual confirmă știința unei mișcări și deveniri în spirală, rostuirea unei structuri nivelare prin modalități existențiale diferite calitativ.

Aceste realități, cu modalități de constituire diferențiate, B. Russell nu le pune la îndoială, după cum el recunoaște această complexificare a formațiilor de real prin succesiune și stratificare, după cum el admite, de asemenea, existența diferitelor tipuri de cauzalitate, de la cea fizică la cea evoluționist organică și, bineînțeles, în cazul ființei umane, prelucrarea cauzalității informaționale, adică științele noologice.

1. Cunoașterea lumii exterioare

Un șir de procese care au condus de la natura fizică la amibă, iar ulterior la om, au avut loc printr-o serie sau cicluri de schimbări. În acest cuprins al existenței, s-a petrecut o continuă plămădire de nevoi proaspete de către impulsul care este viața și care doar el dă unitate procesului. Atât Bergson cât și Russell critică mecanicismul și finalismul. În acest sens, îndeosebi al finalismului, Leibniz consideră că lucrurile nu fac decât să înfăptuiască un program trasat odată pentru totdeauna.

În acest context Russell subliniază „Dar dacă în univers nu există nimic imprevizibil, nici invenție, nici creație, timpul devine la fel de inutil”.¹ Se presupune că totul este dat. Finalismul astfel înțeles nu este decât un mecanism întors pe dos. El substituie impulsului din trecut atracția viitorului. Realitatea este și devine, adică ea curge în pofida tuturor ficțiunilor noastre, și cu toate că poate fi trăită, ea nu poate fi gândită. „Nu putem înțelege lumea dacă nu înțelegem schimbarea și continuitatea.”²

Evoluționismul este interesat în chip precumpănitor de problema destinului uman, sau cel puțin a «destinului vieții». El este interesat mai mult de moral și de fericire decât de cunoaștere ca scop în sine. Filosofia, dacă în genere există un astfel de studiu, vizează probleme ce solicită interesul uman, cum ar fi de exemplu viața de apoi. Trebuie să abandonăm speranța că filosofia poate promite satisfacerea dorințelor noastre mundane. Eliberată de satisfacerea grijilor vieții cotidiene, filosofiei îi revine sarcina să ne ajute să înțelegem aspectele generale ale lumii și să analizăm logic lucrurile familiare, dar complexe.

Din perspectiva căutării științifice Pitagora ajunge în cazul triumfurilor dreptunghice la teorema care îi poartă numele, pe când intuiția de factură mistică îi spune că e un păcat să mănânci carne. Misticii mai radicali nu folosesc logica, ci apelează direct la ceea ce transcende intuiția lor. „Sub numele de „intuiție”, Bergson a înălțat instinctul la rangul de unic arbitru al adevărului metafizic”.³ Instinctul sau intuiția este ceea ce duce mai întâi la credințe, pe care rațiunea le con-

Gheorghe Ilea – Andor Kőmives, expoziția *Vânătoare de fluturi*. Muzeul de Artă Cluj-Napoca

firmă sau le infirmă. Rațiunea e o forță armonizatoare, cu funcție de control, și nu creatoare.

B. Russell se înscrie pe tradiția empirico-raționalistă engleză instituită de J. Locke, continuată de D. Hume și profesată de J. S. Mill. Datele noi în procesul cunoașterii sunt furnizate de senzație, nefiind aduse nici de intelect, nici de intuiție. Intelectul ordonator se blazează, și pierzându-și speranța, devine delăsător. Se uită prea ușor unele obstacole netranscendibile și netranscendente precum moartea sau dependența noastră, adică a speciei umane, de un anumit echilibru al forțelor cosmice. Ceea ce e măreț în om ia naștere cel mai adesea ca reacție față de obstacolele naturale sau cele social-istorice.

Lumea fenomenală este o lume a stărilor de fapt care nu poate fi descrisă doar prin simple predicții, întrucât recunoaștem realitatea relațiilor ca fiind, dacă nu la fel de complexă, atunci și mai complexă. Lumea existentă constă dintr-o multitudine de lucruri cu numeroase calități și relații. O formă verbală care este cu necesitate sau adevărată, sau falsă, consideră B. Russell, o putem numi propoziție. Altfel-zis, o propoziție este ceea ce poate fi asertat sau tăgăduit cu sens. O asemenea propoziție exprimă ceea ce am numit stare de fapt, adică una care, atunci când este asertată, susține că un lucru dispune de o anumită calitate sau că între anumite lucruri se află o anumită relație, aspecte pe care le putem defini ca fiind propoziții atomare.

După cum atomii compun moleculele, la fel enunțurile atomare intră în componența mai complexă a celor moleculare. Uneori, câte un fapt atomic, se pretează la a fi inferat dintr-un altul. Logica pură și faptele atomare reprezintă cei doi poli, unul integral a priori, celălalt integral empiric. Spre deosebire de propozițiile atomare, propozițiile moleculare implică anumite conjuncții sau cuvinte de legătură. «Toate triunghiurile echilaterale sunt echiunghiulare». Idealismul moral poate căpăta realitate dacă reușim să transformăm propoziția general negativă „Toți oamenii sunt muritori” în propoziția general pozitivă „Toți oamenii pot să devină nemuritori”.

O asemenea metamorfoză implică o schimbare de calitate. Dialecticitatea existenței în toate teritoriile de bază ale acesteia necesită asemenea schimbări. Florilegiul gândurilor și sentimentelor noastre nu se pot configura și manifesta fără un eu căruia să-i aparțină, pe când în cazul lumii exterioare lucrurile, obiectele, procesele pot persista, exista în absența subiectului cunoscător. Perceptul, datul senzorial e prilejuit de obiectul sensibil, dar nu coincide cu acesta. Obiectele și procesele lumii fenomenale este ceea ce cunoaștem prin experiență. Dar numai prin ipoteze, presupoziii sau asumții trecem dincolo de aparențele înșelătoare, folosindu-ne de reprezentări ideale.

Prin experiența corectării senzațiilor tactile cu cele vizuale devenim capabili să asociem un anumit loc în spațiul tactil cu un anumit loc corespunzător în spațiul vizual. Toate aspectele unui lucru sunt reale, pe când lucrul e doar o construcție logică. Este așadar o lume ce ar putea fi reală. Probabilismul logic susținut de neopozitivism de la care deopotrivă pleacă Russell și Moore susține pluralismul relativist în domeniul cercetării științifice și etice fără să se admită adevăruri axiomatice, evidente prin ele înseși sau altfel-zis vreo certitudine existențială apodictică.

B. Russell realmente reprezintă cazul singular a unui sceptic activ, întrucât acceptă maxima

numită «briul lui Occam», adică entitățile nu trebuie multiplicare dincolo de necesar. Lucrurile sunt acele serii de aspecte care ascultă de legile fizicii. Fizica nu asumă că materia ei există numai atunci când este percepută. Accedem acum la conceptul de spațiu. Aici este de maximă importanță să distingem net între spațiul fizicii și spațiul experienței unui om. Nimeni nu a văzut și pipăit un punct. Experiența nu oferă, așadar, nici un temei presupunerii că există momente temporale ca entități distincte de evenimente: tot ce oferă experiența sunt evenimentele, ordonate prin relații de simultaneitate și de succesiune.

Un obiect este cuprins temporal de un altul când este simultan cu acesta, dar nu anterior sau posterior lui. Numim „eveniment” tot ceea ce include temporal sau este inclus temporal. Pentru ca o relație temporală să fie tranzitivă înseamnă ca B să fie derivat di A, iar C la rândul său e derivat din B, ceea ce înseamnă că evenimentele sunt diferite. „Tot ce se petrece în experiența unei persoane determinate este necesarmente localizat, din punct de vedere al fizicii, înăuntrul corpului acelei persoane, lucrul acesta este evident în lumina unor considerente de continuitate cauzală”.⁴

Nu pot exista niciodată două fapte privitoare la același lucru. Oriunde există schimbare există cu necesitate o succesiune de stări. Nu poate exista schimbare – iar mișcarea mecanică e doar un caz particular de mișcare – fără să existe ceva care diferă la un moment dat față de ceea ce era la un alt moment. Schimbarea presupune, așadar, în mod necesar relații și complexitate. În prima dintre antinomiile kantiene teza se prezintă în felul următor și anume: «lumea are un început în timp și este de asemenea limitată în spațiu»; iar antiteza «lumea nu are început în timp, nici limită în spațiu, ci este infinită atât în timp, cât și în spațiu». Ea circumscrie condițiile necesare ale constituirii și manifestării formațiilor de real, condițiile cronotopice sau spațio-temporale care nu pot exista fără cauzalitate și mișcare.

Dincolo de iluziile empirice pasagere ale simțurilor, ideea despre o realitate unică, indivizibilă și imuabilă, a fost introdusă în filosofia occidentală de către Parmenide, în temeiul unui argument logic referitor la imposibilitatea neființei.

Toate marile sisteme filosofice (Platon, Spinoza, Hegel) au fost rodul acestei idei fundamentale. Pluralitatea (puncte, condiții spațio-temporale) este o amăgire, spațiile și timpii sunt în realitate indivizibili. Între filozofie și matematică pură există o anumită afinitate, prin faptul că ambele sunt generate și a priori. Nici una dintre ele nu asortează propoziții care, precum cele ale istoriei și geografiei, să depindă de configurația efectivă a unor fapte concrete. Numerele infinite care ne sunt cunoscute diferă sub două aspecte de numerele finite: în primul rând, numerele infinite au, pe când cele finite nu, o proprietate pe care B. Russell o numește „reflexivitate” (*reflexiveness*), care este diferit de „reflexivity” din logica relațiilor; în al doilea rând, numerele finite au, pe când cele infinite nu, o proprietate pe care Russell o numește inductivitate.

Cum toate lucrurile cunoscute au loc în timp, o lege cauzală trebuia neapărat să ia în considerare relațiile temporale. Relațiile de succesiune sau de coexistență sunt elemente constitutive ale cauzării și cauzalității. Un câine obișnuit să mănânce la aceeași oră sau un cal obișnuit să parcurgă același traseu explică cât se poate de bine credința simțului comun în uniformități de succesiune. Tot vocabularul nostru e pătruns de ideea de activi-

tate, de lucruri făcute acum de dragul efectelor viitoare.

Unele motive pentru care dorim să existe liber arbitru sunt profunde, altele sunt banale. Să începem cu primele: nu vrem să ne simțim captivi în țesătura destinului, dar oricât am dori să dobândim un lucru, o forță exterioară ne obligă să dorim un altul. Nu vrem să credem că oricât am dori să acționăm bine, ereditatea și împrejurările ne pot sili să acționăm rău. Vrem să credem că în situații de cumpănă opțiunea noastră e importantă. Dar în afară de aceste dorințe, care sunt demne de tot respectul, dispunem de altele mai puțin respectabile, care circumscriu capriciile unei subiectivități neîngrădite sau necenzurate.

Chestionarea în ce măsură volițiile umane se supun legii cauzale este pur empirică. „Liberul arbitru în orice sens demn de prețuire trebuie neapărat să fie compatibil cu cea mai completă cunoaștere”⁵. Dar acțiunile umane sunt rezultatul unor dorințe, și nici o previziune nu poate fi adevărată dacă nu ia în calcul dorințele. Întocmai cum amintirea nu creează trecutul, la fel previziunea nu creează viitorul. Liberul arbitru este o condiție esențială a libertății rezonabile și nicidecum doar sau numai o domnie a bunului plac.

Dorința de a cunoaște adevărul filosofic este un lucru foarte rar. Filosofia este uneori eclipsată de dorința de a crede că știm. Aspirația la adevărul necontrafăcut mai poate fi umbrită, la filosofii de profesie, de pasiunea pentru sistem. Pitagora a elaborat un sistem filosofic bogat pe limbajul cifrelor ce se potrivea de minune cu toate faptele cunoscute de el. Excepta acest sistem considerat inteligibil, armonios, faptul că diagonala pătratului nu era egală cu nici una din cele patru laturi, descoperindu-se un alt număr zecimal asemănător cu Π , numit și număr transcendent. Or, Pitagora nu a acceptat și recunoscut numerele iraționale. De aceea, se zice, că Hipposos din Metapont, divulgând această descoperire a fost înecat.

Dorința de a ajunge la un rezultat pe plac este cu siguranță mai puternică decât dorința de a ajunge la un rezultat adevărat. „Însă numai cei pentru care stă pe primul plan dorința de a ajunge la un rezultat adevărat pot spera să realizeze ceva bun prin studiul filosofiei”⁶. Interconținerea dintre aceste două procese – cel al punerii la îndoială a lucrurilor familiare și cel al imaginării unor lucruri nefamiliare – sunt procese corelative și alcătuiesc partea de căpetenie a exercițiului mental necesar unui filosof. Credințele naive pe care le găsim în noi înșine atunci când începem pentru prima dată procesul reflecției filosofice se pot dovedi aproape toate, până la urmă, susceptibile de o interpretare adevărată: înainte de a fi admise în filozofie, ar trebui să fie supuse toate la proba criticii sceptice.

Fără a trece prin această probă de foc, ele nu sunt decât niște deprinderi oarbe, mai mult niște moduri de comportare decât niște convingeri intelectuale. Spre a înfrânge dominația deprinderilor, trebuie să facem tot ce ne stă în putință pentru a pune la îndoială simțurile, rațiunea, morală, într-un cuvânt – totul. Curățirea terenului de deprinderile formate prin contagiune, deprinderi ale procesului adaptării, participării și comunicării, de cumulumul prejudecăților, creează posibilitățile să constatăm că în anumite direcții îndoiala e fecundă, că în alte direcții se impune critica constructivă, iar în alte direcții creația ne poate scoate din impas.

Teoria cunoașterii russelliene

În lume există și alte lumi în afară de ale noastră înșine și de experiențele proprii. Principala caracteristică a unui subiect cunoscător este aceea de admite experiența nemijlocită a lucrurilor diferite de noi înșine. Tunetul este un semn al existenței anterioare a fulgerului. Ca atare, orice propoziție pe care o putem înțelege trebuie să fie compusă în întregime din constituenți pe care îi cunoaștem nemijlocit. Principiul inductiv nu poate fi respins printr-un apel la experiență. El implică o prelucrare factologică vastă și complexă. Călătoriile geografice în jurul Terrei au permis să se descopere că lebedele nu sunt numai de culoare albă.

B. Russell admite cerințele logice stipulate de legile logicii:

principiul identității („Orice există, există”);

legea noncontradicției („Nimic nu se poate atât să fie cât și să nu fie”);

legea terțiului exclus („Orice trebuie sau să fie, sau să nu fie”).

El nu utilizează termenul „*innăscut*” pentru a descrie cunoașterea noastră a principiilor logice. Termenului „*apriori*” i se aduce mai puține obiecții. Deși admite că întreaga cunoaștere este cauzată și ocazionată de experiență totuși unele elemente se justifică apriori întrucât experiența ne face să ne gândim că ea nu este suficientă pentru a demonstra, dar este indubitabil că nu se poate ști că ceva există decât cu ajutorul experienței.

În acest sens, B. Russell susține „Orice cunoaștere cu privire la existența a ceva trebuie să fie parțial dependentă de experiență”⁷. Singura cunoaștere apriori cu privire la existență este ipotetică. Cel mai important exemplu de cunoaștere apriori non-logică este cunoașterea cu privire la valoarea etică. Nu avem în vedere judecățile cu privire la ceea ce este util sau ceea ce este virtuos, ci avem în vedere dezirabilitatea intrinsecă a lucrurilor. Toate judecățile cu privire la ceea ce este util depind de judecăți cu privire la ceea ce este intrinsec valoros. Or, etica trebuie să stabilească imposibilitatea deducerii a ceea ce trebuie din ceea ce este.

Procesul deducției merge de la general la general sau de la general la particular. Procesul inducției, merge de la singular la particular, de la particular la particular sau de la particular la general. Natura umană este contradictorie, total unitară în diversitate și unică ca existențializare în fapt. Realitatea pare să fie că întreaga cunoaștere apriori se referă la entități care nu există în lumea mentală, nici în cea fizică. E lumea universalilor. Până și filosofii au recunoscut de cele mai multe ori, în linii, numai acele universalii care sunt numite de adjective sau substantive, în timp ce acelea numite de verbe și prepoziții au fost trecute cu vederea. Nu albeața se află în mintea noastră, ci actul de a gândi despre albeață. Universalii nu sunt gânduri, deși atunci când sunt cunoscute ele sunt obiecte ale gândurilor. Lucrurile există numai atunci când ele sunt în timp, atunci când putem indica un anumit moment în care ele există (fără a exclude posibilitatea ca ele să existe permanent).

Universalii nu există, ele au „*ființă*” deosebindu-se de „*existență*” întrucât ele sunt atemporale. Lumea universalilor poate fi descrisă ca lumea ființei. Lumea existenței este efemeră, vagă, lipsită de contururi precise, lipsită de vreun plan sau aranjament clar, însă conține toate gândurile și trăirile, toate datele senzoriale și toate obiectele fizice, tot ceea ce poate fi bun sau rău, tot ceea

ce are importanță pentru valoarea vieții și lumii. Atât lumea existenței cât și lumea universalilor sunt importante pentru metafizician. Atât lumea universalilor cât și aceea a particularelor pot fi cunoscute nemijlocit, prin descriere, dar sunt și acelea care nu sunt cunoscute nici nemijlocit și nici prin descrieri.

Relațiile temporale și cele spațiale, se numără printre cele pe care le cunoaștem nemijlocit. O altă relație pe care ajungem să o cunoaștem nemijlocit cam în același mod este asemănarea. Dacă vedem două nuanțe de verde față de o pată roșie ele se aseamănă mai mult între ele decât roșul. În acest mod cunosc nemijlocit universalul asemănare sau similitudine. Dacă 2 ori 2 fac 4 și fiind o propoziție generală apriori indiscutabil, toate aplicațiile ei particulare reale presupun experiența și prin urmare conțin un element empiric. Mai întâi trebuie să distingem între cunoașterea lucrurilor și cunoașterea adevărilor,

Fiecare are două tipare, unul imediat și unul derivat. Cunoașterea imediată a lucrurilor, pe care Russell o numește cunoaștere prin experiență nemijlocită constă în două tipuri, după cum lucrurile cunoscute sunt particulare sau universalii. Dintre particulare cunoaștem nemijlocit datele senzoriale și probabil pe noi înșine. În ce privește universalii pare să nu fie nici un principiu potrivit să le cunoaștem, dar sunt relațiile spațio-temporale, asemănarea și anumite universalii logice abstracte. Cunoașterea prin descrieri presupune întotdeauna atât cunoașterea nemijlocită a ceva cât și cunoașterea de adevăruri.

Cunoașterea imediată prin adevăruri poate fi numită intuitivă, iar adevărurile cunoscute în acest fel pot fi numite adevăruri intrinsec evidente. Există o convingere larg răspândită, potrivit căreia tot ceea ce credem ar trebui să poată fi dovedit sau măcar stabilit ca fiind foarte probabil. O convingere fără temei este una nerezonabilă. În acest context, B. Russell, consideră corectitudinea unui enunț ca fiind determinată de semnificația fiecărui cuvânt al propoziției, care aduce enunțul la expresie. Utilizarea unor sintagme precum „*muntele de aur*”, „*pătrat rotund*”, care nu există, dar, într-un fel sunt, a constituit pentru Russell prilejul nemijlocit de a dezvolta „*teoria descripțiilor*”.

Problema se pune în felul următor: dacă orice existând și fiindăză totodată, nu tot ceea ce are ființă și există. Una este experiența determinată de realitățile fizice manifeste, altfel-zis de receptarea datelor senzoriale și alta experiența pricinuită de cunoașterea intuitivă a „*obiectelor pure*” ale matematicii la care se referă deopotrivă Husserl și A. Meinong. Ambii, și Russell și Meinong, susțin importanța obiectelor judecătii, pe care Russell și Moore le numeau «*propositions*».

Problema obiectelor care există și fiindăză, problema obiectelor care fiindăză și nu există (abstracțiile matematice) au susținut-o și Russell și Moore. Critica desfășurată de Russell privește un complex de probleme ale semanticii și logicii, complex care pleacă de la teoria denotării. Una este experiența ocazionată de existențializarea fenomenelor reale și alta aceea pricinuită de obiectele ireale sau nonentități, circumscrisă doar în lumea semnificațiilor. Punctul de plecare îl constituie disocierea între cunoașterea directă și cunoașterea indirectă.

„*Știm, de exemplu, că la un anumit moment, centrul de masă al sistemului solar este un anumit punct și putem face o serie de aserțiuni despre el, dar noi nu avem o cunoaștere directă a acestui*

punct, care ne este familiar doar prin intermediul unei anumite descriții.”⁸ Prin intermediul percepției cunoaștem nemijlocit obiectele perceptibile, iar prin gândire cunoaștem imediat, la modul intuitiv, abstracțiile matematice (numere raționale, numere iraționale). Dar nu accedem în mod necesar să cunoaștem obiectele denotate de sintagme din cuvinte al căror înțeles (*meaning*) ne este cunoscut direct.

Filosofia tinde în primul rând spre cunoaștere. Ea dă unitate și sistemicitate cunoștințelor. Ea recurge la o examinare critică a termenilor, convingerilor, prejudecăților și opiniilor noastre. Punându-și întrebarea: „*Are binele și răul vreo importanță pentru univers sau numai pentru om?*” B. Russell implică nu numai parcela realității concrescute pe teritoriul natural al planetei noastre, ci și posibilele ei consecințe în structura universului ca întreg sau totalitate. Confruntarea dintre cunoscut și necunoscut este o problemă reală, iar consecințele civilizațiilor făurite de omenire de-a lungul mileniilor nu trebuie să ne lase indiferenți.

Valoarea filosofiei trebuie căutată deopotrivă în certitudini și incertitudini, „*Omul care nu a învățat nici un dram de la filozofie trece prin viață încătușat în prejudecăți derivate din simțul comun, din convingerile obișnuite ale epocii sau nației sale și din convingerile pe care și le-a însușit fără cooperarea și consimțământul rațiunii sale.*”⁹ Deși filosofia este incapabilă să dea răspunsuri certe la îndoielile pe care le suscită, ea poate sugera multe posibilități care ne lărgesc orizontul gândirii și ne eliberează de tirania obișnuinței.

Filosofia alungă dogmatismul oarecum arogant al acelora care nu au călătorit în regiunea îndoielii eliberatoare și menține vie capacitatea noastră de a ne mira, prezentându-ne lucrurile obișnuite dintr-o perspectivă neobișnuită. Pe lângă utilitatea ei de a ne arăta posibilități nebănuite, valoarea ei principală rezultă din operația de contemplare și detașare față de scopurile înguste, cele de proveniență strict personală. Viața omului instinctual este închisă în cercul intereselor sale private: acesta poate include familia și prietenii. O astfel de viață are ceva febril și mărginit.

Lumea intereselor instinctive este una mică, situată în mijlocul unei lumi mari și puternice care mai devreme sau mai târziu subminează lumea noastră privată. Într-o astfel de viață nu există pace, ci o luptă continuă între persistența dorinței și neputința voinței. Pentru ca viața noastră să devină liberă și demnă, ea trebuie să depășească acest univers concentraționar al intereselor și grijilor personale. Numai mintea care s-a deprins cu imparțialitatea și contemplația poate să transfere ceva din aceste deprinderi în lumea trăirilor și acțiunii cotidiene.

Note

1 B. Russell, *Cunoașterea lumii exterioare*, Editura Humanitas, București, 2013, p. 26.

2 *Ibidem*, p. 28.

3 *Ibidem*, p. 33.

4 *Ibidem*, p. 131.

5 *Ibidem*, p. 241-242.

6 *Ibidem*, p. 245.

7 B. Russell, *Problemele filosofiei*, Editura All, București, 2004, p. 66.

8 B. Russell, *Despre denotare*, în Alexandru Boboc și Ioan N. Roșca, *Filosofia contemporană în texte alese și adnotate*, Vol. II, Tipografia Universității București, 1990, p. 30-31.

9 B. Russell, *Problemele filosofiei*, Editura All, București, 2004, p. 139.

Obytovna 02- Kolin (5)

Robert Diculescu

Gheorghe Ilea – Andor Kőmives, expoziția *Vânătoare de fluturi*. Muzeul de Artă Cluj-Napoca

Se pregătesc de muncă mai mult decât muncesc. Încep pregătirile de la șapte dimineața când ajung în cameră cu autobuzul supraîncărcat. Nu au terminat bine munca și încep altă muncă. Cocoșaii mai au încă zvâc în tendoane agățați de barele de lângă geamuri, sprijiniți de burduf sau aruncați în fotoliile care erau scaune. Doar scaune. Zvâcul de dinaintea amortelii corpului este încă prezent. Unii adorm chiar înainte să ajungă la stația lor, căminul și locul de odihnă. Trezește-te și lasă locul liber! Nu ocupa inutil scaunul pe care poate adormi altul. Toți par adormiți. Moțâie în picioare. Cei ce stau în picioare dorm mai bine decât cei ce au ocupat locul pe scaune. În picioare vine somnul de dormit. Chinul este pentru cei așezați pe scaune. Prea multă relaxare împiedică venirea somnului.

Ține-o pe slovacă în brațe! La nouăsprezece ani ce o căuta pe aici? Iarbă, bărbați, distracție, iarbă ieftină. Iarbă în păr, în buzunar sau rulată cu grijă între degete. Râde mereu. Când merge la muncă și când iese de la muncă. Parcă vine din vacanță și pleacă în fiecare zi în concediu. Să nu mai rădă ca proasta la 6 dimineața sau să o sune pe măică-sa din Bratislava. Și ea să tot rădă, să rădă și neîncetat să rădă. Uite! Își desfăce picioarele când râde. Le tot desfăce. Nu vezi nimic pentru că nu ai ochi de văzut. De aia! Pantaloni scurți mulați între picioare. Pantaloni albi. Desfăce pantalonii între picioare. Sunt deja desfăcuți. Sari sau stai.

Sare în somn. Pină la trezire. Și până la plecarea în schimb. El face pregătiri minuțioase. Se pregătește permanent. Trebuie să fie pregătit de orice. De ultima zi. După ultima va veni în sfârșit prima zi. Prima zi a sfârșitului va dura mult.

Îl pregătește pe Sevastos în somn. De la distanța de câteva palme dintre paturi. Sevastos îl pregătește la rândul lui pe el. În somn se pregătesc. Reciproc. Avantajos. Să nu rămână nepregătiți. Nepreparați. Baia. Dușul. Corpuri curate. Au corpuri șmirgheluite cu șampoane. Lăptișor de matcă întins peste bubițele roșii pentru a le usca și extermina. Zilnic la trezire dușul. Dușul de după venirea din schimb. Tinctura galbenă întinsă peste bubițe. Aveți molime. Ne-ați adus la molime! Pe toți. Ultima molimă. Servărele Hp sunt infectate cu boli noi. Au rădăcini necunoscute. Rădăcina tuturor bolilor nu poate fi învinsă. Au pierdut

lupta. Ei spun că au învins. Așa spun mereu sau afirmă convinși că sunt pe cale să o învingă. Pe ea. Sunt la un pas de panaceu când acesta dispăre. Nu l-au obținut. Au învins!

Prima propoziție rostită dimineața lângă ceașca de cafea, nu este o propoziție, cafeaua de Peny ieftină și doza de Budwaiser rece. Ele sunt două propoziții reușite. Singurele propoziții cu folos. Ți-am tras o combinație reușită. Mi-ai tras-o! Tutun Pall Mall albastru. Nu scutura tot pachetul acum pe masă. Este puțin umed tutunul. Și ce dacă? Nu se aprinde. Bine! Scutura și suflă! Poate se usucă. Cel mai ieftin tabaco. Patruzeci de țechini de lângă bila, de la doamna aia care se uită urât la noi, nu știm ce. Și? Măcar eu îi zâmbesc și arăt cu mâna pachetul. Pachetul mă vede. Țipă din sertar la ea. Să mă priceapă. Înțelege. Lasă, că înțelege ea tot. Mai ieftin nu se găsește. Le rulăm ca handicapării. Nici de rulat țigări nu suntem buni. Fă rost naibilor de un aparat! Unul din ală chinezesc. La aștia de lângă noi? Aștia. Pentru că aștia niciodată nu dorm și ne așteaptă pe noi să le cerem aparatul. Ăla! Unul de rulat albastru. Tutun. Îl lasă mereu pe masă. Niște gentili, ai naibii maramureșeni, zici că mestecă bolovani când vorbesc cu tine. Nu înțelegi prea mult din ce spun. Ei mestecă bolovani acolo în nord. Noi mestecăm vânt. Aici. Aici în sud. Prindem vânt și vindem vânt! Ieftin și bun. Ieftin.

Ar trebui să fie prima și ultima pentru mai multe zile. Prima și ultima propoziție rostită. Mimată. Tăcută. Pentru a nu mai repeta tâmpeniile ce nu ne folosesc și nu pot fi refolosite niciodată. Prea multe propoziții spuse în același timp provoacă un zgomot infernal în cameră. Să nu faci zgomot! Oamenii dorm într-un bruaij nenorocit.

Am povestit de mai multe ori tot ce urmează să ne repovestim. Nu-ți aduci aminte cum mușcam din aceeași caramela de cafea? Una cât un oraș de mare? Da. Îmi aduc aminte. Prea bine. Cum săream același gard? Da. Gardul școlii. De corecție. Ne-am tot corectat și degeaba.

Cum ne pierdeam prin subsolurile șantierelor care se înălțau, se tot înălțau și se multiplicau în toată țara? Zilnic. Săptămânal. Lunar. Oare cum? Din cauza părinților ne pierdeam. Ei de noi. Și noi de ei. Așa am crescut.

Un șantier nou în fiecare săptămână. Omenii erau pregătiți și fericiți la începerea fiecărui șantier. Erau preparați. Nu obligați. Înclinați spre ridicarea șantierelor și terminarea cartierelor cât mai repede. Și noi odată cu ele. Cum ne-am fotografiat în același abțipild vândut în guma de mestecat. Aia de la intrarea în școli? În sute de mii de exemplare? Da. Noi eram fotbaliștii. Iar ei încercau să fie motocicliștii. O gașcă de băieți buni și o mare gașcă de băieți răi. În cap. Stăteau în cap. Dădeau prea mult din mâini, își arătau pumnii și loveau când reușeau. Să-și dea în cap. Mai ușor la început. Apoi mai tare, mai rapid și violent. Și mai bătut în cap. Decât toți cei bătuți în cap. Capete sparte. Mai multe găști de băieți răi șantierști. Cine a câștigat? Gumele de mestecat.

Asta trebuie să fie și ultima propoziție. Una care să închidă un cerc al autodistrugerii. Dar care poate fi? Nu este nici una. Un cerc ca un plovăr cu prea multe ochiuri rupte în mai multe locuri. O simplă propoziție de negăsit. Una. Unica.

Se pregătește să mănânce din tort. Întotdeauna se comandă torturi prea mici, este prea puțină glazură, frișcă sau ciocolată pusă în ele. Prea multe guri care așteaptă tortul în aceeași poziție. Compoziție neîndestulătoare. Sunt prea puține felii când este tăiat tortul. Cuțit măsluit. Cuțit de cuțitar profesionist. Undeva pune și altundeva scade mereu. Cuțitar de cartier rezidențial. Farfurii chinezești. Minuscule. Nu prea se văd farfuriile. Unde este farfuria mea? În dreptul cui stau de fapt? Ai greșit locul și rămâi fără porție. Nu m-am așezat în acea poziție. Aia. Poziția.

Pregătirea pentru înfulecat îți ia mai mult timp decât înfulecarea. Nu mai ai energie pentru înfulecarea feliilor când se aduc la bot. Pregătirea epuizează pofta de mâncat. Ești mîncat! Nenicule! Masticat de mâncare.

Muncesc prea mult în pregătirea de muncă. Sunt făcuți pentru muncă și în timpul muncii sunt munciți de ea.

Muncit la tutun. Uscat tutunul umed pe masă plină de multe pahare. Muncit la cabluri de raci. Omorât racul și ambalat pentru tirurile în așteptare din fața fabricii. Tiruri cuminți. Tiruri ordonate în parcări după ordine plecării spre țările-mamă.

Perioada de probă muncibilă. Două luni perioadă de probă. Nu există așa ceva. Doar aici există și se face. Contract de probă. Contract metronomic. Un contract ce duce la căutarea pauzelor. Are grijă la scurtături și la pauzele dintre scurtături. La dozaje de stat în picioare și sprijinit de bandă cât să nu atingă servărele, care se tot scurg cu suțele și miile pe cele două benzi timp de douăzeci și patru de ore. Bnda nu are somn și nici întreruperi. Nu are nevoie de pauze sau amănări.

Servărele care dorm și ele parcă în timpul asamblării. Învie în timpul pretestelor când li se injectează în carcase curent și sunt urmărite mai multe ore pe ecrane clipocitoare. Dacă au defecțiuni de funcționare se detectează și se remediază. Le schimbă piesele. Le reasamblezi. Așezi alt leibăl în alt loc, cu alte indicații și destinații. Orice boală au pot fi tratate repede. Pentru ele au găsit antidot. Iar dacă unul sau altul sunt incurabile ca diagnostic pot fi refolosite. Fier vechi. Îi preiau băieții cu tot gunoiul. Le oferă o altă viață în altă parte. Ele se pot domestici și pot reveni la viață sub forme omologate, unele cu rost. Viața de sub carcasă palpită de viață. Deasupra carcasei. Prafuri.

Corp Comun în Temps d'Images Cluj #8

Lucia Băcanu

În ciuda faptului că începutul în România al Temps d'Images a fost unul bucureștean, istoria lui e acum legată, în memoria colectivă a celor care au participat în vreun fel sau altul la desfășurarea lui, de Cluj și Fabrica de Pensule. În 2009 lua naștere spațiul care a devenit rapid un reper al artei contemporane europene și tot atunci se muta la Cluj, după o primă ediție în București, festivalul care își propunea „să devină una din acele întâlniri anuale extraordinare ale Clujului, care să anime orașul și care să deschidă noi perspective pentru locuitorii acestuia.” Împreună, spațiul și festivalul fac parte dintr-o renaștere culturală a Clujului care merge mână în mână cu una a spiritului civic la care a contribuit, direct și indirect.

Anul acesta, pentru prima oară în cei opt ani de existență, organizatorii au cerut ajutorul comunității pentru a atinge minimul de buget necesar desfășurării în bune condiții a festivalului. Obiectivul propus a fost nu numai atins, ci și depășit, ceea ce a venit ca o recunoaștere a meritelor unuia dintre primele evenimente europene care a sesizat potențialul uriaș al comunității artistice clujene, dar și al publicului său curios, energic și deschis la provocări. Într-un fel, Temps d'Images s-a bucurat de efectul unor comportamente pe care el însuși s-a străduit să le încurajeze, prin teme și programele anuale mereu ancorate în realități sociale, mereu desfășurate cu scopul ultim de a ridica întrebări, de a isca discuții, de a susține crearea unei comunități active și solide.

Același lucru s-a întâmplat și la cea de-a opta ediție, când tema festivalului, Corp Comun, a reflectat cu acuratețe starea generală de spirit a perioadei în care a avut loc, la o săptămână după incendiul din Colectiv și în timpul atentatelor din Paris. În timp ce în stradă protestele se stingeau la fel de brusc pe cât izbucniseră, în barul Fabricii de Pensule participanții Temps d'Images, artiști, public, organizatori, voluntari, se adunau în jurul unei mese menite să fie liantul între tema ediției de anul trecut, „Ce ne hrănește”, și prezent.

În primele cinci zile, artiști și teoreticieni din Bulgaria, Serbia, Marea Britanie, Franța, Norvegia și România, au abordat, prin spectacolele, performance-urile și discuțiile propuse, diferite aspecte ale temei, pentru ca ultimele trei zile să fie dedicate celor mai recente producții din teatrul independent românesc, prin Platforma Independentă de Artele Spectacolului.

O perspectivă interesantă asupra temei Corp Comun a oferit singurul film din festival, *Iugoslavia, cum ne-a mișcat ideologia corpul colectiv*, realizat de artista Marta Popivoda, din Serbia. Autoarea retrasează o istorie subiectivă a Iugoslaviei, prin colarea unor imagini de arhivă conținând manifestări publice din anii de comunism (atât acțiuni organizate de guvern, cât și proteste ale studenților sau muncitorilor). Ceea ce se desprinde este, inițial, o exuberanță sinceră a colectivității, care se transformă treptat, în special după moartea dictatorului Tito, într-o tot

mai pronunțată individualizare ce duce, în cele din urmă, la dezmembrarea țării. Filmul e unul nostalgic, nu atât după un regim căruia tânara artistă nu i-a fost martoră, cât după o comunitate naivă și solidară, deși cu siguranță idealizată în parte, prezentă în înregistrările miilor de dansatori mișcându-se la unison pe stadioane.

O viziune ludică a temei a fost oferită, în ziua a treia, de performance-ul *Staff*, o producție de semiotică autoreflexivă, care crea și recrea sensuri prin intermediul corpurilor celor două dansatoare (Ingrid Bergen-Myhre și Andreea David), a câtorva obiecte (un buștean, un fierăstrău, un ciocan etc.) și a unei serii de cuvinte. În funcție de contextul fizic care li se oferea, cuvintele căpătau sensuri noi, multiple și neașteptate, în timp ce limbajul gestual și cel verbal colaborau minimalist, prin tușe cât mai simplificate, la crearea de înțelese.

În a patra zi, la spațiul Reactor, a avut loc lectura piesei *Căpcauni* a autorului francez Yann Verburgh, de către studenți ai Facultății de Teatru și Televiziune din Cluj. Pornind de la cazul real al unui profesor bătut și lăsat să moară la marginea unei păduri în Franța, textul surprinde experiențele traumatizante ale unor persoane homosexuale din diferite țări, confruntate cu homofobia manifestată prin hărțuire verbală în cel mai bun caz, închisoare sau linșaj în cel mai nefericit. Formată din scene scurte, dinamice, piesa introduce câteva personaje din diferite colțuri ale lumii care se situează de o parte sau de alta a baricadei. Pe de o parte, tema constantă a unora de se comporta firesc, pe de cealaltă, frica altora de orice le-ar pune în pericol viziunea îngustă despre lume. Una dintre cele mai „liberale” opinii existente, cea conform căreia fiecare e liber să facă ce vrea, atâta timp cât nu dă nimic de bănuț în public, nu e decât un alt mod de a impune unui anumit grup un cod comportamental dezpersonalizant și abuziv, care încalcă dreptul fundamental al omului la liberă exprimare. Faptul că această opinie a ajuns să fie împărtășită chiar de unii membri ai comunității gay nu face decât să demonstreze uriașul progres care trebuie încă realizat în cazul drepturilor LGBT, după ce sute de ani de habotnicie s-au îngrijit de crearea și menținerea unei mentalități nocive pentru toți cei afectați de ea.

Instrumente delicate manipulate cu grijă, performance-ul artistei asociate a festivalului, Alexandra Pirici, a reunit un grup restrâns, dar cu greutate în lumea dansului și performance art-ului românesc: Farid Fairuz, Mădălina Dan și Manuel Pelmuș, alături de Pirici, s-au lăsat manipulați de publicul prezent, care avea posibilitatea să ceară reproducerea unui moment reprezentativ al istoriei recente (unul dintre cele mai îndepărtate cronologic era aselenizarea). Într-un fel, gustul spectatorului conduce spectacolul, dar asta e valabil doar pentru structura lui: fiecare bucată în sine e un obiect de sine stătător căruia i se poate modifica poziția, dar nu și componența (cu o singură excepție, un moment de improvizatie pe tema Internetului,

în care performerii preluau rolul unui motor de căutare și încercau să explice diverși termeni propuși de public - probabil și cel mai puțin reușit dintre ele). Accesarea rapidă a imaginilor dorite nu e un concept străin publicului prezent, căruia noile tehnologii i-au creat și noi tipare de comportament. Una dintre urmările conectării cvasi-constante la internet e obișnuința de a extrage informații disparate, din domenii diferite și în cantități mari, dar reduse la un singur moment definitoriu, văzut adesea prin prisma întregului bagaj cultural pe care o serie de replici, parodieri și comentarii i l-a creat. Ca și la Instrumente..., răspunsul e unul emoțional, se rade la o scenă precum cântecul *Drunk in Love* al lui Beyonce și se tace cu un nod în gât la momentul care reproduce cadavrele contorsionate ale cuplului Ceaușescu. „Cercetarea” emoțională se propagă însă prin ea însăși, din senzație în senzație, fără să aprofundeze și fără să ne ofere o înțelegere adevărată nici măcar a propriului nostru prezent.

Cele trei zile finale care au găzduit Platforma Independentă de Artele Spectacolului au fost chiar mai încărcate decât cele precedente și au cuprins o selecție de spectacole românești independente, pentru vizionarea cărora a fost invitat un grup de programatori din țară și din străinătate. Un punct comun al spectacolelor invitate în platformă îl reprezintă temele sociale abordate, de la abuz de putere în cadrul poliției, la situația persoanelor transgender în România sau drepturile femeii.

Highlight-ul acestui echivalent de expoziție colectivă teatrală a fost spectacolul *Voi n-ați văzut nimic*, care preia cazul tânărului parcagiu bucureștean ucis într-o secție de poliție în 2014 și îl transformă într-o pledoarie pentru egalitate în fața legii și combaterea discriminării rasiale, de la cea instituționalizată la cele mai aparent inocente forme pe care le regăsim în limbajul și mentalitatea noastră comună. Ceea ce reușește spectacolul realizat de Alex Fifea și David Schwartz, și ceea ce într-o lume ideală nu ar fi necesar, e transformarea personajului anonim, a ignoratului social, într-o persoană reală, printr-un proces de subiectivizare care decurge dintr-un text în mare parte documentar. Într-un spațiu restrâns, cu public de o parte a spațiului de joc, Alex Fifea îi interpretează credibil, cu nuanțări subtile, pe toți cei implicați, de la polițistul acuzat, la colegii lui care „nu au văzut nimic”, la mama bolnavă și celelalte rude ale victimei. Acesteia i se permite să vorbească doar printr-o serie de „mărturii” imaginate, sub formă de versuri cântate pe ritm de hip hop între depozițiile a două personaje. Începutul și finalul sunt coperti subiective prin care Alex Fifea își exprimă propria raportare la poveste: inițial neputință și vinovăție la vederea unui om al străzii care ar avea nevoie de un ajutor pe care nu știe cum să i-l dea, apoi, în final, o contestare a rasismului transmis din generație în generație, adesea automat, fără intenții conștientizate, dar care creează o structură socială în care devine firesc ca anumiți cetățeni să fie considerați inferiori.

Spectacolul de încheiere, *Produce Domestice*, în regia Ioanei Păun, e de asemenea inspirat dintr-un caz real, cel al unei femei filipineze angajate ca bonă de o familie din România care o hărțuiește sexual, o jignește și o folosește pentru servicii în afara atribuțiilor contractuale. Ceea ce iese la iveală este o afacere foarte profitabilă care aduce în țară bone din Filipine și le pla-

sează în familii de români înstăriți, dar care nu se ocupă de protecția lor sau de transferul la un nou angajator în cazuri abuzive precum cel al lui Joy, personajul principal. Cu muzică live și o interpretare convingătoare a modestei și calmei Joy de către Ioana Flora, Produse Domestice își atinge scopul de a demasca situația precară, la mila angajatorului, în care se află muncitorii imigranți din România.

Clujul a fost reprezentat în Temps d'Images de patru producții locale: două performance-uri și două spectacole de teatru. Primul dintre acestea, *Untitled*, performance realizat de artistul vizual Ciprian Mureșan, ridică o problemă ce surprinde prin aparenta noutate, în ciuda evidenței ei: întreg conținutul adresat copiilor e creat de adulți. Ar fi oare posibilă o inversare a rolurilor? În urma unor ateliere desfășurate în grădinițe s-au preluat dialoguri, replici și povești spuse de cei mici, care au fost apoi reproduse de Lucian Rad și Enikő Takács, păpușarii costumați ei înșiși în marionete uriașe. Destructurat, repetitiv și adesea absurd, dialogul imaginat de copii a demonstrat că aceștia se integrează perfect în peisajul artistic contemporan, căruia îi aduc un plus de umor și candoare.

Untitled a fost urmat de *Provizoriu* (concept Raul Coldea și Petro Ionescu), producție a asociației Reactor de creație și experiment, un spectacol despre crearea unui spectacol: cum poți recrea scenic invizibilitatea socială și cine sunt adevărații invizibili? Ironic, aceștia sunt redați de oameni pentru care vizibilitatea e esențială (de aici și tensiunile dintre ei și lupta pentru un loc sub reflector): trei actori ce interpretează împreună cinci roluri de femei și bărbați, tineri și bătrâni, persoane care, indiferent de vârstă și statut, suferă de aceeași ignorare generală la care sunt supuși.

Ghinga e o altă producție locală, cu regie multiplă (Valentina Gabor, Leta Popescu, Andrada Lazăr), dramatizare după o povestire a lui Dan Coman care explorează felul în care, în satele și orașelele din România, sunt încă vii și la loc de cinste rămășițele unei mentalități de serbare rigidă din vremuri apuse. Aventura poetului plecat la întâlnirea cu elevii dintr-un sat din Bistrița degenerază grotesc de la recitări de poezii la agresiuni fizice, pe măsură ce serbarea de copii se transformă în chef de adulți, iar personajele excesiv de prietenoase care îl întâmpinaseră la sosirea în localitate devin paznici jigniți de indiferența și lipsa de entuziasm a oaspetelui.

Ultima producție clujeană din festival a fost *Parental CTRL*, un performance realizat de Ferenc Sinkó și produs de GroundFloor Group, care investighează relația dintre generații. Alternând momente spectaculoase de muzică și efecte de lumini, cu lungi tăceri și dialoguri lacunare, din care auzim doar o voce, spectacolul reproduce complexitatea relației părinte-copil din perspectiva tânărului fascinat de tehnologie, dornic de independență, dar și de posibilitatea prelungirii copilăriei prin evadarea în virtual.

Pe lângă cele descrise mai sus, multe alte spectacole, lansări și dezbateri au creat, împreună, o reflectare a prezentului analitică, critică și progresistă, pe care am ajuns să o așteptăm anual de la Temps d'Images.

Retrospectiva 2015 (II)

Apogeul preluărilor și Reuniunea anului

RiCo

Calitatea actului artistic în România anulului 2015 este mult sub nivelul așteptărilor mele. 2015 a fost un an în care formații cu vechime, precum **Zob**, au început să imite versurile facile ale marilor vedete dance-pop, poate din cauza lipsei de inspirație, poate doar ca să atragă atenția celor care nu au auzit de ele până acum... Cert e faptul că titlul piesei *Arată-mi țâțele* este de prost gust și deplasat, cel puțin pentru fanii de sex feminin ai formației. Iar dacă asta nu ar fi fost destul, Ombladon, Freakadadisk, Adrian Despot, Artanu, Hanno Hofer, Danezu, Barbu Niculae, Ovidiu Niculescu, Traian Bălănescu și Sergiu Berindei apar în videoclip și cântă refrenul în cor la unison...

Nivelul scăzut al muzicii rock din București a atins un nou nivel record.

Alte lucrări infantile lansate în 2015, care confirmă ceea ce declar aici ar fi șlagărele purtând titluri precum: *Avioane de hârtie* (promovat de Shift feat. Andra) sau *Baloane de săpun* (lansat de OCS).

Alt gest de disperare privind expunerea pe piața autohtonă îl dovedește *Grimus*, care după 10 ani de activitate anunță lansarea unui album în limba română (imitând schema relativ recentă a celor de la *Byron*). Publicul local trebuia câștigat deja – și acum să se compună în engleză – dar la noi totul funcționează PE INVERS. La cum sună piesa cea mai nouă (*Ultima oară*), se pare că *Grimus* este pe pragul de a deveni un DJ Set, în trend perfect cu tendințele capitalei muzicii electronice din România (Cluj-Napoca, orașul unde s-a înființat trupa).

În continuare, scena formațiilor de preluări este în plină ascensiune. Anul acesta am decoperit formația *Awake*, singura trupă tribut *Dream Theater* din România, un veritabil super-grup format în martie 2012, și am rămas complet surprins de faptul că această trupă percepe 25 de lei la intrare pentru un concert de club. Din punctul meu de vedere, formațiile care compun muzică originală fac un efort deosebit să compună piesele lor; este mult mai dificil să crezi ceva nou decât să înveți notele gata așternute pe un portativ de la altă formație și să încerci să o interpretezi unu la unu, ca să nu mai zic de faptul că formația *Dream Theater* a susținut turnee în ani recenți și în zona noastră.

În timp ce o formație care-și promovează propriile compoziții nu poate să ceară mai mult de 10-15 lei la intrare pentru expunerea talentului său artistic, faptul că o gașcă de muzicieni talentați care se plafonează și își pierde răbdarea să compună și să promoveze o muzică originală are tupeul să ceară 25 de lei pe un bilet – și îi și obține în România anulului 2015 – nu mi se pare deloc ok.

Apogeul scenei muzicale de preluări este atins în 2015 prin organizarea primului festival TRIBUTE din România (7-9 august 2015 la Brașov). Aici fanii **Black Sabbath**, **AC/DC**, **Metallica**, **Pink Floyd**, **Nirvana**, **The Doors**, **Whitesnake** și **Queen** au putut să-și asculte muzica preferată în centrul orașului fără bilet de intrare.

În 17 aprilie 2015 s-a întâmplat ca două formații AC/DC Tribute Band să cânte în aceeași zi pe scenele țării noastre: **The R.O.C.K.** la The Vault din București în timp ce **AB/CD** din Ungaria cânta la Abyss Oradea. Cred că mai avem un proiect tribute band AC/DC în Transilvania... Aștept cu nerăbdare ziua în care toate trei vor organiza săptămâna AC/DC în Capitală!

Dacă formații care promovează o muzică originală modernă, inspirată din muzica "Indie" britanică, precum **Persona** din Timișoara, se retrag definitiv de pe scenă și renunță la muzică după ce activează timp de 12 ani în cvasi-anonimat (dar cu contract de producție la o casă independentă de discuri a unui bănățean plecat în Germania), 2015 este un an bogat în concerte de club unde formații de muzicieni talentați se asociază cu vedete de o zi lansate pe plan național prin concursurile de karaoke televizate și urmărite de milioane de români.

În această conjunctură nici nu mă miră migrația masivă a publicului către scena preluărilor. Anii trec, dar mentalitățile nu se schimbă: artiștii nu pot rămâne prieteni și colegi între ei pe termen lung, iar în mare măsură, bătrânii dau exemple negative la tineri...

Nu am urmărit care a fost primul eveniment anunțat pe net, nu știu cum s-a nimerit, dar în 25 martie **Rezident EX** (cu foști membri de la **Cargo**) a avut concert la București; a doua zi, în 26 martie **Cargo** se afla în recital la Hard Rock Cafe, iar în 28 martie 2015 **Kempes** și-a lansat albumul solo de debut. „Săptămâna Cargo” de la București putea fi mult mai de impact pentru fiecare proiect în parte dacă s-ar fi înțeles între ei să cânte acolo la o săptămână distanță unul față de celălalt!

Mai rea decât înființarea unor cover bands în masă, sau despărțirea unui grup muzical care să nască un siaj de formații care promovează același subgen muzical și un anumit calup standard de piese în toate concertele lor, poate fi relansarea unei formații care s-a rupt definitiv în două, și-a spălat rufele în public, iar ulterior, pe cont propriu, niciuna din cele două jumătăți nu a înregistrat un succes remarcabil timp de câțiva ani... Ceea ce a fost promovat ca fiind „Reuniunea anului” pentru mine reprezintă *compromisul* anului. Formația trebuie să cânte cu același solist care a insultat-o cu câțiva ani în urmă, părăsind proiectul prin care a devenit un idol rock în România... Solistul trebuie să cânte cu colegii de trupă de care s-a despărțit irevocabil acum câțiva ani, iar fanii trebuie să treacă cu vederea neînțelegerea mediatizată și faptul că solistul cu formația nu mai formează o echipă, titlul proiectului fiind promovat pe afișe ca SOLISTUL Minculescu alături de FORMAȚIA Iris.

Totul dă foarte prost aici și trebuie să fii un rocker „old school” cramponat în idei fixe ca să mai poți aprecia proiectul ros de probleme, dar relansat în 2015.

Omenie politică – *Bridge of Spies*

Lucian Maier

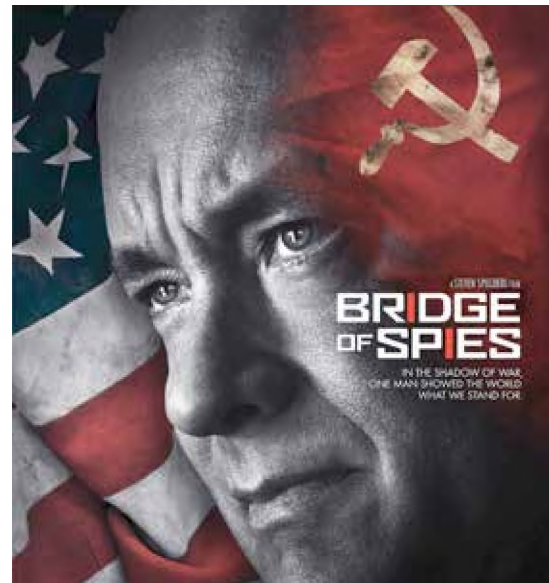
În ultimul deceniu, cu *War Horse* și, mai ales, cu *Lincoln* și cu acest nou film, *Bridge of Spies*, Steven Spielberg dovedește că e cel mai elegant dintre politicienii-autor de la Hollywood. În *Bridge of Spies* el construiește o parabolă despre importanța existenței unor minți luminate în politică, unor minți capabile să găsească tactul de a depăși gândirea strategică de tip militar, dincolo de care se află un presupus fond uman, universal, comun (cinematograful? inconștientul filmic?). Acest fond comun, odată activat, după cum vedem în cazul avocatului James B. Donovan (interpretat de Tom Hanks), face posibilă înțelegerea între rivali, ceea ce duce – și în cele mai neașteptate cazuri – la răspunsuri politice tandre, blinde. Un astfel de episod e cel în care James B. Donovan a contribuit la eliberarea a 1113 prizonieri americani din Cuba, în urma unor discuții private cu Fidel Castro (în anul 1962), moment amintit în epilogul scris al filmului de față. Un astfel de episod e cel prezentat în *Bridge of Spies* – primul schimb de prizonieri-spion între SUA și URSS în timpul Războiului Rece, pe podul Glienicke din Berlin, un schimb mediat tot de avocatul James B. Donovan.

Povestea avocatului de pe ecran este propusă de Matt Charman și revizuită de Joel și Ethan Coen (care l-au avut pe Spielberg drept producător executiv la *True Grit*). În cadrul ei, James B. Donovan nu e pus în relație cu două informații (reale) prețioase, care ar fi coborât puțin nivelul de eroism pe care i-l construiește Spielberg în ochii spectatorilor săi.

O primă informație privește colaborarea sa, din poziția de consilier juridic, în vremea celui de-al Doilea Război Mondial, cu o agenție a guvernului federal american care coordona cercetarea științifică în vederea sprijinirii efortului de război al SUA. În același timp, Donovan a fost și consilierul departamentului american de informații din care, după război, s-a născut Central Intelligence Agency. Fără

aceste date, pare că selectarea lui Donovan de către CIA pentru negocierile de eliberare a lui Francis Gary Powers, pilotul avionului U-2 doborât de ruși în 1960, nu a avut nicio legătură cu apropierea acestuia de serviciile secrete americane; pare că a fost legată numai de relația pe care avocatul a avut-o cu spionul rus Rudolf Abel (folosit drept monedă de schimb cu Powers), pe care l-a apărat în instanță câțiva ani mai devreme. Statura eroică e cu atât mai mare cu cât – în lipsa acestor detalii – Donovan pare un fanatic al dreptății (americane și, drept urmare, universale), dat fiind faptul că a înfruntat atât statul cât și disprețul public în încercarea (intemeiată legal) de a îl salva pe Abel de la pedeapsa capitală și, apoi, chiar de la închisoare pe viață. A doua informație privește eliberarea prizonierilor din Cuba. Sint pomenite întâlnirile avocatului cu Fidel Castro și numărul de persoane eliberate, nu și faptul că pentru eliberarea prizonierilor a fost înaintată o sumă considerabilă conducătorului Cubei – 53 de milioane de dolari (417 milioane de dolari contemporani).

În lipsa acestor detalii, construcția filmului îl pune pe spectator pe o poziție asemănătoare celei pe care o au copiii familiei Donovan la final, când rămân cu gura căscată și chipurile întoarse către tată, privind de jos în sus (și filmate de sus în jos), imediat ce află de la televizor că tatăl lor a contribuit la eliberarea lui Francis Gary Powers. Expresia fidelă a ethosului hollywoodian, conform căruia omul exemplar (expresie repetată pe ecran și în rusă și în engleză) este eroul (un erou uman – după cum vedem, Donovan răcește în timpul misiunii berlineze) care poate uni colectivitatea într-o suflare regeneratoare. O suflare prin care îi depășim pe ceilalți, cei care cresc infernul nostru. Sovieticii, cubanezii, atunci, ISIS și, în paralel cu ei, rușii, acum. James B. Donovan e eroul care lipsește acestor vremuri, e mintea limpede care vede realitatea prin legi și care cuprinde omenirea în pri-

virea sa. Familie, carieră, prezență socială în cel mai înalt nivel, reușită.

Arricam LT și Arricam ST, obiective anamorfice Hawk V-Lite, V-Plus și V-Lite Vintage '74, peliculă Kodak de 35mm. În epoca CGI 3D, care ocupă bună parte din multiplexuri, e reconfortant să urmărești un film înregistrat pe peliculă, a cărei granulație, în conjuncție cu o scenografie cu dichis, te întoarce în anii aceia. Sigur, e parte din joc, cu tot cu floricele, cipsuri de porumb și sosuri asortate, propuse de bufetul din holul complexului cinematografic! În film, ocheade către Billy Wilder (*One, Two, Three* rulează într-un cinema din Berlin) sau *Saving Private Ryan* (un polițist deranjat de insistența avocatului de a-l scăpa pe Rudolf Abel, insistență pe care o consideră insultătoare, urlă către personajul lui Hanks că a fost soldat la debarcarea pe plaja Omaha în al Doilea Război Mondial; debarcare prezentă în debutul filmului realizat de Spielberg în 1998, cu Tom Hanks în rolul principal). O întoarcere a câtorva străzi din New York cu cincizeci și cinci de ani în urmă, o epocă reconstruită și în studiourile Babelsberg de lângă Berlin (unde a fost filmat *Metropolis* al lui Lang, unde s-au înregistrat secvențe din *Inglorious Basterds* sau *The Grand Budapest Hotel*) și filmări în Wrocław, Polonia, pentru că arată ca Berlinul estic al anilor '60.

colaționări

Pe malul mării cu Angelina, Brad și Cehov

Alexandru Jurcan

Angelina Jolie adoră mai nou să regizeze filme (vezi *Unbroken*). Apoi a scris scenariul la *By the Sea* (Pe malul mării), film regizat de ea în 2015. După șapte ani de conviețuire cu Brad Pitt, a hotărât să se căsătorească oficial cu el tocmai în perioada muncii la acest film, în care l-a distribuit în rol principal pe Brad. Ei au șase copii, dintre care trei sunt adoptați. Lăudabil, nu?

M-am dus la film cu mari rezerve, însă am trăit o poveste cehoviană, cu iz de Hemingway, dar și de Ian McEvan (cel din *Pe plaja Chesil* și *Mângâieri străine*). Pe lângă Angelina și Brad, mai joacă Mélanie Laurent, Melvil Poupard,

Niels Arestrup și Richard Bohringer. Filmările s-au făcut în Malta.

Un film pictural, cu puține personaje, cu vuiet de mare și cu criza cuplului. Roland e un scriitor în criză de inspirație, alunecând spre alcool și *dolce farniente*, în timp ce Vanessa așteaptă, suferă și se lasă invadată de faldul mucegăit al mariajului. Și-au oferit o vacanță într-un hotel elegant, retras, liniștit. Zilele monotone se termină odată cu sosirea cuplului tânăr în camera alăturată. Ceilalți... Deodată se pun în mișcare roțile adormite ale subconștientului. Din subliminal vin lumini și umbre nebănuite. O gaură în zid și voyeurismul se instalează comod. Mai întâi spionează

Vanessa, apoi i se alătură și Roland. Dincolo, Lea și François își trăiesc luna de miere cu un erotism juvenil de invidiat. Vanessa are frustrări, desigur, doar că în mintea ei se naște altceva decât simpla satisfacție sexuală.

Atitudinea neașteptată, lucidă, inteligentă a soțului înlătură total alunecarea în clișee. Rămâne marea, cu un zbucium amenințător, cu stânci metaforice, cu pescarul ce-și asumă destinul, cu barul în care Michel și Patrice devin adevărați *raisonneurs*. Ceilalți pot fi infern sau paradis, nu-i așa? Nevoia de confruntare, de iluminare. Măcar să-ți cunoști rănilor, să le accepți, ca să poți continua oarecum altfel, cu asumarea oricărui eșec. Ca la Cehov: „Vom trăi, unchiule Vania... ne vom odihni...”

Cei șase actori joacă impecabil, iar cuplul Angelina-Brad demonstrează că viața lor privată nu lasă umbre peste actul lor artistic de o intensitate tulburătoare. Povestea devine credibilă, chiar mai interesantă, luând în considerare posibilele conexiuni literare.

Cel mai urât om din cinematografie...

Ioan Meghea

Cândva, am povestit în aceste pagini despre acele minunate întâmplări din istoria cinematografiei, despre curentele anilor '60 care au influențat atât de mult mersul celei de-a șaptea arte, despre Free Cinema, Noul Realism Italian sau Noul Val Francez... Așa au apărut și filmele acelea atât de deosebite față de ce văzusem până atunci, cu minunații actori ai acelor ani. Da, recunosc, am avut și eu parte de toate astea. Nu aveam nici 20 de ani, „mâncam filme pe pâine” și așteptam noile afișe mai ceva decât pe fete, la ceasul Universității din București, în anii studenției mele...

„Nouvelle Vague”, sau, mai pe-nțeleș, „Noul Val”, venea pe la începutul anilor '60 încercând să realizeze în cinematografia franceză un schimb de generații. Pentru prima dată, noua cinematografie își formula profesiunea de credință. Dar, asta am mai spus-o! Ce vreau să vă reamintesc este că prin 1960, un mare și bătaios regizor, Jean-Luc Godard, a făcut un film cu numele de *A bout de souffle*, adică *Cu sufletul la gură*. Era povestea unui tânăr delicvent care, după ce fură o mașină și ucide un polițist, este hăituit de toată lumea. Filmul acesta s-a convertit în mișcarea culturală ce s-a numit „Noul Val Francez”. În rolul delicventului Michel Poiccard, un tânăr actor – avea 27 de ani – destul de nou și pentru mine: Jean-Paul Belmondo.

Avea o înfățișare ciudată pentru un posibil „june prim” dar și pentru un star în devenire. Buze foarte mari, un veșnic rictus al feței, ridurile cam devreme „la vedere”, pasionat de box și fotbal, încrâncenat în toate. Pentru mine, învățat din acei ani cu charisma unui Alain Delon sau Jean Marais, apariția pe ecrane a acestui Belmondo m-a contrariat. Întra-devăr, era urât! Poate cel mai urât om din cinematografia franceză dar, Doamne, cât de inteligent a știut să-și exploateze omul acesta aspectul! L-am văzut alături de Alain Delon, de Lino Ventura, Anna Karina și mulți alții care au legat o strânsă prietenie cu Belmondo în care au văzut pe marele actor care venea.

Jean-Paul Belmondo s-a născut la Neuilly-sur-Seine, departamentul de Hauts-de-Seine, Franța, pe data de 9 aprilie 1933. Indisciplinat și puțin înclinat către studiu, Jean-Paul Belmondo a fost pasionat din tinerețe box și fotbal. La vârsta de 16 ani, fiind bolnav cu plămâni, părinții l-au trimis în Auvergne și în această epocă tânărul se hotărăște să devină comediant. Orice poveste are un început. După întoarcerea din Auvergne, a urmat cursurile lui Raymond Girard și debutează în teatru în 1950 jucând în piesa *La Belle au Bois Dormant*. Timp de șase luni, Raymond Girard îl va ajuta să se pregătească pentru concursul la Conservatoire d'art dramatique, unde, începând din 1951, Jean-Paul Belmondo devine elevul lui Pierre Dux. După vreo patru ani i-a întâlnit pe Jean Rochefort, Jean-Pierre Marielle, Pierre Vernier și Michel Beaune, oameni care i-au influențat cariera. Deși... Într-una din zile este dat afară din cauza comportamentului său. În 1953 își face adevăratul debut pe scenă, în două piese la Théâtre de l'Atelier: *Médée* de Jean Anouilh și *Zamore* de Georges Neveux, în regia

lui André Barsacq. La 4 decembrie 1953, se căsătorește cu o dansatoare, Elodie Constantin, cu care va avea trei copii: Patricia (1958), Florence (1960) și Paul (1963).

Debutul în cariera cinematografică îl face într-un rol mic în filmul *Sois belle et tais-toi* (1957). Așa după cum v-am spus, 1960 este anul în care a obținut adevăratul lui mare rol în *A bout de souffle* al lui Jean-Luc Godard și astfel devine una din figurile legendare ale mișcării Nouvelle Vague.

Pentru Jean-Paul Belmondo vin zile bune. Joacă de la egal la egal alături de marele Lino Ventura în *Classe tous risques* de Claude Sautet. Un succes de public cunoaște în filmul *L'homme de Rio* (1964), alături de Françoise Dorléac (sora lui Catherine Deneuve), apoi joacă alături de Anna Karina în *Pierrot le fou* (1965), opera mistică a lui Jean-Luc Godard. Se pare că odată cu filmul *Omul din Rio* cariera sa se îndreaptă spre un cinematograf mai comercial, comedii și filme de acțiune. Așa au apărut și filmele sale „cult” care m-au impresionat în anii tinereții.

Pe urmă, tăcere... Timp de aproape 30 de ani, Jean-Paul Belmondo absentează de pe scenă și abia în anul 1987 apare spre bucuria publicului în piesa *Kean*. În 1987, după 30 ani de când a părăsit scena, urcă din nou pe o scenă de teatru pentru bucuria publicului. La sfârșitul lui noiembrie 1999, Jean-Paul Belmondo este spitalizat la Brest, la spitalul La Cavale blanche, după ce s-a îmbolnăvit în timpul unei reprezentații tetrale.

În 2001, la vârsta de 68 ani, este transportat de urgență cu elicopterul la spitalul Falconaja din Bastia deoarece miercuri 8 august, în Corsica, a avut un accident vascular cerebral. Pe 29 decembrie 2002 Jean-Paul Belmondo s-a căsătorit la Paris cu tovarăsa de viață Natt. Aceasta este o veche coco-girl a lui Stéphane Collaro pe

Jean-Paul Belmondo

care a cunoscut-o în 1989 și cu care-și împărțea viața de zi cu zi de 13 ani. Printre invitații acestei căsătorii îi putem număra pe: Claude Lelouch, Francis Huster, Bernard-Henri Lévy, Robert Hossein, Jean Rochefort, Jean-Claude Brialy și Jean-Pierre Marielle. Și parcă pentru a ne „dărâma” din nou, miercuri 13 august 2003, la 70 ani, Jean-Paul Belmondo este tată pentru a patra oară. Are o fetiță, Stella. În aprilie 2007, este decorat: „Commandeur de la Légion d'honneur”. Se întoarce în ianuarie 2008, după șapte ani de absență, pe platouri sub regia lui Francis Huster pentru o nouă versiune a binecunoscutului film *Umberto D.* al lui Vittorio de Sica. Turnarea filmului s-a terminat în 20 martie 2008, premiera sa fiind prevăzută pentru ianuarie 2009.

Ce aș mai putea să vă spun despre omul acesta... A avut parte și la bătrânețe de tot soiul de întâmplări. Accidente de sănătate, legături cu femei având uneori peste 40 de ani mai puțin. Decât el, bien sure!

Până la urmă, pentru mine și cu siguranță și pentru restul lumii, Jean-Paul Belmondo, Bebel, cum îi spun prietenii, este un bărbat minunat în adevăratul sens al cuvântului, plin de carismă, umor, tragism, un intelectual cu simțul umorului iar multe din rolurile sale rămân în memoria noastră nu prin frumusețea sa fizică ci prin imensul său talent actoricesc. La mulți ani, încă, Bebel!

Urmare din pagina 36

Blocul de desen

încredere că odată scrisoarea deschisă, parte din presiunea vieții e preluată de destinatar, așa, ca o sacoșă cărată pe din doi.

Restul expoziției e parte a unui program festiv. Unul de celebrare a prieteniei care a continuat nu numai epistolar, pentru că soarta i-a reunit (Ilea s-a întors student la Cluj) și i-a despărțit din nou (repartițiile de după absolvirea institutului de artă). Chiar dacă multe s-au întâmplat de atunci, perioada de referință rămâne începutul, anii copilăriei, pe care Gheorghe Ilea îi evocă într-o scrisoare, reproducă macro, în expoziție: „Se pare că timpul când ne-am întâlnit a fost prielnic pentru o comunicare vie, adevărată, modelatoare, deoarece și acum când ne vedem, deși ne-am schimbat în atâția ani, parcă suntem iar în clasa a VII-a. Cred că fiecare om, dacă e norocos, are un «Kömy»”. Un film al vizitei lor făcute de curînd la internatul de unde au evadat la finalul clasei a VI-a, într-o mică aventură tip Tom Sawyer – Huckleberry Finn, re-memorează una dintre primele experiențe „forte” comune, care i-a legat, iată, pentru o viață. Cea de

a doua parte a filmului este înregistrarea pictării recente a unei pînze de către cei doi artiști, un fel de mic monument al prieteniei lor, „înălțat” după 45 de ani de la episodul amintit mai devreme.

Și mai cred că pentru Kömi și Ghiță, ca și pentru mulți dintre colegii lor de generație sau alți absolvenți ai liceului de artă clujean, trecuți prin viață, această expoziție a evocat, nostalgic sau nu, dar sigur cu emoție, candoarea idealurilor din anii când lumea încăpea pictată între copertile blocului de desen.

Notă

1 Gheorghe Ilea, Andor Kömives, *Vinătoare de fluturi*, 4-22 noiembrie 2015, Muzeul de Artă Cluj-Napoca. Expoziție realizată cu sprijinul Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj.